

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETAS

RELIGIJOS STUDIJŲ KATEDRA

Birutė Budrienė

**KRIKŠČIONIŠKŲJŲ DORYBIŲ UGDYMAS IR JŲ SVARBA
SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ
SOCIALIZACIJAI**

Magistro baigiamasis darbas

Religinio švietimo studijų programa, valstybinis kodas 621V80004

Religijos studijų kryptis

Vadovas prof. dr. Eugenijus Danilevičius _____

(Parašas)

(Data)

Apginta doc. dr. Benas Ulevičius _____

(Fakulteto dekanas)

(Parašas)

(Data)

Kaunas, 2016

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. DALIS KRIKŠČIONIŠKOSIOS DORYBĖSIR JŲ UGDYMO SAMPRATA	8
1.1. Dorybės sąvoka ir jos ypatybės	8
1.2. Krikščioniškųjų dorybių teikiama malonė	13
1.3. Krikščioniškųjų dorybių ugdymo samprata	17
2. DALIS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ FUNKCIONAVIMO YPATUMAI VISUOMENĖJE	19
2.1. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų charakteristika	19
2.2. Visuomenės požiūris į sutrikusios raidos vaikus	20
3. DALIS KRIKŠČIONIŠKŲJŲ DORYBIŲ UGDYMO REIKŠMĖ SUTRIKUSIO INTELEKTO VAIKŲ SOCIALIZACIJAI	23
3.1. Socializacijos samprata ir esmė	23
3.2. Krikščioniškas vaikų auklėjimas šeimoje	25
3.3. Krikščioniškos šeimos uždaviniai formuojant dorovines nuostatas	27
3.4. Jėzaus kaip mokytojo vaidmuo	30
3.5. Krikščioniškųjų dorybių ugdymas specialiojoje mokykloje	32
4. KRIKŠČIONIŠKŲJŲ DORYBIŲ UGDYMO SVARBOS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJAI TYRIMAS	42
4.1. Pedagogų požiūrio į krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų socializacijai tyrimo metodika ir instrumento pagrindimas	42
4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	42
4.3. Statistiškai reikšmingi klausimai palygins su lytimi, amžiumi darbo stažu, kvalifikacija	57
IŠVADOS	59
LITERATŪRA	61
PRIEDAI	64

SANTRAUKA

Magistro darbo autorė: Birutė Budrienė

Magistro darbo vadovas: prof. dr. (hp). E. Danilevičius.

Darbo pavadinimas: *Krikščioniškųjų dorybių ugdymas ir jų svarba specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.*

Tyrimo problema: Lietuvoje yra nemažai mokyklų, kuriose ugdomi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, todėl šis tyrimas yra aktualus. Specialiosiose mokyklose krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus vaikų socializacijai. Ugdant Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus svarbu teikti pirmumą krikščioniškųjų dorybių ugdymui kaip gėrio pagrindui. Vaikams būtina padėti atrasti dvasingumo šaltinį. Teologiniu požiūriu, kiekvienas žmogus yra pašauktas į šventumą. Krikščioniškųjų dorybių ugdymas turi prasidėti nuo kūdikystės šeimoje ir su Katalikų Bažnyčios pagalba tęstis visą gyvenimą, nes dorybių ugdymas lemia asmenybės ateitį. Dorovinės vertybės išaukština žmogų. Žmogaus orumas pagrįstas vertybėmis – gėriu, teisingumu, meile, pagarba. Žmogus laikydamasis krikščioniškųjų dorybių turtina savo dvasinį pasaulį. Puoselėja savo žmogiškąjį orumą. Taip pat išsamesnis šios temos nagrinėjimas padėtų susisteminti moksliniuose šaltiniuose pateikiamą informaciją, kur kalbama apie negalią apskritai ir intelekto sutrikimą turinčių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymą.

Tyrimo tikslas: atskleisti krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.

Tyrimo hipotezė: krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.

Magistro darbe atlikto tyrimo rezultatų analizė leidžia daryti šias **pagrindines išvadas:**

1. Teorinėje tyrimo dalyje atskleista, kad Dievas yra ne tik kūrėjas, bet ir mokytojas pirmas parodantis meilę žmonėms. Žmogaus viduje slypinti sąžinė jam liepia daryti gera ir vengti blogio. Klausydamasis savo sąžinės, asmuo turi galimybę išgirsti Dievo kreipimąsi. Sekimas Kristumi yra esminis ir pirmapradis krikščionių moralės pagrindas. Visa tai sudaro pagrindą sėkmingai vaiko socializacijai.
2. Empiriniu tyrimu nustatyta, kad specialiųjų pedagogų požiūriu, ugdant vaikų dorovę jie taps geresniais. Tyrimo metu patvirtinta hipotezė, kad specialieji pedagogai nepakankamai skiria dėmesio krikščioniškųjų dorybių ugdymui. Neskiria reikiamo dėmesio joms ugdyti, todėl nesudaromos tinkamos sąlygos krikščioniškomis dorybėmis grįstam socializacijos procesui.

SUMMARY

The author of master thesis: Birute Budrienė.

The master thesis supervisor: prof. dr. (hp). E. Danilevičius.

Title of the master thesis: *The virtues of Christian education and its importance for the socialisation of children with special educational needs.*

The research question: There are a lot of schools in Lithuania which educate the children with special educational needs, so this study is relevant. Educating children with special educational needs the Christian virtues in special schools is significant for their socialisation. It is important to give the priority of educating children with special educational needs the Christian virtues as a base of goodness. Children must be helped to discover the source of spirituality. Theological point of view, everyone is called to holiness. Christian virtues of education must begin in the childhood in the family and continue with the help of the Catholic Church for the whole life, because the virtues of education destiny the personality of the future.

Moral values exalt a human. Human's dignity is based on values - goodness, justice, love and respect. The human in accordance with the Christian virtues enriches his spiritual world; also he cherishes his human dignity. Similarly, a more detailed examination of this topic would help to structure the information given in the scientific sources, which deals with educating of Christian virtues of disabled in general and mentally retarded children.

The research objective: education of the Christian virtues of children with special needs.

The research hypothesis: Christian virtues of education are important for the children of special needs in their socialization.

The analysis of results acquired by research in master's thesis leads to following **main conclusions:**

1. To reveal the virtues of Christian education and its importance for the socialisation of children with special educational needs. The theoretical part of the study reveals that God is not only the creator, but also the teacher who first shows the love to the people. Conscience inside the human tells him to do the right things and avoid the wrong ones. By listening to his conscience, a person has the ability to hear a God's appeal. Tracing the Christ is essential and primordial base of Christian's morality. All this forms the basis for a successful children's socialization.

2. Empirical research showed that special education pedagogues believe that when we educate children's morality, they become better. The study confirmed the hypothesis that the special education pedagogues do not pay enough attention for the educating the Christian virtues, so in this case there no appropriate conditions for the process of the socialization based on of the Christian virtues.

ĮVADAS

Temos aktualumas

Lietuvoje yra nemažai mokyklų, kuriose ugdomi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai, todėl šis tyrimas yra aktualus. Specialiosiose mokyklose krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus vaikų socializacijai. Ugdant Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus svarbu teikti pirmumą krikščioniškųjų dorybių ugdymui kaip gėrio pagrindui. Vaikams būtina padėti atrasti dvasingumo šaltinį. Teologiniu požiūriu, kiekvienas žmogus yra pašauktas į šventumą. Krikščioniškųjų dorybių ugdymas turi prasidėti nuo kūdikystės šeimoje ir su Katalikų Bažnyčios pagalba tęstis visą gyvenimą, nes dorybių ugdymas lemia asmenybės ateitį.

Dorovinės vertybės išaukština žmogų. Žmogaus orumas pagrįstas vertybėmis – gėriu, teisingumu, meile, pagarba. Asmuo laikydamasis krikščioniškų dorybių turtina savo dvasinį pasaulį. Puoselėja savo žmogiškąjį orumą.

Taip pat išsamesnis šios temos nagrinėjimas padėtų susisteminti moksliniuose šaltiniuose pateikiamą informaciją, kur kalbama apie negalią apskritai ir intelekto sutrikimą turinčių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymą.

Šiuolaikinė mokykla priinama įvairių gebėjimų vaikams. Lygių ugdymosi galimybių, švietimo prieinamumo principai įpareigoja ir skatina ugdymo turinį ir metodus pritaikyti kiekvienam mokiniui individualiai.

Remiantis II Vatikano Susirinkimo (1965), dokumentu, savo sąmonėje žmogus aptinka įstatymą. Tai vidinis balsas, kuris padeda atskirti kas yra gera, o kas bloga. Širdis tai vieta, kurioje priimami sprendimai.

Mokiniam svarbu perteikti krikščioniškąsias vertybes ir kad jie gyventų šių vertybių pagrindu. Ugdyti nesavanaudišką dėmesį, pagalbą artimui t. y. kiekvienam, kuris yra šalia ir trokšta bent jau bendrystės.

Tyrimo problema: specialiosiose mokyklose skiriamas nepakankamas dėmesys, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymui.

Kyla **probleminis klausimas:** Kokius ugdymo metodus taikyti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams ugdant krikščioniškąsias dorybes? Šiame darbe bus stengiamasi atskleisti problemos priežastis ir pateikti pasiūlymus padėties gerinimui.

Tyrimo objektas: specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymas.

Tyrimo tikslas: atskleisti krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pristatyti krikščioniškųjų dorybių ir jų ugdymo sampratą.
2. Išskirti vaikų su protine negalia esminius požymius ir jų funkcionavimo ypatumus visuomenėje.
3. Atskleisti specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymo esmę šeimose.
4. Teoriškai ir empiriškai patikrinti hipotezę, teigiančią, kad krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.
5. Atskleisti pedagogų požiūrį į krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiojoje mokykloje.

Tyrimo metodologija: darbo metodologinės nuostatos: Katalikų Bažnyčios socialinis mokymas, II Vatikano Susirinkimo dokumentai, konstruktyvizmo teorija, orientuojanti į realaus pasaulio pažinimą, neatsiejamą nuo konstruktyvaus mąstymo, padedančio ne tik pažinti ugdymo tikrovę, bet ir ją taisyti, pertvarkyti; humanistinė teorija, kuri kelia klausimą, kaip žmogus turėtų gyventi. Personalizmo filosofija, kurios svarbiausia kategorija yra bendravimas (komunikacija).

Tyrimo hipotezė: krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai metodai – Bažnyčios dokumentų, teologinės, pedagoginės literatūros, bendrųjų ugdymo programų analizė.
2. Empiriniai metodai – pedagogų anketinė apklausa, gautos medžiagos analizė.
3. Statistiniai metodai – gautų duomenų analizė, naudojantis Windows Microsoft Excel 2003 programa.

Gautų rezultatų reikšmingumas. Gauti rezultatai teoriniu ir empiriniu požiūriu gali būti vertingi, nes buvo pagrįsta, kad krikščioniškųjų dorybių ugdymas yra svarbus neįgalaus vaiko pilnavertiškam įsitraukimui į visuomenę.

Darbe vartojamų sąvokų žodynas

Dorybės – Dievo įsakymų laikymasis, padorumas ir bet kokio gero bruožo ir polinkio lavinimas (Šv. Kryžiaus Jonas, 2011, 348 p.).

Sąžinė – tai Dievo balsas žmogaus širdyje (Jaunimo katekizmas, 2011, sk. 1776–1779).

Bendravimas – tai skirtingų dvasinių ir materialinių pasaulių susidūrimas (Narbekovas ir kt. 2008, 100 p.).

Ugdymas – sudėtingas daugiaspektis procesas, kuriame vyrauja bendravimas – išorinė ir vidinė informacijos, patirties, keitimosi sąveika (Jovaiša, 2007, 311 p.).

Socializacija – bendriausia prasme individo tapimas visuomeniniu žmogumi (Tarptautinių žodžių žodynas, 2008, 690 p.).

Vertybė – tikroji ir galutinė dorovinės pareigos priežastis ir pagrindas (Navickas, 1988, 121 p.).

Dorovė – svarbiausia dvasinės sielos ir kūno sveikatos sąlyga (Narbekovas ir kt. 2008, 23 p.).

Moralumas – racionalus žmogaus veiksmo orientavimas į gėrį ir savanoriškas protu pažinto gėrio sekimas (Narbekovas ir kt. ,2008, 44 p.).

1. DALIS KRIKŠČIONIŠKOSIOS DORYBĖS IR JŲ UGDYMO SAMPRATA

1.1. Dorybės sąvoka ir jos ypatybės

KBK (1803) teigia, kad dorybės suteikia galimybę asmeniui savo kasdieninėje veikloje ne tik daryti gerus darbus, bet ir atskleisti kitiems ką pats žmogus turi geriausia. Dorybingas žmogus visomis savo dvasinėmis jėgomis siekia gėrio, jo ieško ir, konkrečiai veikdamas, jį pasirenka. „Dorybė yra tvirtas ir pastovus nusistatymas daryti gera“ (KBK, 7, 1803sk.).

Dorybės, savaime vertos pagarbos ir meilės, žmogus gali pagrįstai džiaugtis jų turįs ir jas puoselėjęs dėl to, kas jos yra pačios savaime, ir dėl jų atnešamo žmogiškojo ir laikinojo gėrio. (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013, 27 sk.).

Kaip teigia Narbekovas ir kt. (2008) aukštesnieji tikslai įkūnyti amžinose Tiesose, suformuoti dekaloge. Ištikimybė, meilė, pareiga, pasiaukojimas, tiesa, gėris, buvo ir bus didžiausios vertybės visais laikais visose epochose, kol gyvens žmogus. „Dorumas tai žmogaus gebėjimas protu ir kūnu paklusti aukštesniems gyvenimo tikslams“ (Narbekovas ir kt. 2008, 258 p.).

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme (2012), patvirtinta katalikiško ugdymo sistemos samprata. Remiantis įsakymu krikščioniška dorybė – evangeliją atitinkanti dorybė.

Aramavičiūtė (2005) nurodo, kad suteikdama aukštesnę prasmę žmogaus būčiai, dorovė gali ją pakelti į aukštesnį dvasinį gyvenimą. Ji netgi gali pažadinti žmoguje šventumą, kuris atitinka patį aukščiausią dvasingumo lygmenį, grindžiamą ne vien dorovinėmis, bet ir religinėmis vertybėmis. Religijos pripažinimas praturtina žmogaus gyvenimą. Padaro jį pilnesnį ir vientisesnį ir kartu inspiruoja žmogaus ryšį su aukščiausia esybe – Dievu.

Taigi meilė – pats Dievas, vadinasi pati svarbiausia ir didžiausia dorybė, apjungianti tikėjimą ir viltį. Meilė Dievui išreiškiama per meilę artimui. Tobuliausias meilės mokytojas yra pats Jėzus Kristus.

Šv. Kryžiaus Jonas dorybes dar vadina moralinėmis gėrybėmis. „Dorybės bei jų įpročiai, jei jie moraliniai, kiekvienos dorybės puoselėjimas ir gailėstingumo darbai, Dievo įsakymų laikymasis, padorumas ir bet kokio gero bruožo lavinimas (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013, 348 p.). Visa tai ir yra žmogaus dorybės. Visos turimos žmogaus dorybės suteikia džiaugsmą pačiam jų savininkui. Bet pirmiausia suteikia džiaugsmą Dievui.

Katalikų Bažnyčios katekizmas, teigia, kad dorybė leidžia žmogui ne tik daryti gerus darbus, bet ir atskleisti geriausia, ką pats turi. Dorybingas žmogus visomis savo juslinėmis ir

dvasinėmis jėgomis siekia gėrio, jo ieško ir, konkrečiai veikdamas, jį pasirenka: dorybingo gyvenimo tikslas yra tapti panašiam į Dievą” (KBK ,7, sk. 1803). Žmogaus iš prigimties yra geras. Gėris įrašytas jo prigimtyje. Tai du pasirinkimai ir nuolatinė vidinė žmogaus kova, ką pasirinkti gėrį ar blogį.

C. S. Lewis (2007) nustatė, kad teisingi veiksmai padaryti dėl blogų priežasčių, nepadedą ugdyti vidinės savybės ar bruožo, vadinamo „ dorybe,“ o būtent ši savybė ar bruožas ir yra tai kas iš tiesų svarbu. Galima daryti išvadą, kad galimybė pasirinkti gėrį ar blogį priklauso nuo kiekvieno žmogaus.

Autoriai Narbekovas ir Obelenienė (2008) išskiria taisyklę, kuri skamba taip:“ Gera reikia daryti, blogio vengti.“ Netgi objektyviai elgiamės blogai, nes tame blogyje atpažinome gėrį. Vadinasi prigimtinė teisė yra tas autentiškas, atitinkantis realybę supratimas, kad reikia daryti gera, o blogio vengti (39 p.).

Taigi kaip savo laiške teigia Jonas Paulius II Dievas pirmiausia yra Kūrėjas, iš kurio kartu su egzistencija ateina ir gėris, esminis kūrinių bruožas. Jei žmogus sąmoningai ir laisva valia pažeidžia šį gėrį, jis ne tik prasižengia įstatymui, bet kartu įžeidžia ir Kūrėją, kuris yra pirmasis Įstatymdavys. Toks prasižengimas turi nuodėmės pobūdį tikraja, tai yra bibline ir teologine, šio žodžio prasme. Moralinį nuodėmės blogį atitinka bausmė, garantuojanti moralinę tvarką ta pačia transcendentine prasme, kuria ši tvarka yra nustatyta Kūrėjo ir aukščiausiojo Įstatymų leidėjo (Jonas Paulius II. ,1984, Salvifici Doloris, 23).

Į kiekvieno sielą Dievas yra įrašęs jausmą, kuris pasako žmogui kas yra gera, o kas bloga. Dievas priima mus kuomet mes jį pasiruošę priimti. Kuomet užmezgame ryšį su aukščiausiu gėriu.

Jei svarbiausiems dalykams nebus teikiama derama reikšmė, žmogus nesulauks ir ne tokių svarbių dalykų, svarbu įsisąmoninti, kad be dieviškųjų dorybių nėra galimybės gyvuoti ir pamatinėms dorybėms (Kreeft, 2011.).

Remiantis Trimaku šiais laikais religijos sąvoka yra nustojusi aiškumo.“ Būtent ryšys su Dievu tai atitinka tikrąją religiją. Tokios religijos esmė yra asmeninis Dievo pripažinimas ir pokalbis su Juo“ (Trimakas, 2003, 18 p.).

Pagal Navicką (1988) tas, kuris renkasi religinę egzistenciją, visuomet stovi Dievo akivaizdoje ir regi savyje tikrai virpantį nusidėjėlį, kuris tikisi gerojo Dievo pasigailėjimo. Dievo neapsakomas gerumas ir nuodėmės neišpasakytas baisumas ir niekšiškumas yra patys pagrindiniai religinio gyvenimo taškai ir poliai.

Anot Trimako „religija pripažindama, jog egzistuoja moralinis blogis, pateikia būdus, kaip iš jo išsivaduoti (tiek į fizinį, tiek ir į moralinį blogį galima žiūrėti, kaip į žmogaus

gyvenimą silpninantį ar mažinantį veiksnį“ (Trimakas, 2003, 18 p.). Vadinasi Dievas mus skatina gėriui, Jis mus palaiko gerame kelyje.

Taigi tik Dievas gali atsakyti į klausimą apie gera, nes pats yra Gėris. Bet Dievas jau yra atsakęs į šį klausimą. Jis sukūrė žmogų ir su išmintimi bei meile paskyrė jį tam tikram tikslui per širdyje įrašytą įstatymą (plg. *Rom 2, 15*), „prigimtinį įstatymą“. Tai „ne kas kita, kaip Dievo mums įlieta proto šviesa. Jos dėka mes pažįstame, ką turime daryti ir ko turime vengti. Šią šviesą ir šį įstatymą Dievas suteikė žmonėms per sukūrimo aktą“ (Jonas Paulius II., 1984, *Salvifici Doloris*, 19). Naujiena apie Dievo ir artimo meilę taip pat viso įstatymo pilnatvę yra atnešta Jėzaus Kristaus

Taigi prigimtinio įstatymo prasmę galime suprasti taip: „ji remiasi žmogaus asmens prigimtimi, o asmuo suprantamas, kaip dvasinės sielos ir kūno vienybė, jungianti visus polinkius – tiek dvasinius, tiek biologinius – ir visas kitas savybes, būtinas tikslui pasiekti“ (Narbekovas, Obelenienė, 2008, 41 p.).

Doros situacijoje, su kuria žmogus susidūrė, jam iškyla jau nebe vien klausimas, kas yra gera ir kas yra bloga, bet ir kaip paties buvimas Dievo akivaizdoje. „Suvokimas, kad jis yra Dievo akivaizdoje, yra pradžia perėjimo iš etinės stadijos į religinę čia ir yra tikėjimo svarba“. Tikėjimo vaidmuo šioje stadijoje yra svarbus ir dėl Dievo. „Žmogaus matas sau pačiam visada yra suvokimas amžino kokybiško skirtumo tarp jo paties ir Dievo“ (Trimakas, 1998, 21 p.).

Galima teigti, kad iš pradžių žmogus ieško Dievo dėl savęs. Vėliau Dievą pradeda mylėti nebe dėl savęs, bet dėl jo paties. Vadinasi „krikščionis turi džiaugtis ne tuo, kad daro gerus darbus ir laikosi gerų papročių, bet tuo, kad tai daro vien iš meilės Dievui, be jokios kitos dingsties“ (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013, 350 p.).

Trimakas (1998) nurodo, kad „žmogui pripažinus, kad jis negali, Dievas jam apreiškia kaip meilė intymiaame asmeniniame susitikime. Tai religijos transcendentinė patirtis“ (21 p.).

Žmogus dažnai siekia patogaus gyvenimo. Jį užvaldo tingumas ir nenoras dėti pastangas. Tačiau viskas ką nuveikiame gero kyla iš Dievo. Remiantis Trimaku (1998), ir kitais autoriais galima teigti, kad svarbu ieškoti „atramos taško“ Dieve. Svarbiausia ne kaip norime mes, o kaip nori Dievas. Jo norai visada pirmoje vietoje.

Egzistuoja gėris, pranokstantis patį žmogų ir kviečiantis jį laisvei, kuri atvira pasiaukojimui ir nepatogumams. Šio gėrio gerbimas yra tiesos apie asmenį sąlyga. „Mylėti Dievą ir artimą, tas dvigubas įsakymas, apimantis įstatymą ir pranašus, atliepia žmogaus esminį poreikį“. Moralinis gėris sutampa su asmens gėriu ir pagrindinė moralumo norma sutampa su personalizmo norma: asmuo yra vertybė savaime. „Moralumas kyla ne iš kokių nors išorinių gėrių, bet iš asmens gėrių.“ Asmuo yra ypač vertingas, nes yra pašauktas mylėti“ (Narbekovas,

Obelenienė, 2008, 42 p.). Galima konstatuoti, kad žmogaus sąžinė yra vadovė, kuri nurodo teisingą kryptį. Žmogus savo sąžinę turi formuoti pagal Dievo valią.

Kaip teigia Trimakas (1998) tikintysis pajunta gėrio ir blogio trauką bei prisiimtus jų padarinius (sąžinės balsu: džiaugsmą ir kaltę), o Esančiojo akivaizdoje būtiną reikalą keistis t. y. mažinti savo neigiamą pusę ir stiprinti teigiamą.

Taigi prigimtinis įstatymas išreiškia ir nurodo tikslus, teises ir pareigas, kurios remiasi žmogaus, asmens kūnine ir dvasine prigimtimi. „Jis neturi būti suvokiamas kaip tiesiog biologinis normatyvas, bet turi būti apibrėžiamas kaip protinga tvarka, pagal kurią žmogus turi rikiuoti ir tvarkyti savo gyvenimą ir veiksmus“ (Narbekovas, Obelenienė, 2008, 40 p.). Vadinasi pagal Dievo nustatytą tvarką žmogus riboja savo veiksmus. Todėl remiantis Trimaku (1998), galima daryti išvadą, kuomet žmonės patenka Dievo įtakon, į juos pradeda sklisti Jo gėris taip, kad tuo gėriu jie neišvengiamai dalijasi su kitais. „Ta įtaka visų pirma yra Dievo valios jo gerumo įtaka. Jis savo valia paveikia žmonių valią: savo norus ir rūpinimąsi kitais jis perduoda žmonėms, kurie tą rūpestį ir norus paverčia darbais“. Be to kaip nurodo autorius gėris dažnai toliau spinduliuoja: iš Dievo – į vieną žmogų, o iš jo persiduoda į kitus, o iš kitų – dar į kitus (300 p.).

Todėl kaip nurodo autoriai „dorumas ir valia yra neperskiriami, dorumas praktiniu lygmeniu yra žmogaus valia“. Dorinių idealų realizavimas praktikoje iš žmogaus reikalauja pasiaukojimo „savęs atsisakymu“, tai neišvaiduojama be valingos veiklos. „Vadinasi bevalis negali būti doras“ (Narbekovas, Obelenienė, 2008, 258 p.). Žmogaus valią stiprina tikėjimas ir pasitikėjimas Dievu. Šis tvirtas ryšys grūdina žmogaus valią ir daro asmenį „atsparų“ jį veikiančiam blogiui.

Krikščioniškosios dorybės yra tvirti proto ir valios įgūdžiai, kurie tvarko mūsų veiksmus, valdo aistras ir vadovauja protingam ir tikėjimu besiremiančiam elgesiui.

Pagrindinės dorybės yra: išmintingumas, teisingumas, tvirtumas ir susivaldymas. Gražiausios žmogaus dorybės: Nuolankumas, dosnumas, skaistumas, romumas, meilingumas, saikingumas, uolumas.

„Jeigu kas myli teisumą – išminties darbų vaisiai yra dorybės. Juk ji moko savitvardos ir protingumo, teisumo ir drąsos“ (Išm. 8, 7). Kitais vardais šios dorybės yra giriamos daugelyje Šventojo Rašto vietų „Gudrus žmogus apsvarsto savo žingsnius“ (Pat 14, 15) (KBK, 7, sk. 1805- 1806).

Sekdami Jėzaus žemiškojo gyvenimo takais, kaip turėklų, laikydamiesi įstatymų, puoselėdami dorybes ir darydami gerus darbus, meldamiesi, mes artėjame prie Jėzaus. Toks požiūris, kad aš esu ne tik vaikščiojantis, dirbantis, protingas ir socialus subjektas, bet ir turiu

sielą, galiu mylėti, galiu gyventi pagal savo pašaukimą, galiu būti amžinas ir laimingas, yra labai gražus ir guodžiantis. Toks požiūris, kad ne tik yra Dievas, bet kad Jis yra ir Tėvas, ir Gelbėtojas ir vedanti gaivinanti Dvasia, yra daug stiprybės žmogui teikiantis požiūris. Tokia moralė, kuri liepia mylėti kiekvieną žmogų, pamiršta išskaičiavimą ir naudą, tikrai verta pagarbos moralė (Grucė, 1994, 266 p.). Taigi žmogus savo veiksmus turėtų derinti su Dievo įsakymais. Ir klausytis Dievo žodžio.

Jonas Paulius II (1993) sako: pats Jėzus čia imasi iniciatyvos ir kviečia eiti paskui jį. Kvietimas adresuojamas pirmiausia tiems, kuriems jis paveda ypatingą misiją, pradedant Dvylika; tačiau taip pat aišku, kad Kristaus mokinio vardas tinka kiekvienam tikinčiajam (plg. *Apd* 6, 1). Todėl *Kristaus sekimas yra esminis ir pirmapradis krikščionių moralės pagrindas: kaip Izraelio tauta sekė paskui Dievą, kuris vedė ją per dykumą į Pažadėtąją Žemę* (sk. 19).

Jėzus apreiškia, kas yra Dievas. Dievas mus myli ir tiesia mums ranką. Bet Jėzus taip pat apreiškia ką reiškia būti žmogumi. Tik žvelgdami į Jėzų sužinome kas iš tikrųjų mes esame.

Trimakas pastebi, kad „bręstantis asmuo yra linkęs savo žvilgsnį į visatą, taip pat ir į Dievą, tikslinti ir gilinti. Pirma, jis apsisprendžia ta linkme dėti pastangas. Po to – derintis prie tikrovės, taip pat prie tiksliau ir aiškiau atpažinto Dievo“ (Trimakas, 1998, 18p.). Taigi besikeičiant žvilgsniui į Dievą, keičiasi žvilgsnis į save

Kaip teigia Aramavičiūtė (2005) žvelgiant į šių dienų dvasinės krizės mastą ir pobūdį, nesunku suprasti, kiek šiandien reikia tikros meilės: kūrybingos ir veiklios, nesavanaudiškos ir garbingos, pastovios ir visuotinos. Be abejo tik tokia meilė nulemia ir pavienių asmenų ir visos visuomenės bei tautos dvasinį atgimimą ir jo prielaidas. Labai svarbu, kad dabarties žmogus pamiltų pačias aukščiausias vertybes, daugiausia nulemiančias jo dvasinį gyvenimą ir kylančias iš tiesos gėrio, grožio ir šventumo. Be šių vertybių neįmanoma žmogaus būties dvasinė pažanga.

Žmogiškosios dorybės yra tvirti nusistatymai, pastovūs įgūdžiai, nuolatiniai proto ir valios tobulumai, kurie tvarko mūsų veiksmus, valdo mūsų aistras ir vadovauja protingam ir tikėjimu besiremiančiam mūsų elgesiui. Dorybės suteikia lengvumo, tikrumo ir džiaugsmo gyventi dorai. Dorybingas yra tas žmogus, kuris neverčiamas daro gera (katekizmas. lcn. lt).

Ir gėris, ir blogis auga su dvigubomis palūkanomis. Todėl maži kasdieniniai sprendimai tokie be galo svarbūs. „Ir nė vienas žmogus nežino koks jis blogas, kol rimtai nepasistengia būti geras“ (Lewis, 2007, 163 p.). Taigi kiekvienas žmogus gali išvengti blogio ir visa savo prigimtimi siekti gėrio. Svarbu norėti ir dėti pastangas atrasti gėrio šaltinį.

Išsiaiškinta, kad veiksmus nuo blogų atskirti galima pagal šiuos kriterijus:

1. Tai kas daroma turi būti gėris; vien geros intencijos nepakanka.
2. Bloga intencija daromas gėris padaro veiksma blogą, net jeigu tas veiksmas yra geras.

3. Aplinkybės, kuriomis daromas veiksmas, gali sumažinti atsakomybę, bet nepakeis gero ar blogo veiksmo pobūdžio (Jaunimo katekizmas, 2011, sk. 291).

Dorybė – tai vidinis nusistatymas, teigiamas įprotis, gėriui tarnaujanti aistra. Dievas savo malone remia žmogiškąsias dorybes ir apdovanoja mus vadinamosiomis dieviškosiomis dorybėmis, kurios padeda pasiekti Dievo šviesą ir artumą (Jaunimo katekizmas, 2011).

1.2. Krikščioniškųjų dorybių teikiama malonė

Auklėjimu, sąmoningais veiksmais ir išsvermingomis pastangomis įgytas žmogiškas dorybes išgrynina ir daro iškilias Dievo malonė. Dievui padedant, jos užgrūdina charakterį ir palengvina daryti gera. Dorybingas žmogus jaučiasi laimingas, gyvendamas tomis dorybėmis.

Nuodėmės sužeistam žmogui nėra lengva išlaikyti dorinę pusiausvyrą. Iš Kristaus gauta išganymo dovana mums suteikia malonę, būtiną išverti siekiant dorybių. Kiekvienas turi nuolat prašyti tos šviesą ir jėgą teikiančios malonės, ieškoti pagalbos sakramentuose, bendradarbiauti su Šventąja Dvasia, paklusti, kai Ji ragina mylėti gėrį ir vengti blogio (katekizmas.lcn.lt). Vadinas iš Dievo mes gauname: nesąlygišką priėmimą, atleidimą ir viltį. Žmogus pats pasirenka gėrį ar blogį.

Būtent žmogaus padarytas moralinis blogis yra pati didžiausia jo nelaimė. „Niekas jam tiek nekenkia, kiek jis pats egoizmu įsileidęs blogį į save patį. Kai blogis tampa tiek „savas“, žmogus nepripažįsta klystas ar kaltas“. Tuomet blogis žmogų žaloja, užvaldo žlugdo, užkirsdamas kelią į gėrio versmę (Trimakas ,1998, 300 p.). Tikrasis gėrio šaltinis yra Dievas. Tik jis vienas žmogų pripildo gėrio.

Jonas Paulis II (1993) sako, kad tiesą apie moralinį gėrį, išreikštą proto įstatymu, praktiškai ir konkrečiai atpažįsta sąžinės teismas, kuris paskatina prisiimti atsakomybę už tai, kas padaryta gera ir bloga: jei žmogus padaro bloga, teisingas sąžinės teismas liudija jam visuotinę tiesą apie gėrį ir jo konkretaus pasirinkimo klaidingumą. Tačiau sąžinės nuosprendis jam pasilieka ir kaip vilties bei gailestingumo užstatas: rodydamas, kas padaryta bloga, jis drauge primena, kad reikia prašyti atleidimo, daryti gera ir, Dievo malonei padedant, siekti dorybingumo (sk. 61). Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas žmogus turi laisvą valią pasirinkti. Kas jo supratimu yra gėris, o ko reikia vengti.

Aišku, norėdamas turėti “gerą sąžinę” (plg. 1 Tim1, 5), žmogus turi ieškoti tiesos ir spręsti pagal ją. Kaip sako apaštalas Paulius, sąžinė turi būti apšviesta Šventosios Dvasios (plg. Rom 9, 1) ir “tyra” (2 Tim1, 3), neklastoti Dievo žodžio, bet skelbti tiesą (plg. 2 Kor 4, 2). Kita vertus, tas pats apaštalas pataria krikščionims: “Nesekite šiuo pasauliu, bet pasikeiskite,

atsinaujindami dvasia, kad galėtumėte suvokti Dievo valią, - kas gera, tinkama ir tobula” (Rom 12, 2). (Jonas Paulius II. ,1984, sk 62).

Kiekvienas žmogus turi vidinį gebėjimą įvertinti kas yra gera ir dera su mūsų pareigomis. Žmogus kenčia dėl blogio, kuris yra tam tikras gėrio trūkumas, ribotumas ar iškreipimas. Galima teigti, kad žmogus kenčia dėl gėrio, kuriame jis neturi jokios dalies, nuo kurio jis tam tikru mastu atskirtas arba kurį pats iš savęs atėmė. Visų pirma žmogus kenčia todėl, kad normaliu atveju jis “privalėtų” turėti dalį šiame gėryje, o vis dėlto neturi. (Jonas Paulius II.,1984, sk. 5-8).

Senovėje daugelis irgi turėjo daug dorybių ir darė gerus darbus, daug krikščionių ir šiandien jų turi bei daro didelius dalykus, tačiau tai neduos jiems jokios naudos amžinajame gyvenime, nes tuo jie nesiekė vien Dievui priklausančios šlovės ir garbės (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013).

Trimakas (1998) akcentuoja, kad Motina Teresė dažnai kartodavo:“ Padarykime ką nors gražaus Dievui“.

Taigi krikščionis turi džiaugtis ne tuo, kad daro gerus darbus ir laikosi gerų papročių, bet tuo, kad tai daro vien iš meilės Dievui, be jokios kitos dingsties, nes juo didesne šlove bus apdovanoti padarytieji vien siekiant tarnauti Dievui, juo labiau Dievo akivaizdoje sutriks tas, kuris buvo skatinamas kitokių dingsčių (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013).

Vadinasi gerus darbus mes darome iš meilės Dievui. O ne todėl, kad galėtumėme jais džiaugtis ar puikuotis. Gerais darbais džiuginame ne save, o kitus.

Anot Trimako kai žmonės patenka Dievo įtakon, į juos pradeda sklisti Jo gėris taip, kad tuo gėriu jie neišvengiamai dalijasi su kitais. Kaip pastebi autorius „ta įtaka visų pirma yra Dievo valios jo gerumo įtaka“. Būtent Jis savo valia paveikia žmonių valią: savo norus ir rūpinimąsi kitais jis perduoda žmonėms, kurie tą rūpestį ir norus paverčia darbais. Be to, Dievo gėris dažnai toliau spinduliuoja: iš Dievo – į vieną žmogų, o iš jo persiduoda į kitus, o iš kitų – dar į kitus (Trimakas ,1998, 300 p.). Ir tikėjimas yra malonė - Dievo dovana.

Todėl, džiaugimąsi moralės gėrybėmis norėdamas nukreipti į Dievą, krikščionis turi įsidėmėti, kad jo gerų darbų, pasninko, išmaldos, atgailos, maldų ir pan. vertė priklauso ne nuo jų kiekybės ir kokybės, bet nuo Dievo meilės, kurią jis į tai sudeda. O viso to kokybė bus tuo didesnė, kuo grynesnė ir vientisesnė bus Dievo meilė, su kuria jie atlikti, ir kuo mažiau jam rūpės, kaip per tai pasiekti džiaugsmo, pasiskonėjimo, paguodos, pagyrimų tiek šiapus, tiek anapus (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013). Žmogaus gyvenimo tikslas yra Dievas. Meilė Dievui yra pati aukščiausia dieviškoji dorybė.

Pasak Jovaišos (2011) krikščionių religija, remdamasi Evangelijos mokymu apie Dievą, darnos moralę iškelia ne tik į ontologinį, etinį, bet ir į teologinį lygmenį. Dievas - tai Meilė, žemiškos darnos veiksnys ir gyvenimo prasmė. Tik visuotinos darnos – Meilės įstatymo vykdymas teikia perspektyvą gyventi.

Dievui kiekvienas asmuo yra unikalus. Ir svarbu jausti kokiai savo dorybei suteikti pirmenybę. Žmogus padedamas Dievo ir savo pastangų dėka kovoja su savo trūkumais.

„Tie, kurie patyrė Dievo malonę, skleidžia pasaulyje mielaširdystę ir gerus darbus, būtinus žengiant į dangaus karalystę. Nors išrinktieji ir turi galimybę nusidėti, jie nenusideda. Jų galutinis išsigelbėjimas priklauso vien nuo Dievo malonės, o ne nuo jų autonomiškos kooperacijos su malone“ (Baranova, 2002, 152 p.).

Štai kaip pastebi Trimakas (1998) Dievo valiai atsidavusieji keičiasi. Pastebima išorinė, bet dar didesnė jų permaina, kuri tiesa, sunkiau įžvelgiama, dažniau nujaučiama dėl tam tikrų išorinių ženklų.

Vadinasi mes ne visada esame tokie kokius mus Dievas nori matyti. Tačiau veikiami Dievo valios mes norime daryti gerus darbus. Visų pirma gerais darbais pradžiuginame Dievą, o tik paskui džiaugiamės patys. Tai sustabdo mus nuo puikybės.

Žala, kuri kenkia žmogui yra „tuštumbė, išdidumas, puikybė ir pasipūtimas, nes neįmanoma džiaugtis savo darbais jų nebranginant (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013, 351 p.).

Todėl širdžiai reikia ne sustoti prie skonėjimosi, paguodos, gardumo ir kitų interesų, kuriuos paprastai skatina geros pratybos ir darbai, bet sutelkti dėmesį į Dievą, trokštant per juos tarnauti Jam, ir, apvalius bei užgniaužus savyje šį dėmesį, norėti, kad tik Dievas slapta jais džiaugtųsi bei skonėtųsi, be jokios kitos dingsties ar prasmės, išskyrus Dievo garbę ir šlovę. Taip jis sutelks į Dievą visą su šiomis moralės gėrybėmis susijusią valios jėgą (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013).

Dievo suteikta meilė (agapė) leidžia naujai pamatyti ir mylėti savo artimą. Ši meilė paremta laisve, per daug nesirūpinant rezultatais. Mylima ne dėl sėkmės, atpildo, o iš Dievo meilės šaltinio. Mylime kitus iš meilės pertekliaus, iš dosnumo – taip, kaip esame patys mylimi. Autorius teigia, kad kai mylime dėl trokštamo tikslo, rezultato, vergaujame rūpesčiui tą rezultatą pasiekti. Kai meilė kyla iš Dievo, tampame ir patys laisvi, nes tokia meilė nepririša, ir kiti mūsų meile džiaugiasi (Kreeft, 2006).

Todėl nepaveikti Dievo valios, žmonės yra stipriai egocentiški. Dievo valios veikiami išeina iš savo izoliacijos, viršija save, savo rūpesčiu apima kitus; per juos gėrio paliestų žmonių būrys plečiasi. Jų darbo našumas sklinda iš vidaus, iš Dievo valia grindžiamų siekių (Trimakas, 1998).

Jonas Paulius II (1984) teigia, kad „kai prarandamas jautrumas Dievui, atsiranda polinkis prarasti ir jautrumą žmogui, jo orumui ir jo gyvybei; savo ruožtu sistemingai pažeidinėjant moralės dėsnius, ypač tokiais svarbiais klausimais, kaip pagarba žmogaus gyvybei bei jos orumui, vis labiau temsta gebėjimas įžiūrėti gyvą, gelbstinčią Dievo esatį“.

Dievas visada pirmiau trokšta gydyti ir laisvinti mūsų širdis, kad mūsų gyvenimai būtų pripildyti gerumo ir Dievo garbės. Per Kristaus kančią nuodėmės yra panaikinamos todėl, kad jis vienintelis, kaip viengimis Sūnus, galėjo jas prisiimti ant savęs, priimti su tokia meile Tėvui, kuri viršija bet kurios nuodėmės blogį; tam tikra prasme jis sunaikina šį blogį dvasinėje Dievo ir žmonijos santykių plotmėje, kurią pripildo gerumu (*Salvifici Doloris*, sk. 17) .

Analizuojant Naujojo Testamento ištrauką (Rom 1,16–32), galima daryti išvadą, kad pagrindinė žmogaus nuodėmingumo priežastis yra neištikimybė Dievui.

Moralinės gėrybės nusipelno šio tokio jų savininko džiaugsmo. Juk jos atsineša su savimi taiką ir ramybę, teisingą bei tvarkingą naudojimąsi protu ir apgalvotus veiksmus. Geresnio žmogiško dalyko šiame gyvenime žmogus negali turėti. Nors jos šiek tiek ir vertos džiaugsmo dėl antros priežasties, t. y. dėl to, kad žmogus jomis pasinaudoja, norėdamas priartėti prie Dievo, tačiau tai labai nepatikima, nes paprastai matyti, kad žmogus jomis daugiau pakenkia sau, negu gauna naudos. (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013). Žmogaus išlikimo žmogumi principas yra artimo meilės darbai. Ko mus savo darbais mokė Jėzus. Tokiu būdu mes būsime apdovanoti Dievo malonėmis.

Išnaginėta, kad žmogus, neužgniaužęs tuščio džiaugimosi moralės darbais, mažiau pajėgus priimti patarimą ar protingą pamokymą dėl turimų atlikti darbų, nes dirbantį jį kausto įprastinis silpnumas su tuščio džiaugsmo ieškojimu, o svetimo patarimo jis nelaiko geresniu, arba, jei tokiu ir laiko, tai tik dėl to, kad nenori juo sekti, neturėdamas tam drąsos. Tokių meilė Dievui ir artimui labai sumenksta, nes iš jų darbų kylanti savimeilė atšaldo juose meilę. (Šv. Kryžiaus Jonas, 2013).

Ir sunkiausiose situacijose žmogus turi laikytis moralės normų, paklusdamas šventiems Dievo įsakymams ir išlaikydamas savo asmens orumą. Aš nedarau gėrio, kurio trokštu, o darau blogį, kurio nenoriu” (Rom 7, 15. 19). Harmonija tarp laisvės ir tiesos kartais pareikalauja tikrai nepaprastų aukų ir pasiekama didele kaina, net kankinyse. Tačiau kaip rodo visuotinė ir kasdienė patirtis, žmogus yra gundomas suardyti šią harmoniją: “Darau ne tai, ko noriu, bet tai, ko nekenčiu (Popiežius Jonas Paulius II.,1993, sk.102).

1.3. Krikščioniškųjų dorybių ugdymo samprata

„Auklėti žmogų – tai ne įdiegti žmogui vienokių ar kitokių dorybių, bet daryti gilios įtakos jo asmens centrui. Asmens vidaus pasikeitimas keičia ir periferiją, bet ne atvirkščiai. Išauklėtas žmogus nori ir kuria kitaip negu tik išlavintas. Net jo kūnas yra kitaip nusiteikęs. Išauklėtas protas skiriasi nuo išlavinto, nes pastarasis yra taisyklingas, o pirmasis teisingas“ (Maceina cit. Butkienės ir Kepalaitės, 1996, 27 p.).

Pasak Aramavičiūtės (2005) vaiko elgesys yra nuolat veikiamas ir emociškai, nes konkrečius veiksmus vaikas atlieka tam tikrame „emociniame lauke“, kuriančiame teigiamą arba neigiamą emocinę aplinką. Kuomet vaikas patiria teigiamus emocinius išgyvenimus, tai atitinkamas jo elgesys darosi patvaresnis, savo ruožtu išreiškiantis bei įtvirtinantis ir tam tikras pažiūras.

Krikščioniškoji pedagogika į žmogų žvelgia kaip į Dievo kūrinį, kuris yra jo sukurtas. Pedagogas krikščioniškojo ugdymo kelyje yra dalyvis, o ne prižiūrėtojas. Būtent krikščioniškosios pedagogikos centre yra ugdytinis.

Anot autorių Butkienės ir Kepalaitės (1996) krikščioniškasis tikėjimas kviečia:

- Mylėti Jėzų Kristų visa savo būtybe ir skleisti Jo meilę pasaulyje.
- Melstis ir gilinti savo asmeninį santykį su Jėzumi.
- Būti mylinčiais tarnais kitiems, kad visi galėtume Jėzaus sekėjais savo šeimose, mokyklose.
- Visiškai atsiverti tikėjimui, kuris skatina daugiau pažinti ir išgyventi.
- Padėti savo Bažnyčiai tapti veiklia bendruomene, kurti ramybę bei darną savyje ir pasaulyje gyvenant kartu su Marija Jėzaus meilėje.

Autorės teigia, kad „vaikas, neturintis žmogaus, kurį galėtų visa širdimi mylėti ir jausti jo meilę, neturi svarbiausio pamato savo dorovei“ (Butkienė ir Kepalaitė, 1996, 53 p.).

Augančiai kartai ypač svarbu yra ne tik jausti, bet ir suprasti meilės, kaip paties žmogiškojo jausmo, galią ir prasmę. Tačiau doros elgesio žodžiais išmokyti yra neįmanoma. Žmogų dažniausiai skatina dorai elgtis – meilė kitam žmogui. Vadinasi ir vaikas dorai elgiasi iš meilės, dėl žmogaus, kurį myli. Vaikų meilę labiausiai gali išugdyti mylintys tėvai ir mylintys mokytojai. Vaikams meilės pavyzdžio jėga yra didžiulė. Taigi svarbu stengtis išsaugoti vaikų moralinį tyrumą ir nuolat jį didinti. Tačiau be Dievo malonės, to padaryti negalime.

Štai Juodaitytė (2002) teigia, kad žmogų formuoja ne tik fizinė, materialioji, bet ir dvasinė, kultūrinė aplinka, žinių vertybių, normų, taisyklių sistema, su kuria individas sieja savo sampratą, poreikius, įsitikinimus. Kiekviena visuomenė naudoja tam tikras poveikio asmenybei priemones. Šiomis priemonėmis formuojama elgesio, vertybių, normų visuma,

neprieštaraujanti visuomenėje susiklosčiusiems socialiniams žmonių santykiams, gyvenimo būdui.

Pasak Juodaitytės (2002) pedagogo pastangos turėtų būti nukreiptos į vaikų gebėjimą užmegzti kontaktus tarpusavyje. Svarbu skatinti domėjimąsi vienas kitu, o ne tik veiksmais, kuriuos jie atlieka. Priimant sprendimus grupėje, vaikams atsiranda būtinumas derinti veiksmus, nuomonę ir elgseną.

Ne mažiau svarbus auklėjimo uždavinys yra išmokyti vaikus jausti atsakomybę už gerą ir blogą pasaulyje. „Tam būtina drąsa, tam tikras pasirengimas, nes gali tekti nukentėti už teisybę, ir bus sunku atsispirti vyraujančioms klaidingoms nuomonėms, ginti skriaudžiamus brolius, gamtą, kultūrines vertybes“ (Grucė, 1994, 204 p.).

Apibendrinant skyrių galima teigti, kad būtent Dievas suteikia mums sugebėjimų ir jėgų padaryti tuos gerus darbus, kuriuos norime padaryti. Krikščioniškųjų dorybių ugdymas skatina asmenis tobulėti, siekti gėrio ir atlikti gerus darbus. Pas kiekvieną žmogų yra gebėjimas elgtis taip, kaip liepia sąžinė. Būtent krikščioniškųjų dorybių ugdymas sukuria asmeninį ryšį su Dievu ir su kiekvienu žmogumi. Moko vaikus bendrystės. Būtent Jėzaus gyvenimo pažinimas formuoja vaikų elgesį ir daro įtaką priimamiems sprendimams.

2. DALIS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ FUNKCIONAVIMO YPATUMAI VISUOMENĖJE

2.1. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų charakteristika

Pirmiausia norint kalbėti apie neįgalų vaiką ir požiūrį į negalią reikia apibrėžti, kas apskritai yra negalia. Socialinio darbo žodyne negalią turintis asmuo apibūdinamas kaip fizinė ar protinė kliūtis, kuri trukdo ar riboja individo gebėjimą funkcionuoti.

Specialiųjų poreikių vaikas, anot Kaffemanienės (2001) – tai vaikas, kurio dalyvavimas ugdyme ir visuomenės gyvenime yra ribotas dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų, o **specialieji ugdymosi poreikiai** yra pagalbos ir paslaugų reikmė, kuri atsiranda dėl to, kad ugdymo keliami reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių.

Pasak Ališausko (2002) ne visiems vaikams, kurie turi raidos sutrikimų ar specialiųjų poreikių, būdingi specialieji ugdymo(si) poreikiai.

Ugdymosi sunkumų, kaip teigia Ališauskas (2000) gali kilti dėl sutrikusio intelekto taip pat klausos, regos, fizinių, emocijų ir elgesio, specifinių pažinimo ar kitų vaiko raidos sutrikimų. Anot autoriaus, vaikams tie sunkumai dažniausiai pasireiškia mokantis skaityti, rašyti, skaičiuoti. Tokie mokiniai nepajėgia kartu su visais įsisavinti dalyko(ų) programas. Ryškėja specialieji ugdymo(si) poreikiai. Jie apibrėžiami kaip pagalbos ir paslaugų reikmė, kylanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdodos reikalavimai neatitinka asmens, turinčio specialiųjų poreikių, galimybių.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašą reglamentuoja LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas.

Anot Elijošienės, Kišonienės (2003) vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, raida vyksta pagal tuos pačius raidos dėsningumus kaip ir įprastinės raidos vystymosi atveju. Tačiau raidos specifiškumą determinuoja koks yra sutrikimo pobūdis. Kaip mano autorės, kiekvieno vaiko raida, vyksta trejomis pagrindinėmis plotmėmis. Autorės teigia, kad ši harmoninga dinamika sąlygoja raidos pilnavertiškumą. Fizinė raida yra vaiko bendrosios motorikos, smulkiosios motorikos, fiziologinių procesų, somatinės būklės kaita biologinės organizmo brandos procese. Kalbant apie kognityvinę raidą tai yra suvokimų ir jų atpažinimo bei įprasminimo lygmuo, mąstymo, atminties, užduočių sprendimo bei komunikacijos galių plėtotė psichinės raidos procese. Psichosocialinė raida – tai asmens struktūros, adaptacijos galimybių, tarpasmeninių santykių, socialinių bei savitvardos įgūdžių kaita individo socializacijos.

Remiantis LR socialinių paslaugų įstatymu, vaikas su negalia tai vaikas iki 18 metų, kuris dėl neįgalumo yra iš dalies ar visiškai neįgijęs jo amžių atitinkančio savarankiškumo, kurio galimybės ugdytis bei dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos.

Žmonių, turinčių negalią, gerovė ir gyvenimo kokybė tiesiogiai priklauso koks toje visuomenėje vyrauja požiūris į negalią, kadangi šie žmonės dažnai negali patys tiesiogiai kovoti už savo gyvenimą ir gyvybę, yra priklausomi nuo aplinkinių pagalbos (Pivorienė, 2003, 119 p.).

Sutrikusio intelekto vaikams būdingi aplinkos pažinimo, valios, emocijų sutrikimai, kurie sukelia vaikų mokymo, auklėjimo, rengimo gyvenimui problemas. Šių vaikų mąstymas, atmintis, dėmesys, suvokimas yra pakenkti negrįžtamai dėl tam tikro centrinės nervų sistemos pažeidimo. Šie vaikai elgiasi, bendrauja, mokosi kaip keleriais metais jaunesni vaikai.

Tarptautinių žodžių žodyne intelektas apibrėžiamas kaip suvokimas, prasmė, protas, pažintiniai žmogaus sugebėjimai.

Taigi kaip pastebi Rajeckas vaikai yra skirtingi, kiekvienas žmogus – individualybė. Labai skirtingos vaikų ugdymosi prielaidos, gyvenimo sąlygos, interesai, polinkiai, gebėjimai ir pan. Mokiniai skiriasi ne tik bendrąja raida, žiniomis, bet ir gebėjimais. Taigi iškyla sudėtinga ir svarbi problema – kaip sudaryti kuo geresnes sąlygas kiekvieno mokinio mokymui bei auklėjimui, kad kuo geriau plėtotųsi jų gebėjimai, polinkiai ir interesai. Svarbu, kad kiekvienas galėtų žengti pirmyn pagal savo galias (Rajeckas, 1999).

2.2. Visuomenės požiūris į sutrikusios raidos vaikus

Įvairiais istoriniais laikotarpiais į šią kliūtį buvo žiūrima skirtingai – su baime, su pagarba, su neapykanta; kaip į nelaimę, kaip į nuodėmę, kaip į vargą ar kaip į ligą.

Antikos epochoje negalė reiškė nelaimę ir Dievų pyktį. Judėjų laikais – nuodėmę ir atleidimą, viduramžiais – pašaipą, vargą, globą. Renesanso laikotarpiu – sutrikimą ir gydymą, industrijos plėtros laikotarpiu – netinkamumą darbo rinkai (Ruškus, 2002).

Naujo požiūrio į neįgalius žmones teisiniai pagrindai buvo padėti Anglijoje. 1601 metais įsigaliojus vargšų įstatymui. Tokiu būdu įstatymas buvo įteisintas ne tik Anglijoje, bet išplito ir kitose šalyse. Tačiau šis įstatymas priskiria asmenims, turintiems negalią, žmogaus priklausomo nuo kitų žmonių statusą. Įstatymas kolonizacijos metu buvo perkeltas ir į JAV. Tokiu būdu buvo padėti socialinės politikos pagrindai neįgalių žmonių atžvilgiu.

Galima teigti, kad įstatymas turėjo didelę reikšmę, tačiau nereikėtų jo sieti su kilniais tikslais. Iš dalies jis kilo iš negalės baimės. Žmonės, turintys intelekto sutrikimą visuomenės

buvo vertinami taip pat kaip valkatos, vagys ir apgavikai. Visuomenė atsiradus tokioms baimėms, kurioms visiškai nėra pagrindo pradeda „gydyti“, „tvarkyti“ atstumtuosius.

Visuomenėje jie tarsi tampa „kitokie“. Dažnai žmonės į neįgaliuosius žiūri neigiamai, jų vengia ir nelaiko pilnaverčiais visuomenės nariais, dažniausiai jų gailimasi.

Kartais visuomenė būna negailestinga ir labai žiauriai reaguoja į neįgalius žmones. Neįgalūs asmenys, ypač tie, kurių negalios aiškiai matomos, (intelektų sutrikimai ir kt.) neišvengiamai susiduria su netinkamomis aplinkinių reakcijomis. Visuomenė turėtų prisiimti atsakomybę, kaip jausis neįgalieji. Šis požiūris turi būti orientuotas į žmogaus gebėjimus, galias.

Leintner ir kt. (1998) akcentuoja, kad nenorima matyti negalios paveiktų vaikų ir suaugusių, jų neramumas trukdo, jie krinta į akis. Dažnai šių tėvų vaikai pasitraukia iš bendruomenės ir prisideda prie negalios išstiktųjų bendruomenės.

Tačiau mes visi esame sutverti meilei. Todėl kiekvienas savo visus sugebėjimus turėtų panaudoti kurti meilės kupiną visuomenę.

Krikščionys tiki, kad žmogiškoji pagarba pirmiausia remiasi Dievo pagarpa. Jis mato kiekvieną žmogų ir jį myli, tarsi šis būtų vienintelė būtybė pasaulyje. Jeigu žmogiškoji pagarba priklausytų tik nuo sėkmių ir laimėjimų, kuriuos pasiekia kai kurie žmonės, niekada silpnieji, ligoniai ir bejėgiai nebūtų gerbiami. Kadangi Dievas pažvelgė į mažiausią žmonių vaiką, šis turi neapsakomą orumą, kurio nė vienas žmogus neturi teisės paminti (Jaunimo Katekizmas, 2011, sk. 280). Taigi Dievas kreipiasi į mus per tuos, kurie kenčia. Per neįgaliuosius, vargšus, silpnuosius.

Visuomenės požiūrių, nuostatų ir vertybių derinys skiria žmogui tam tikrą erdvę, nustato socialinių santykių lygmenį. Visuomenės požiūris į negalę turintį žmogų pastaraisiais dešimtmečiais keičiasi. „Ilgą laiką gyvavusią nuostatą, kad žmonių su negalia problemos — tai jų šeimos reikalas, o ši žmonių grupė turinti ribotus poreikius ir nesanti naudinga visuomenei, keičia naujas civilizuotas visuomenės požiūris“ (Barniškienė, 2006, 64 p.).

Gyvendamas bendruomenėje krikščionis visada turi prisiminti Kristaus įspėjimą: „Neteiskite kitų, kad patys nebūtume teisiami“ (Kt 7,1).

Ką Dievas sukūrė jis sukūrė gerai. Tai nėra nelaimė, gėda. Šiais laikais visuomenėje jau yra susiformavęs kitoks požiūris į neįgalius asmenis suprantama, jog reikia sudaryti palankias sąlygas vaikui su protine negalia vystytis, būtina jį ugdyti, tik tuomet asmenybė gebės sėkmingai socializuotis visuomenėje.

Kaip teigia Danes (1997) visi žmonės yra taip toli nuo idealo (fizinio, intelektualinio, moralinio ar kitokio), kad vargu ar prasminga taip supriešinti žmones – tarkime tuos, kurie turi moralinių ydų, ir tuos, kurie turi fizinę negalią ar protinę negalią.

Biblijoje daug Dievo globos įvaizdžių. Dievas išgirsta neregio šauksmą ir sustoja pasiteirauti ko nori, kad tau padaryčiau? (Mk 10, 46 – 52).

Bažnyčia yra artima sutuoktinių poroms, kurios su dideliu skausmu ir sielvartu, tačiau noriai priima sunkios negalios suluošintus vaikus. Ji dėkoja visoms šeimoms, kurios įvaikindamos priglobia vaikus, tėvų pamestus dėl negalios ar ligos (Evangelium Vitae, 63).

Jėzaus laikais daugelis žmonių tvirtino, kad liga arba negalia – tai bausmė už savo paties nuodėmes. Jėzus griežtai paneigė tokią nuomonę „Nei jis, nei jo tėvai nenusidėjo, bet jis gimė aklas, kad Dievo darbai būtų apreikšti jame (Jn, 9, 1- 41).

„Krikščionis pirmiausia priima tai, kas jam teikiama, o ne veikia kitą. Tai apsaugo nuo centrismo laikysenos ir atsistojimo į galingesnio poziciją. Jam visiškai suprantamas ir priimtinas visų žmonių, kaip Dieve vaikų, lygiateisiškumas ir vienodas vertingumas. Tuomet ir nesėkmės ir kančia priimamos su tokia pat vidine ramybe ir nuolankumu. Jos neišmuša žmogaus iš „vėžių“, sunkią akimirką jis tikisi Dievo pagalbos ir daro viską kas įmanoma geriausia“ (Butkienė ir Kepalaitė, 1996, 43 p.)

Leintner ir kt. (1998) nurodo, kad pirmoji bendruomenė iš kurios jie yra kilę, yra jų pirmoji klasė ir mokykla. Mokiniai, mokytojai, tėvai ir personalas čia meldžiasi ir švenčia kartu. Vaikui augant ir didėjant savarankiškumui (visų pirma tai liečia specialiosios mokyklos mokinius) turi būti mėginama nutiesti kelią į mokyklos ir gyvenamosios vietos parapiją, nepamirštant, kad ateityje mokinys integruosis į parapijos bendruomenę.

Protinę negalią turintys vaikai yra lygiateisiai mūsų visuomenės nariai. Daugelis jų yra ypatingi ir patrauklūs savo paprastu požiūriu į gyvenimą. Jų santykis su kitu žmogumi dažniausiai nėra sudėtingas. Jie moka džiaugtis kiekvieno žmogaus pasirodymu. Daugelis mūsų, susidūrę su nepažįstamu žmogumi tuoj pat pasiruošiamo gintis, nesijaučiame saugūs. Dažnai sutrikusio intelekto vaikai yra tiesūs, draugiški, itin rūpestingi.

Apibendrinant galima teigti, kad visuomenės ir pedagogų požiūris į skirtingo amžiaus neįgaliuosius bei vaikus, turinčius specialių ugdymosi poreikių, labai pasikeitė. Kreipiamas didelis dėmesys neįgaliųjų interesų taip pat poreikių, motyvų ir vertybių svarba. Vis dažniau yra išsakomos nuomonė, kad šie žmonės yra ne globotiniai, o partneriai, kad žmonių poreikiai yra skirtingi. Dėl šios priežasties visų specialiųjų poreikių asmenų negalima vienodai vertinti. Jų ypatingumas gali būti susijęs su sensoriniais ar fiziniais, pažinimo, bei emociniais ar komunikacijos gebėjimais.

3. DALIS KRIKŠČIONIŠKŲJŲ DORYBIŲ UGDYMO REIKŠMĖ SUTRIKUSIO INTELEKTO VAIKŲ SOCIALIZACIJAI

3.1. Socializacijos samprata ir esmė

Socializacija gali būti vadinamas procesas, kurio metu individas įsijungia į visuomenę. „Socializacija – žmogaus socialinio statuso ir socialinių vaidmenų raidos procesas, kuris vyksta tam tikros socialinės struktūros visuomenėse“ (Juodaitytė, 2002, 38 p.).

Vaikams religinės normos, simboliai ir vertybės yra perduodamos. Pirminės religinės socializacijos agentūros yra šeima, vaikų darželis, mokykla (tikybos pamokos). Bažnyčios darbas su vaikais.

Socializacija vyksta ankstyvuosiuose žmogaus gyvenimo perioduose, kai vaikai yra rengiami gyvenimui ir veiklai suaugusiųjų pasaulyje ypatingai svarbus yra tėvų ir šeimos vaidmuo. Ankstyvojo etapo reikšmingumą lemia vaikystės periodo ypatybės: emocionalumas, nuoširdumas vaikui bendraujant su tėvais, kitais šeimos nariais (Juodaitytė, 2002).

Tėvų ir pedagogų meilė vaikams iš esmės nesiskiria, tik pedagogų meilė labiau dvasinė, nes ji peržengia buities rūpesčių ribas ir įsilieja į aukštesnę dvasinės kultūros sritį - mokslą, meną, filosofiją, tikėjimą, viltį. Todėl pedagogo asmenybė atsiveria ugdytiniams kaip dvasinio žmogaus meilė. Jos dažnai nesuvokia nei pats pedagogas, nei ugdytinis, ir jiems atsiverti vienas kitam darosi sunku. Vadinasi, reikia spręsti savęs ir vaiko adekvataus suvokimo palengvinimo problemą, kad abiejų pusių aktyviosios meilės veikimas brandintų ugdytinių dvasinę kultūrą (Jovaiša, 2011, 180 p.). Todėl ugdant sutrikusio intelekto vaikams krikščioniškas dorybes svarbus krikščioniškos meilės principas.

Viešpats Jėzus myli vaikus jautriai ir dosniai. Jis juos laimina ir labiau negu kam kitam garantuoja vietą dangaus karalystėje (Mt 19, 13-15; Mk 10, 14). Jis ypač išaukština vaikų vaidmenį, kurį vaikai turi Dievo karalystėje. Vaikai – tai moralinio ir dvasinio tyrumo simbolis, išreiškiantis gyvenimą visiškai pasitikint Dievu, t.y. sąlygų įeiti į Dievo karalystę įvykdymą: “Iš tiesų sakau jums: jeigu neatsiversite ir nepasidarysite kaip vaikai, neįeisite į dangaus karalystę. Taigi kas pasidarys mažas, kaip šis vaikelis, tas bus didžiausias dangaus karalystėje. Kas priima tokį vaikelį dėl manęs, tas mane priima” (Mt 18, 3-5; plg. Lk 9, 48).

Kaip teigia Danes (1997) Dievo veikimas pasaulyje pasireiškia meile mums. Jei Dievas sukūrė visatą, tuomet meilė yra prigimtinė visatos savybė, jos sandaros elementas. Žmonės sukurti kaip mylinčios būtybės, jų poelgiai turi kilti iš meilės kitiems.

Pedagogų meilė atsiveria darbais, ir tik darbais. Pirmasis žingsnis - pažinti vaiko prigimties pradus: įgimtą jo silpnumą (fizinį ar dvasinį), spontanišką saviraišką (laisvės ir kūrybingumo poreikius), aktyvumą ir veiklumą (intelektu galias, emocijas ir valią), t. y.

pradmenis, kurie leidžia jam pasidaryti stipriam, didžiam. Antrasis žingsnis - nusileisti iš savo dvasingumo aukštumų iki vaiko prigimties atsiskleidimo galimybių, pasidaryti tokiam mažam kaip jis, tapti jo tarnu ir padėti įveikti sunkumus kelyje į dvasinės kultūros brandos viršūnę. Trečias žingsnis - tarnystę vaikui derinti su valdymu ir vadovavimu, būti vaiko likimo šiame ir aname pasaulyje vadovu. Tai yra krikščioniškos pedagogikos esmė.

Visiems šiems žingsniams vadovauja meilė, kai pedagogas tenkina iš žmogaus prigimties kylančius švelnumo, savarankiškumo bei laisvės ir informacijos poreikius. Taip sudaromos prielaidos vaiko individualybės sklaidai (Jovaiša, 2011, 181 p.). Pedagogų pasiaukojimas ir globa labai reikalinga sutrikusio intelekto vaikams. Tuomet atsiveria vaiko siela: pasitikėjimas pedagogu, vaikas gauna teigiamų emocijų.

Harmoningos asmenybės ugdymas bei skleidimasis negalimas be ramios aplinkos, vaisingo supratingumo, abipusio pasitikėjimo ir už tai atsakingų asmenų bendradarbiavimo. To pasiekama abipusiškai gerbiant įvairių edukacinio personalo narių specifinę kompetenciją, jų pareigas ir jų disponuojamų įvairių priemonių pasirinkimą (Bažnyčios žinios, 2001, 70).

Pasak Jovaišos (2011) ugdymas, grindžiamas žmogaus pradmenų plėtote, darnos veiksniai teikia lemiamą reikšmę. Nieko nedaryti daugiau negu pajėgia vaikas, nieko mažiau negu jis gali tai esminis darnaus fizinio ir dvasinio vystymosi veiksnys. Bet vis dėlto normali dorovinė mokinių raida dažnai sutrinka, nukrypstanta nuo darnos vertybių ir taisyklių. Vis dėlto aukščiausias gėris yra darna, blogis - nukrypimas nuo darnos.

Tai ne priešingos, o greičiau viena kitą papildančios kategorijos. Nukrypimai lengviau grįžta prie normos nei priešingi poliai. Nukrypimus lemia laisva subjekto prigimtis ir ta aplinka, kurioje jis bręsta. Ta terpė - šeima, mokyklos kolektyvas, rengiantis savo narį bendruomeninio ir visuomeninio gyvenimo tvarkai, kurią paprastai reguliuoja darnos principas. Tai ilgas ugdymo procesas, skatinantis subjektą apsispręsti gyventi normalų gyvenimą, t. y. laikytis fizinio ir dvasinio gyvenimo normų.

Kai šios vertybės emociškai išgyvenamos ir įkūnijamos elgesyje, tampa dorybėmis. Iš jų formuojasi dorovės nuostatos, sudarančios charakterio šerdį. Darnos bei santarvės moralės kūrybos kelias ilgas ir painus. Jis eina per begales dialogų su savimi ir kitais žmonėmis ieškant žmoniškumo, tiesos, teisingumo ir patikimumo supratimo, tikro realizavimo meilės darbais. Dorovė - negatava dovana, ne akimirkos tėkmės, o ilgo dorovinio dialogo padarinys. Pats dialogas tampa dorove. Ugdymas ir yra dialogas, bendravimas keičiantis vertybine informacija.

Ir sunkiausi individai turi būti gerbiami kaip žmonės. Dievo pašaukti ir žmogiškosios vertės prasme lygūs sveikiems ir gabiesiems, negalios ištiktieji turi teisę (atitinkančią juos pačius ir jų galimybes), kad jiems būtų skelbiama evangelija ir jie būtų auklėjami. „Visi žmonės

taip pat ir negalios paliesti – yra sukurti Dievo, Kristaus atpirkti ir pašaukti amžinajam gyvenimui. Tad ir jiems skirta geroji Dievo valia“ (Leitner ir kt. 1998, 102 p.).

3.2. Krikščioniškas vaikų auklėjimas šeimoje

Pasak Juodaitytės (2002) šeimoje vaikai įgyja pirmąsias elementarias žinias, pradinius mąstymo įgūdžius, palaipsniui perima elgesio taisykles ir pradeda susipažinti su kultūrinių vertybių pavyzdžiais, mokosi sekti jais net ir tuomet kai dar nesuvokia jų prasmės ir paskirties.

Popiežius Pranciškus (2013) išsakė: štai tėvai ir motinos, pirmutiniai savo vaikų auklėtojai: kaip jie gali juos auklėti, jei jų sąžinės neapšviestos Dievo žodžio? Jei mąstysena ir elgsena nesiremia Dievo žodžiu, tai kokį pavyzdį jie gali rodyti savo vaikams? Tėvai ir motinos turi kalbėti apie Dievo žodį. Neužtenka skaityti Šventąjį Raštą, turime klausytis Jėzaus, kuris jame kalba: būtent Jėzus kalba Rašte. Į ką esu nutaikęs savo dėmesį – į Dievą, į gausybės žodžių gausmą ar į save (Enciklika Lumen Fidei). Per meilę, gaunamą iš tėvų vaikas turėtų pažinti iš Dievo ateinančią meilę.

Autoriai akcentuoja, kad „auklėjimo prasmė sukoncentruota doroje. Auklėjimas įgyja teigiamą prasmę, jeigu išlavintas kūnas ir protas paklūsta dorovės reikalavimams (Narbekovas, Obelenienė, 2008, 257 p.).

Galkienė, Gevorgianienė (2008) teigia, kad šeimos vaidmuo vaikui, turinčiam negalią yra daug svarbesnis ir reikšmingesnis nei nesutrikusios raidos vaikui. Šeima atlieka vaiko globos ir ugdymo funkcijas.

Katalikų mokymas apie Dievą ir žmogaus prigimtį formuoja katalikų įsitikinimus, kaip turėtume gyventi. Kaip tėvai turėtų auklėti savo vaikus. Biblija mus moko, „ Ar gali moteris užmiršti savo mažylį, būti nešvelni savo iščių sūnui? Net jeigu ji užmirštų, aš tavęs niekada neužmišiu. Štai! įrėžiau savo vardą savo rankos delne“ (Iz 49,15 -16). Vadinasi Dievo valia ten kur yra daugiausia meilės. Dėl šios priežasties mes mylime Dievą kaip aukščiausią gėrį.

Pasak Navaičio (2002) nepakankama vaiko raidos pažanga gali būti ir dėl to, kad tėvai vertina savo vaiką kaip silpną ir ligotą, vis dar mažą. Turintį įgimtą ar įgytą sutrikimą ir todėl vaikui skiriama hipergloba. Tokiu būdu ribojamas jo aktyvumas ir savarankiškumas.

Tėvai dažnai susitaiko su problema ir dažnai riboja vaiko su protine negalia poreikį mokytis. Riboja galimybę priimti, pasirinkti sprendimus ir kitus įgūdžius, kurie skatina ir formuoja savarankiškumą. Augindami neįgalius vaikus tėvai atiduoda daug meilės, bet ji sugrįžta. Mylintieji sutinka vienas kitam priklausyti. Jie gauna daug daugiau nei duoda patys.

„Tėvai, kurie taip žiūri į vaiką, kuris gims gimė, jau paaugo arba jau užaugo visada su meile yra pasirengę priimti ir mylėti, gerbti savo ir svetimą vaiką. Čia meilė ir kančia susiriša

ir padeda kas bebūtų, būti su tuo vaiku. Ir tada jame kyla kontempliatyvi nuostata į pasaulį-tarpusavio meilė padedanti gyventi vienybėje“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, 43 p.). Ir neįgalus vaikas gali giliai pažinti Dievą. Palaipsniui išmokti melstis ir kalbėtis su Dievu. Norint perteikti Dievo meilę, šeimoje turi vyrauti tikėjimo, pasitikėjimo ir meilės atmosfera.

Kaip teigia Grucė (1994) krikščioniškoje šeimoje visos vaiko galios turi būti įjungtos į gyvą kontaktą su Dievu. Tai didžiulis reikšmingas darbas, kuris reikalauja meilės ir pagarbos vaikui. Vaikas turi teisę, kad jam tiesiai ir teisingai būtų perteikiamas tikėjimas.

Vaikas perima iš savo šeimos, pirmiausia motinos, o per tėvo meilę motinai ir vaikui ir tėvo mąstymo ir elgesio būdus. Pirmiausia šeima ugdo susidomėjimą religija, atsižvelgiant į vaiko suvokimo galimybes.

Vatikano II susirinkimas savo dokumentuose pabrėžia šeimos prioritetą, krikščioniškai auklėjant vaikus: „Iš krikščioniškos santuokos kyla šeima ir joje gimsta nauji žmonių visuomenės piliečiai, kurie Šventos Dvasios malone per krikštą tampa Dievo sūnumis ir dukterimis, kad Dievo tauta išliktų per amžius. Šioje tarsi namų bažnyčioje tėvai žodžiu ir pavyzdžiu privalo būti savo vaikams pirmaisiais tikėjimo skelbėjais ir puoselėti kiekviename iš jų tinkamą pašaukimą, o ypač dvasinį pašaukimą“.

Kaip teigia Grucė (1994) ypač svarbus dalykas yra vaiko sąžinė formavimas pagal tikėjimo reikalavimus, atsakomybės už vaiko elgesį ugdymas. Svarbu, kad Dievas vaikui rodomas kaip žmogų mylintis tėvas. Formuojant vaiko sąžinę, nereikia pernelyg akcentuoti draudžiančių Dievo ir Bažnyčios įsakymų, nors jų laikymasis yra pirmoji antgamtinės gyvybės sąlyga. Tik negatyvus vaiko sąžinės formavimas užmuša vaiko sieloje vidinės dvasinės laisvės polėkį ir jį lydinčią džiaugsmą. Lieka rūstus ir šaltas moralinis kategorinis imperatyvas, kuris neatstoja pozityvaus bendravimo su žmonėmis ir atsakomybės už savo ir kitų elgesį.

Meilės įkvėptas moralinis gyvenimas teikia krikščioniui dvasinę Dievo vaikų laisvę. Tada jis nebėra nei Dievo tarnas, vergiškai Jo bijantis, nei samdinys, laukiantis atlyginimo, bet vaikas, atsiliepiantis į meilę To, kuris „mus pirmas pamilo“ (1 Jn 4, 19). Tiesos ir teisingumo jausmą vaikams reikia skiepyti nuo pat mažų dienų.

Kaip teigia Trimakas (1997) per religinius išgyvenimus ir juose pasitaikančias išvalgas ar įkvėpimus, ir kartais stipriu tiesioginiu asmeniui skirtu nurodymu, yra perduodama jam taikoma Dievo valia, norai ar pageidavimai. Atsidėjus išvelgiama, kad tuo būdu asmeniui yra perduodama tai, ką esantysis brangina ir ką jis nori, kad žmonės brangintų. Dievas įkvepia visus jam atsiduodančius branginti žmones ir tai paprastai reiškia tarnauti žmonėms koku nors ypatingu būdu (perduoti žmonėms kokią nors vertybę).

Apaštalas Paulius pirmame laiške Korintiečiams (1 Kor 13,1-14,5) apibūdina kokia yra tobula meilė: Ji nepavydi, neišpuiksta, neieško sau naudos, nepritaria neteis्यbei, yra kantri. Be meilės žmogus būtų niekas, nors pažintų visas paslaptis ir mokslą, nors kalbėtų visomis kalbomis. Meilė „visa pakelia, visa tiki, viskuo viliasi ir visa ištveria“ (1 Kor 13,7). Iš tiesų svarbu suprasti ir tai, kaip teigia Benediktas XVI (2006, 7), žmogus negali visada tik dovanoti, jis turi ir gauti, norint dovanoti meilę, turi pats ją gauti kaip dovaną. Kaip sako pats Viešpats, žmogus gali tapti šaltiniu, iš kurio plūs gyvojo vandens srovės (Jn7, 37–38). Bet kad taptų tokiu šaltiniu, jis pats turi vis gerti iš pirmo ir pirmapradžio šaltinio – Jėzaus Kristaus, iš kurio perdurtos širdies teka Dievo meilė (Jn19, 34).

Vadinasi meilė yra pati aukščiausia ir svarbiausia dieviškoji dorybė. Svarbu kiekvienam asmeniui mylėti kitus, taip kaip ir pats žmogus norėtų būti mylimas. Duoti tiek kiek ir pats norėtų gauti.

3.3.Krikščioniškos šeimos uždaviniai formuojant dorovines nuostatas

Pirminė vaiko socializacija vyksta šeimoje; ji vaikui duoda socializacijos priėmimo galimybę, santykių ir normų suvokimą.

Religinės pozicijos įgavimui ir asmenybės struktūrizavimui lemiamą vaidmenį vaidina familiari atmosfera šeimoje, pokalbiai šeimoje. Dažnai net nesąmoningai perduodantys bendraujančio asmens asmeninę poziciją vertės ir prasmės klausimais. Čia prasideda pradinio pasitikėjimo ir „Tu“ ryšio pamatų liejimas, kuris vėliau tampa maldoje Aš ir Dievo ryšio polis. Tėvai šį ryšį gali ir atitolinti (Leitner, Fink, Lorenz, 1996) .

Trimakas (1997) teigia, kad atsiradęs pasaulyje kūdikis iš pradžių junta, ar tas pasaulis yra palankus, ar ne. Iš to jutojimo jam kyla arba pasitikėjimas, arba nepasitikėjimas. Tada jis ima busti pats sau – jausti, kad yra atskiras nuo pasaulio, ir tą atsiskyrimą pabrėžia savo autonomija, arba jeigu to nesugeba, abejoja pats savimi.

Autoriaus pabrėžia, kad „turi susidaryti savojo „aš“ tapatybės jausmas kaip sukauptas pasitikėjimas. Jei tapatybės krizė neišsprendžiama, lieka vaidmenų maišatis, t. y. jaunuolis neišsiaiškina, kas jis, ko jis nori, ko jam siekti. Jis blaškosi lieka pasimetęs – viena pradeda, bet meta, griebiasi kito, eikvoja energiją, dėmesį arba nustoja blaškėtis ir tampa pasyvus, plūduriuoja paviršiuje ir tenkinasi malonumais ir tampa pats sau tikslu“ (Trimakas, 1997, 41p.)

Būtent šeima ir turi būti tas „atramos“ taškas. Padėti tinkamai motyvuoti ir nukreipti dvasingumo keliu. Žmogus pirmiausia turi mylėti tuos žmones, kurie yra arčiausiai jo.

Kaip nurodo Trimakas (1997) „tiek tėvystė, tiek motinystė yra savotiškas menas. Tėvams tenka būti kūrybingiems santykiuose su vaikais. Bet ir tikras kūrybingumas yra savotiškas

gimdymumas. Kūrėjas neretai jaučiasi „gimdas“ meno kūrinį, kurį paskui vadina „vaiku“ arba „kūdikiu“ (99 p.).

Remiantis Biblija Dievas yra Tėvas, svetingai sutinkantis savo sūnų palaidūną ir ta proga surengiantis puotą (Lk 15,11 – 32). Taigi būtent tėvai turi stengtis padėti savo vaikams stiprinti Dievo meilę.

Kaip teigia Lukaševičius (2004) nemažai tėvų šiandien į tikėjimą, ypač jo ugdymą žiūri atsainiai, o gal net pašaipiai. Todėl patys neturėdami stipraus tikėjimo, dėl mūsų šalies situacijos bei dabartinės kultūros įtakos, jie nesąmoningai menkina ir kerta prasikalusius tikėjimo daigus savo vaikuose. Tėvų pašaukimas ir kartu įpareigojimas, kylantis iš Krikšto sakramento - perduoti savo vaikams tikėjimą į Kristų, užauginti vaikus gerais žmonėmis ir gyvo tikėjimo krikščionimis.

Tėvai kartu su savo vaikais ieškantys tikėjimo padedančio žmogui atranda tarpusavio ryšį. Tai suartina šeimą. Šeimos socializacijos būdai įtakoja vaiko religinį vystymąsi ir formuoja krikščioniškas dorybes. Jeigu vaikas neturi stiprios ir saugios jungties su savo tėvais, jis neturi tvirto ryšio su savo tėvų tikyba. Šeimoje esanti palanki atmosfera teigiamai formuoja vaiko asmenybę. Todėl ugdant krikščioniškas dorybes šeimoje svarbūs tėvų ir vaikų santykiai.

Gerų tarpusavio santykių pavyzdžių randame Biblijoje „Dievas yra motina, guodžianti savo vaikus“ (Iz 66,13).

Trimakas (1997) akcentuoja, kad daugiausiai merginų nori matyti tėvą „pakankamai“ ar „išmintingai griežtą, po to mylintį, - paskui suprantantį, rūpestingą vyrišką (tvirtą) ir išmintingą. Vaikinai idealiame tėve labiausiai vertina išmintingumą, teisingumą ir meilę, po to – vyriškumą ir tikėjimą (religingumą). Autorius pastebi, kad „išryškėja toks idealaus tėvo vaizdas: trys tėvui ir motinai bendri bruožai: meilė, rūpestingumas, bei supratimas ir trys specifiški tėviški: teisingumas vyriškumas ir išmintingumas“ (99 p.).

Tėvai užmiršta save, kai vaikui ko nors trūksta. Jie pasiryžę aukotis už vaiko laimę. Tai - dieviškas atsivėrimas. Jis primena Jėzaus auką. Vaiko atsvėrimas tėvams primena Jėzaus santykius su Tėvu: paklusnumą. Visus juos sieja aktyvūs meilės ryšiai. Tik visuotinis darnos - Meilės - įstatymo vykdymas teikia perspektyvą gyventi. Taigi tėvai dažnai primindami savo vaikams Dievo gerumą sužadina meilę Jam.

Pasak Jovaišos (2011) „aukščiausias gėris yra darna, blogis - nukrypimas nuo darnos. Tai ne priešingos, o greičiau viena kitą papildančios kategorijos. Nukrypimai lengviau grįžta prie normos nei priešingi poliai. Nukrypimus lemia laisva subjekto prigimtis ir ta aplinka, kurioje jis bręsta. Ta terpė - šeima, mokyklos kolektyvas, rengiantis savo narį bendruomeninio ir visuomeninio gyvenimo tvarkai, kurią paprastai reguliuoja darnos principas. Tai ilgas ugdymo

procesas, skatinantis subjektą apsispręsti gyventi normalų gyvenimą, t. y. laikytis fizinio ir dvasinio gyvenimo normų.“

Anot Trimako (2003) tėvų sutarimas yra ne tik sąlyga, bet ir kelias auklėti vaikus. Savo gyvenimu tėvai parodo vaikams, kaip sugyventi su kitais ir kokie iš to geri vaisiai. Nesantaika ardo šeimos židinį, ramybę, kelia mažiems vaikams nepasitikėjimą ir baimę, o ir didesniems griaua tėvų pavyzdį ir autoritetą, nes parodo jų silpnybes, nepavydėtinus bloguosius bruožus. Kyla vyresnių vaikų, pyktis, maištavimas.

Pagarbos kitam žmogui vaikas visų pirma išmoksta šeimoje. Tuomet išsipildo paties Dievo numatyta ir neišskiriama bendrystė su kitu. Kaip teigia Zambacevičienė (2006) jaunesniame amžiuje intensyviai formuojasi doros jausmai. Vaikas įgyja dorinių tarpusavio santykių, dorinio elgesio praktinės patirties. Tos patirties pagrindu formuojasi pareigos ir atsakingumo jausmas, draugiškumas, atjautimas. Pradedama tvirtesnių draugiškų santykių pagrindas.

Tikroji meilė yra visiškas savęs dovanojimas kitam asmeniui. Tėvai savo meilę parodo dovanodami save vaikams. Pasak Trimako (1998) pirma tėvai duoda vaikui tikėjimo pagrindą; vaikas priima jį. Vėliau grupė, bendruomenė, Bažnyčia dalijasi tikėjimu su kitais nariais, subrendęs tikėjimas teikia motyvą, vertę ir prasmę tikinčiajam pasiaukoti kitiems. Taigi tikėjimas turi socialinį aspektą.

Siekiant apibendrinti galima remtis Šventu Raštu. Dievas yra mokytojas, mokantis mus mylėti ir tarnauti vienas kitam kaip artimui (Mt 22,39).

Šeima yra lopšys ir veiksmingiausia priemonė visuomenės humanizmui ir personalizmui ugdyti. Būtent pasaulio kūryboje ji bendradarbiauja jai charakteringu būdu, darydama gyvenimą tikrai žmogišką, ypač tuo, kad išsaugo, išlaiko ir perduoda dorybes bei vertybes. (Jonas Paulius II, 1981, Familiaris Consortio. sk.43).

Tačiau religinio mokymo (ir ugdymo) misija mokyklose susiduria su įvairiomis ir netikėtomis problemomis, iš kurių viena svarbiausių - ta, jog vaikai neturi aiškios dorinio ugdymo krypties šeimose.

3.4 Jėzaus kaip mokytojo vaidmuo

Štai Butkienė ir Kepalaitė (1996) pažymi, kad Jėzus kaip mokytojas turėjo stiprų ryšį su tėvu, kaip žmogus patvarią ir pastovią kryptį. Jo žodžiai nesiskyrė nuo darbų. Jėzus visada turėjo tikslą tarnauti žmonėms ir vykdyti Dievo Valią visiškai pasitikint savo Tėvu ir jam atsiduodant. Jėzus visada pastebėdavo silpnuosius. Siūlė jiems savo asmenišką pagalbą ir skyrė laiko kiekvienam asmeniui. Jėzus rėmėsi vaizdiniais, pavyzdžiais, metaforomis. Mokydamas žmones Jėzus naudojo kontrastus, palikdamas laiko patiems žmonėms padaryti išvadas. Mokymą visada pritaikė auditorijai, pataisdamas klystantį, paskatindavo, pirmiausia minėdavo gerus dalykus. Būdavo nuoseklus ir teisingas. Vadinasi Dievas labiausiai parodė savo meilę atsiųsdamas žmonėms savo sūnų.

Grucė (1994) mano, kad Jėzus yra kelias, kuriuo galima nueiti iki Dievo. „Niekas nenuėina pas Tėvą kitaip, kaip per mane“ (Jn14,16). Jėzus yra tiesa, kurią būtina suvokti ir ja vadovautis. Aš tam esu gimęs ir atėjęs į šį pasaulį, kad liudyčiau tiesą. „Kas tik brangina tiesą, klauso mano balso“ (Jn18,37). Kristaus tiesa yra ta, kad Dievas yra tėvas ir, kad žmogus gali gyventi sutardamas su Dievu. Kristus savo gyvenimu ir mirtimi paliudijo šią tiesą.

Taigi Jėzus įgalina krikščionis su tvirtu įsitikinimu kalbėti apie Dievo meilę. Jėzus yra gyvenimas „Aš atėjau, kad žmonės gyventų ir gražiau gyventų“ (Jn10,10). Kristus savo gyvenimu parodė, kad už kaltes reikia atkentėti, kad pareiga, pašaukimas yra svarbiausi gyvenime. Kad kelias į dangų eina per krikštą, tikėjimą ir gerus darbus.

Išnagrinėta, kad Jėzus sugebėjo žmonėms parodyti, kas gyvenime yra svarbiausia, kviesdamas juos pačius pagalvoti ir nuspręsti, kas yra tikroji gyvenimo prasmė ir laimė. Jėzus kalbėjo tada, Jis tebekalba ir dabar. Jis viešpatauja danguje, bet be paliovos kalba žemėje per Evangeliją. Jo žodžiai negausūs, bet reikšmingi: juos reikia matuoti ne skaičiumi, o svoriu. Savo žodžiais Jėzus nugalė piktąsias jėgas ir paruošė kelią žmonėms Dievo Karalystėn. Jėzaus mokymas - tai skelbimas visko, ką gavo iš Dievo Tėvo. Jėzus sako: "*Mano mokymas ne mano, bet To, kuris yra mane siuntęs*" (Jn 7, 16). Tuo metu, kai gyveno Jėzus, buvo ir kitų mokytojų, tačiau tie mokytojai nebuvo panašūs į Jėzų. Jie savo gyvenimo būdu patraukdavo mokinius, padėdavo įsitvirtinti gyvenime, pažinti Dievo valią. Patys buvo įžymūs ir turtingi. Jėzus buvo kitoks mokytojas – jis pats rinkosi mokinius. Jo mokymas neatitiko to meto susiformavusios tradicijos. Jėzus mokė visur ir visada niekam nematytu būdu ir galia. (Tijūnėlienė, Petkutė, 2002).

Šventajame rašte Jėzus vadinamas įvairiais vardais. Jėzų sutinkame mokinantį, gydantį. Taigi galima teigti, kad Jėzus buvo ypatingas mokytojas. Kaip mokyti visų pirma mokomės iš Jo.

Leitner ir kt. (1998) pabrėžia, kad ribotam ir dažnai atstumtu besijaučiančiam vaikui, tikybos dėstymas specialiosiose mokyklose leidžia patirti, kad jis yra mylimas, vertas meilės. Tikybos mokymas keičia, koreguoja neigiamą įvaizdį apie specifinį mokinį ir, kurdamas teigiamą gyvenimo nuostatą, žadina gyvos krikščionybės skelbiamą meilę.

Žinoma, Dvylika, kiti mokiniai, klausytojų minios vadina Jį "Mokytoju", išreikšdami savo susižavėjimą, pasitikėjimą, meilumą. Net fariziejai ir sadukiejai, įstatymo mokytojai ir šiaip žydai neneigia šio vardo: "Mokytojau, mes norime, kad parodytum ženklą"; "Mokytojau, ką turiu daryti, kad laimėčiau amžinąjį gyvenimą?" Tačiau svarbiausia, kad pats Jėzus iškilmingiausiais ir svarbiausiais momentais vadina save Mokytoju: "Jūs vadinatė mane Mokytoju ir Viešpačiu, ir gerai sakote, nes aš toks ir esu". Jis pareiškia esąs ypatingas, vienintelis Mokytojas: "turite vienintelį Mokytoją" Kristų. Todėl suprantama, kad jau du tūkstančius metų visomis žemės kalbomis įvairiausių visuomenės sluoksnių, rasių ir tautybių žmonės su pagarba mini šį titulą, savaip kartodami Nikodemo šūksnį: "Mes suprantame, kad esi atėjęs nuo Dievo kaip Mokytojas" (Jonas Paulius II. 1979, Catechesi Tradendae, sk. 21-26).

Meilė - pats Dievas, vadinasi pati svarbiausia ir didžiausia dorybė, apjungianti tikėjimą ir viltį. Žmogaus meilė turi tris kryptis: į Dievą – meilės šaltinį, į artimą ir į save patį, ir tarp šios meilės negali būti perskyros. Meilė Dievui išreiškiama per meilę artimui. Tobuliausias meilės mokytojas yra pats Jėzus Kristus, iš begalinės meilės žmogui ir Tėvui atidavęs net savo gyvybę.

Apaštalas Jonas Biblijoje sako: "Jeigu sakai, kad myli Dievą, o nemyli savo artimo, esi melagis" (1Jn 4 20).

„Krikščionybė kviečia kiekviename vaike, kaip ir suaugusiame žmoguje regėti Jėzų, veikiant Šventajai Trejybei, pasikliaujant Dievo valia, pačiam darant visą, ką gali geriausia, mylint ir elgiantis taip, kaip elgėsi Jėzus“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, 43 p.). Dievo meilė yra neatsiejama ir glaudžiai siejasi su artimo meile.

Jėzaus elgesys ir žodžiai, veiksmai ir nurodymai yra krikščioniško gyvenimo moralinė taisyklė. Jo veiksmai, ypač kančia ir mirtis ant kryžiaus, yra gyvas jo meilės Tėvui ir žmonėms apreiškimas. Jėzus reikalauja, kad būtent ta meile sektų tie, kurie eina paskui jį. Tai "naujas" įsakymas: "Aš jums duodu naują įsakymą, kad jūs vienas kitą mylėtumėte: kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs taip mylėtumėte vienas kitą. Iš to visi pažins, kad esate mano mokiniai, jei mylėsite vieni kitus" (Jn 13, 34-35). (Jonas Paulius II, 1984, Salvifici Doloris, sk. 12).

Jėzus veikia ir šiomis dienomis per įvairias organizacijas ir žmones atliekančius gailėstingumo ir meilės darbus. Įstaiga, kurioje perduodama daug meilės ir gailėstingumo yra mokykla.

3.5 Krikščioniškųjų dorybių ugdymas specialiojoje mokykloje

Vaiko socializacija yra neatsiejama su krikščioniškųjų dorybių ugdymu specialiojoje mokykloje. Toliau bus nagrinėjama kokie ugdymo metodai naudojami specialiosiose mokyklose ugdant krikščioniškąsias dorybes.

Pasak Vitkauskaitės (2004) vaikų, kaip ir suaugusiųjų, gyvenamoji aplinka nuolat kinta. Nesutrikusio raidos vaikai daugelį gyvenimiškai būtinų įgūdžių, elgesio taisyklių išmoksta savarankiškai. Tačiau neįgalius vaikus, turinčius intelekto sutrikimą, šito reikia mokyti specialiai.

Anot Leitner ir kt. (1998) tikėjimo mokymas grindžiamas kiekvieno asmenine patirtimi. Kiekvienas specialiosios mokyklos mokinys į pamoką atsineša savo patyrimą - teigiamą ar neigiamą. „Išmokti gyventi su šiuo patyrimu, jautriai jausti žymes, po kuriomis iki šiol slypėjo gyvenimas, - tai esminė prielaida, vedanti į mylimo Dievo supratimą ir gyvenimą sekant Jėzumi“. Kaip teigia autoriai: tikybos dėstymas specialiosiose mokyklose remiasi specialiosios pedagogikos mintimis ir darbais. Dėstymas specialiosiose mokyklose orientuotas į gyvybiškai svarbius gyvenimo poreikius ir mokinių gyvenimo lauką (Leitner ir kt. 1998, 104 p.).

Pasak Jovaišos (2011) darna išgyvenama kaip palaima, ji reikalauja aukos, atsisakyti trumpo patogumo, akimirkos laisvės. Būtent ugdymas turi stiprinti dvasią. Tam tikslui žmonija per amžius kūrė specialias vertybes, kurių visi žmonės turi siekti įgyti, kad būtų sukurta darnos laimė. Jas galima suskirstyti: žmoniškumo vertybės - pagalba, pagarba, atidumas kitam, gerumas, gailestingumas; tiesos - išmintingumas, tiesumas, atvirumas, tyrumas, taurumas; teisingumas - sąžiningumas, atsakingumas, pareigingumas, pakantumas, veiklumas; patikimumo - ištikimybė, drausmingumas, - artumas, saikingumas, orumas.

Paškus (1990) akcentuoja, kad krikščionio tapatybė glūdi tame, kad jis supranta save esant Dievo vaiku, sutvertu ir skirtu gyventi pagal dieviškąjį planą. Charakterio tiesumas ir (integralumas) kasdienos gyvenime reiškiasi Dievo artumo pajautimu.

Tačiau kaip išskiria autorius „svarbu ne tik pati Dievo sąvoka, bet kaip ji paveikia žmogų“ (Trimakas, 1998, 267 p.). Svarbu ne kaip vaikai supranta Dievo sąvoką, o koks sutrikusio intelekto vaikų santykis su Dievu.

Svarbiausias jaunuolio uždavinys, anot Trimako (2002) šiuo laikotarpiu yra suformuoti savo tapatybę: save, savo pasaulėžiūrą ir gyvenimui pasirinktą tikslą. Religinį motyvų inspiruotas pašaukimas gali sukaupti visą asmenybę našiam gyvenimui. Vadinasi svarbiausia vaikui yra išmokti mylėti tiesą ir gerbti meilės įstatymus.

Kad poreikiai būtų vienodai patenkinti, protinę negalią turintis vaikas auklėjamas, ugdomas ir skatinamas kitaip nei labai gabus vaikas. Teisingumas siekia viską sureguliuoti, kad

žmonės gautų, kas jiems priklauso. Mes privalome būti teisingi ir Dievui, atiduoti, kas jam priklauso: mylėti jį ir garbinti (Jaunimo Katekizmas, 2011, sk. 302).

Pasak autoriaus „religija jaunuoliui nepaprastai reikšminga: pirmiausia kaip pasaulėžiūra, paskui - kaip jo „aš“ integruoja, ir dar – duodanti amžinosios vertės antspaudą tam, ką jis renkasi gyvenime su savimi daryti“ (Trimakas, 1997, 59 p.).

Vadinasi vaikams galime padėti formuoti motyvus. Šiuolaikinis gyvenimas suteikia labai daug pasirinkimo galimybių, kartu supainiodamas žmogų, o ypač jauną bręstančią asmenybę. Kai kurie motyvai atsiranda ir keičiasi mokantis arba įsigilinus į savo elgesį ar gyvenimo būties klausimus. Skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja žmogaus elgesį. (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Autorius akcentuoja, kad 3-7 metų vaikas nuolat susiduria su naujanybėmis. Jo vaizduotė yra gyva ir laki. Ji sukuria įvairius paveikslus, įvaizdžius. Neturėdamas protavimo galios, kuri remiasi tikrove, jo vaizduotė nėra varžoma ar ribojama proto. „Jo pažinimas yra egocentriškas ne moraline, bet perspektyvos prasme: jis žiūri į viską iš savo taško“. Vaikas yra linkęs kitus sekti, mėgdžioti (Trimakas, 1998, 142 p.). Sutrikusio intelekto vaikai dažnai sustoja šioje „mėgdžiojimo“ stadijoje.

Todėl tikybos dėstymas specialiosios mokyklose orientuojamas į „tikėjimo visumą“, „visą tikėjimą“ suvokiant ne kaip tikėjimo tiesų išdėstymą paeiliui, bet kai orientuotą į Triasmenį Dievą, kuris kartą apsiereiškė istorijoje Jėzaus Kristaus asmenyje (Leitner ir kt. 1998, 104 p.).

Todėl pagal Trimaką pagrindinis veiksnys, nulemiantis perėjimo į tolesnę stadiją yra konkretaus protavimo pasirodymas. Tas perėjimas pagrįstas vaiko augančiu noru išsiaiškinti sau pagrindus skirtumų tarp to, kas yra tikra, ir to, kas tik atrodo, kad yra (Trimakas, 1998, 142 p.). Specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų supratimas dažnai grindžiamas vaizdiniais.

Kaip nurodo (Leitner ir kt. 1998) kai mokinys susiduria su kuo nors betarpiškai, kas jam konkrečiai apčiuopiama, valgoma užuodžiama, svarbu, tada jis pasiruošęs tatau aiškintis.

Pamokoje prasmingi visi terapiniai pratimai, sukuriantys vaikui susikoncentravimo atmosferą, ugdantys gebėjimą priimti, suteikiantys palankias emocines ir socialines sąlygas priimti išgirstą išsilaisvinančią Dievo meilės žinią ir ja gyventi.

Kaip teigia Trimakas (1997), mokymosi amžiuje didelę reikšmę turi motyvacija. Anksčiau vaikus žaisti skatino patiriamas malonumas. Tuo tarpu šiuo laikotarpiu reikia mokytis dalykų, kurie, gali būti visai nemalonūs. Mokymasis ir darbštumas gali būti pagrįsti įvairiomis vaikui suvokiamomis ir branginamomis vertybėmis: pavyzdžiui, vyresniųjų išsakytas pagyrimas, vidinis pasitenkinimas, darbo vaisiaus nauda.

Aplinkoje daug visokių daiktų: vis atsiranda naujų, nematytų nepačiupinėtų nežinomų, vaikams smalsu kam jie reikalingi. Jei tik gali vaikai naujus daiktus išmėgina, pačiupinėdami,

pabandydami. Taip jie mokosi. Nieko nuostabaus, jei kas nors pasitaiko nenumatyto ir sukelia iki tol nepatirtus jausmus.

Negalios paveiktam vaikui reikia konkrečių daiktų. Jam sunku ką nors įsivaizduoti ir pagrįsti. Konkretus daiktas už kurį dėkojama – obuolys, duona, meškiukas ir t. t. arba tikrovės modeliai (bažnyčios modelis, kuriame gali skambėti varpas, lėlės biblijiniais pasakojimams, prakartėlės figūros) pamokai suteikia vaizdumo jį lengviau suprantama. Kad būtų vaizdžiau, pamokų metu galima naudoti lapus ir paveikslus (Leitner ir kt. 1998, 98 p.). Žaisdami specialiujų ugdymosi poreikių vaikai turi galimybę pažinti dorines vertybes.

Kaip teigia Kafemanienė, Burneckienė (2001) reikšminga emocijų ir bendravimo įgūdžių ugdymo veikla – žaidimai. Anot autorių, žaisdami vaikai pritaiko aplinką savo reikmėms, išmoka ją keisti, tyrinėti, tobulina motorinius ir sensorinius įgūdžius. Be to, jie užmezga partnerystės, hierarchijos ryšius, įgyja pasitikėjimo savimi. Emocinės raidos aspektu žaidimas vertingas tuo, kad vaikas pradeda suvokti save, įgyja vidinio stabilumo. Jis vertina aplinką (kaip pastovią ir besikeičiančią), nustato saugias savojo „aš“ funkcionavimo ribas. Autorės teigia, kad žaisdamas vaikas atranda savo vidinį pasaulį. Tai jam leidžia reikšti savo jausmus nebijant būti nubaustam už netinkamą elgesį, nes žaidime vaikas yra savo elgesio vertintojas, kita vertus, jis mokosi kontroliuoti savo impulsyvų elgesį, frustracijas, ir tai stiprina vaiko pasitikėjimą, kurio prireiks gyvenime.

Trimakas (1997) pabrėžia, kad žaidimų fone kartais pajuntama kažkas nuostabaus. Pamačius kitą ko nors neįstengiant, gali kilti noras padėti. Pastebėjus kitą užsigavus, gali kilti atjautimas. Arba galia išvelgti koks brangus yra kitas.

Specialiujų mokyklų vaikams labai reikia ne tik žaidimų, bet ir muzikos, ir jie pasirenkę ją priimti. Giesmės, visų pirma giesmelės žaidimai, yra priedas prie pasakojimų ir padeda išsiaiškinti temą. Giesmelės – žaidimai yra giesmės, kurių tekstas gali būti išreikštas žaidimu arba susietas su paprasčiausiu žaidimu, suskirstytu vaidmenimis, pavyzdžiui kaip priegiesmis (Leitner ir kt. 1998).

Trimakas (1997) pastebi, kad „vaiko uždavinys yra „atrasti“, kuo jis gali tapti“. Ir tam uždaviniui atlikti jis turi tuo metu pabudusį sugebėjimą – vaizduotę, taip pat ir jai atitinkantį charakteringą veikimą – žaidimą, o tame žaidime nuolat pasireiškiantį potraukį – sekti imituoti. Juk ir 4-6 metų laikotarpis vadinamas „žaidimų amžiumi“ ir vaizduotės amžiumi“. Sutrikusio intelekto vaikams šis laikotarpis dažniausiai būna ir vyresniame amžiuje.

Pasak Kafemanienės, Burneckienės (2001) žaidimo gebėjimų ugdymo aktualumą lemia specifiniai šių vaikų raidos ypatumai, dėl kurių žaidimas ikimokykliniame amžiuje netampa pagrindine; jų veikla. Vėluoja visi žaidimo raidos etapai t. y. veiksmai su daiktais, vaidmenimis.

„Kaip šeimoje, tarp brolių ir seserų, taip ir tarp žaidimo draugų vieni vaikai atkreipia dėmesį į kitus, kiti menkai ar visai ne. Būdami miniatiūrinėje visuomenėje vaikai gali pastebėti, kad ir kiti kaip jie ir nuliūsta, juokiasi ir verkia, turi savo norų. Kurie kartais sutampa su jų pačių, o kartais ne, ir jie arba išmoksta arba neišmoksta dalytis, atjausti, bendrauti ir bendradarbiauti (Trimakas, 1997, 49 p.).

Remiantis Biblija pats geriausias draugas mokantis mus bendrauti yra Dievas. Dievas yra draugas, aukojantis savo gyvybę dėl kitų ir pravirkstantis, kai kenčia Jo draugai (Jn 11,35). Gyventi su Dievu – tai gyventi tiesoje ir teisingume.

Kaip akcentuoja autoriai visų pirma į tikybės pamokas galima įvesti jutimo pratimus, motorikos pratimus (persižegnojimas, atsiklaupimas, žvakės laikymas), suvokimo pratimai (temos „duryš“ pratimai) ir pratimai socialinėje srityje (pvz. aš – tu susikibus rankomis) (Leitner ir kt. 1998).

Kaip teigia Zambacevičienė (2006) pradinukai dar nesuvokia, kad draugystė remiasi, tarpusavio įsipareigojimais teisių lygybe. Jie draugą vertina kaip gerą ar blogą. Šis vertinimas priklauso nuo to, ką šis gali jiems duoti, ar dėl jų padaryti. Vėliau draugystė tampa gilesnė, tvirtesnė. Vaikai išmoksta užjausti vienas kitą, dalintis džiaugsmiais ir sielvartais. Vadinasi negalime panaikinti tiesos apie tai kokius mus sukūrė Dievas. Mūsų pamatinis kilnumas nepriklauso nuo mūsų nesėkmių ar laimėjimų. Dievo gerumas ir Jo meilė mums yra pagrindas. Dievo paveikslas glūdi mumyse. Būti sukurtam pagal Dievo paveikslą reiškia, kad mūsų tikrojo džiaugsmo ir pilnatviškumo šaltinis yra vienas kitą pažinti, mylėti ir vienas kitam tarnauti taip kaip daro Dievas.

Vadinasi vaiko vidinis gyvenimas padeda nugalėti nuolatinę kovą tarp gėrio ir blogio. Vidinis tvardymasis, gyvenimas su malda padeda vaikams praktikuoti dorybes kasdieniniame gyvenime.

Sutrikusio intelekto vaikams savęs pajautimo, savojo „aš“ išskyrimo užuomazgos pasireiškia tik apie ketvirtuosius gyvenimo metus. Sutrikusio intelekto vaikai negeba formuluoti ir analizuoti tarpusavio santykių su artimaisiais, vienmečiais. Visa tai atsiliepia vaiko asmenybės raidai (Kišonienė, 2003).

Vatikano II susirinkimas aiškina: žmogaus orumo pagrindas yra jo pašaukimas bendrauti su Dievu. Jau pačia savo kilme jis kviečiamas kalbėtis su Dievu, juk jis turi savo būtį tik dėl to, kad Dievas, iš meilės jį sukūręs, mylėdamas be perstojo jį palaiko. Žmogus negyvena visiškai pagal tiesą, jeigu tos meilės laisvai nepripažįsta ir neatsiduoda savo Kūrėjui (GS, sk. 19).

Kišonienė akcentuoja (2003), kad ugdant sutrikusio intelekto vaikus svarbiausia yra ne mokyklinės žinios ar įgūdžiai, o socialinės adaptacijos formavimas. Mokymas orientuotis socialinėje aplinkoje, bendrauti su žmonėmis, laikytis elementariausių elgesio taisyklių.

Vaiko asmeninę patirtį turtina bendravimas su Dievu. Jo asmeninis santykis su Juo turtina neįgalų vaiką kaip asmenybę.

Asmenybės likimą, kaip teigia Ruškus (2002), galiausiai lemia ne pats jo defektas, o socialinės jo negalės pasekmės, jo socialinė – psichologinė realizacija. Ne intelekto sutrikimai, anot autoriaus, o būtent bendravimo įgūdžių stoka, neadekvatus ir socialiai nepriimtinas elgesys sąlygoja neįgalių asmenų atstūmimą visuomenėje.

Tačiau neįgaliuosius globoja pats gėrio ir meilės šaltinis. Remiantis Biblija Dievas yra sodininkas, prižiūrintis mus, kol atnešime gerų vaisių (Jn 15,1 –7).

Specialiojoje klasėje neįmanomas pažodinis perteikimas pavyzdžiais ir analogijomis. „Negalios paveiktas vaikas patiria, ką reiškia žodžiai „Dievo meilė“ kai mokytojas jį pateikia atitinkamoje atmosferoje (žvakė), paima vaiką už rankos ar pasisodina ant kelių ir priima į savo tikėjimą“ (Leitner ir kt., 1998, 103 p.).

Asmuo bendraudamas patiria ne tik teigiamų, bet ir neigiamų emocijų. Izoliuoto iš bendravimo ryšių išskirto žmogaus negalima suprasti, suvokti jo charakterio, įsitikinimų, jausmų ir išgyvenimų. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų, nesėkmingai besiklostantys santykiai su bendraamžiais gali atsirasti dėl negebėjimo reikšti ir kontroliuoti emocijas.

Pasak Kišonienės (2003) dėl asmenybės komponentų neišsivystymo, kritiškumo jausmo sumažėjimo gali atsirasti neigiami potraukiai. Vaikas gali būti piktas, agresyvus, šiuos jausmus gali išprovokuoti aplinkiniai dirgikliai. Šiems vaikams būdinga nuotaikų kaita.

Būtent sutrikusio intelekto vaikams konfliktinėse situacijose reikia atjaučiančio pedagogų supratimo. Pasak Monginaitės (2010) pagrindinės emocijos – interesas, džiaugsmas, nuostaba, pyktis, pasibjaurėjimas, liūdesys, neapykanta, baimė, gėda ir nuovargis yra afektai, aiškiai išreiškiami mimika. Visos pagrindinės emocijos atlieka socialinę funkciją. Labai svarbios bendraujant yra intereso ir džiaugsmo funkcijos.

O. Spek išskiria tokias gyvenimo sritis, kuriose negalios ištiktas vaikas turi įgyti įgūdžių:

1. Socialinis bendravimas (bendrauti vienas kitam padėti; tiesti rankas; pasišaukti – ateiti; patirti atleidimą atleisti ir t. t.).
2. Kūno sugebėjimai (nusilenkti, atsiklaupiti, persižegnoti ir t. t.).
3. Kalba (daiktų vardijimas, pvz. žvakė, prakartėlė ir kt; svarbios sąvokos pvz. Jėzus ir t. t.).

4. Pažinimo technika (suprasti ir skirti daiktus ir asmenis visais pojūčiais, pvz. riekti duoną, skanauti, liesti prakartėlės figūrėles ir t. t.) (cit. Leitner ir kt.1998, 92 p.).

Anot Ruškaus (2003) bendraudamas su suaugusiais ir vaikais specialiųjų poreikių vaikas nesijaučia vienišas, patiria bendravimo džiaugsmą, turi galimybę geriau pažinti save ir kitus. Vaikas išmoksta derinti ne tik veiksmus, bet ir perima dorovines normas, išmoksta laikytis elementarių bendravimo taisyklių. Autorius teigia, kad tik bendraudamas vaikas gali įvaldyti komunikacijos priemones, gauti daugiau informacijos apie jį supantį pasaulį. Bendraudamas vaikas patenka į vis naujas situacijas, kurios tik labai bendrais bruožais gali būti standartinės, pasikartojančios (pvz.; bendravimas parduotuvėje, bendravimas su gydytoju ir pan).

Specialusis pedagogas mokydamas vaikus bendravimo patirties ir santykio su kitu žmogumi, gali remtis Jėzaus pavyzdžiu. Tai pats geriausias draugas, mokantis mus bendrystės ir santykio su kitu asmeniu.

Anot Ruškaus, Mažeikio (2007) daugiau kaip pusė sutrikusios raidos vaikų, net nuolat gyvenantys tarp kitų vaikų, labiau siekia ir reikalauja bendravimo su suaugusiuoju – nori glamonijų, palikti vieni verkia, pyksta. Autoriai teigia, kad tokie vaikai dažniausiai pradeda bendrauti savo iniciatyva, ieško emocinio kontakto – lipa ant kelių, šypsosi, šaukia, glaustosi, įsikimba į ranką, nori atkreipti į save dėmesį. Tai rodo jų emocinio saugumo poreikį. Jei kas įdomu, vaikai paprastai klausinėja su jais dirbantį pedagogą: vieni įkyriai, kiti greitai pavargsta, o neretai priėję paklausti vaikai nesiryžta, nors ir turi tam reikalingų kalbos įgūdžių. Autorių nuomone, kontakto siekimas su suaugusiais ir noras bendrauti su kitais vaikais palengvina įvairiapusio ugdymo organizavimą, tačiau, kita vertus, yra vaikų, kurių įkyrus dėmesio reikalavimas ir agresyvumas trukdo organizuoti visų vaikų veiklą.

Ambrukatis (2012) remdamasis mokytojų požiūriu į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių bendravimą nurodė, kad:

1. Mokiniai įvairiai reaguoja į sunkias situacijas stengiasi jų išvengti.
2. Skiriasi mokinių problemų sprendimo būdai.
3. Dėmesio netinkamu elgesiu linkę siekti trečdalis mokinių.
4. Mokinių drovumas, jautrumas, emocijų kaita ir jų valdymas daugeliu atveju nėra būdingi pasitaiko retokai.
5. Gerus santykius su klasės draugais palaiko didesnė dalis mokinių, tačiau konfliktuojančių taip pat yra.
6. Dėl įvairių raidos sutrikimų nulemtų ypatumų mokiniai dažnai sunkiai bendradarbiauja, dirba kartu su kitais.

Autoriai pabrėžia, kad nuo savo „aš“, kaip asmens, kelias veda į kitus asmenis, tiek socialinėje, tiek religinėje tikrovėje. Sumenkėjusi atsakomybė, tapati asmens sumenkėjimui, nes atsakomybės struktūra pirmiausia būdingas asmeniui vidujai, o bendravimas su kitais pagrindas tampa atsakomybė „kam“ (Narbekovas, Obelenienė, 2008, 255 p.). Taigi žmogus yra atsakingas net tik už save, bet ir už kitus asmenis.

Narbekovas ir kt. (2008) išskiria jog atsakingumo struktūrą sudaro:

Išorinis komponentas – pasyvus dorumas, socialinė teisinė atsakomybė.

1. Atvirumas „kito“ vertėms.

2. Atsakomybė „kam“ kitam.

Vidinis komponentas- aktyvusis dorumas, moralinė atsakomybė.

1. Atvirumas „savosioms“ vertėms.

2. Laisva valia priklausymas „sau“ (savęs valdymas).

3. Ryšys su tiesa (pažinimas).

4. Laisvas apsisprendimas, grindžiamas žinojimu.

5. Atsakomybė „kam“ sau.

Vitkauskaitė (2004) teigia, kad svarbu vaikus skatinti suvaidinti socialinius vaidmenis, su kuriais jiems vėliau teks susidurti gyvenime. Realių situacijų modeliavimo metodas žadina moksleivių susidomėjimą mokomuoju dalyku, slopina drovumą, pasyvumą ir didina pasitikėjimą savo jėgomis. Moko analizuoti situaciją ir priimti tinkamus sprendimus. Situacijas svarbu parinkti tokias, kad vaikams būtų įdomios ir gerai atspindėtų socialinę aplinką. Pasak autorės situacijas laipsniškai reikia sunkinti, kad auklėtiniai išmoktų susivokti realioje aplinkoje, o svarbiausia gebėtų pagarbiai bendrauti su žmonėmis.

Kita vertus, bendroje veikloje formuojasi gebėjimas taikiai bendrauti, laikytis nustatytų elgesio normų, surasti savo vietą tarp bendraamžių, dalytis žaislais ir žiniomis apie aplinką, ryškėja tarpusavio simpatijos, atrenkamasis prierašumas, savo vertės jausmas.

Svarbu paskatinti pedagogus su meile ugdyti vaikus, kadangi dialogas galimas tik su mylinčiu mokytoju. Pagarbus elgesys tegali sužadinti moksleivio norą atskleisti savo vidaus pasaulį bei tikėtis supratimo. Jie sustiprina ugdytinio poziciją, bet nepanaikina asmeniškumo. Tai įgalina ugdytinį patikėti, kad teikiamos dorovinės normos ar principai yra jo paties reikalavimai. Vadinas, ugdytojo meilė yra svarbiausias veiksnys, turintis įtakos kito asmens doriniam ugdymui.

Svarbi religinio auklėjimo užduotis – atsižvelgiant į vaikų intelektualines galimybes, parodyti skirtumus, atrasti bendrumus ir ugdyti toleranciją ir pagarbą. Mokinių negalių įvairumas, atsižvelgiant į kiekvieną jų atskirai, dėmesys skirtingoms emocijoms bei socialinėms

prielaidoms tai pat mokymosi galimybėms suaktualina specialiosios pedagogikos svarbą krikščioniškųjų dorybių ugdymui mokykloje (Leitner ir kt., 1998).

Kita vertus, vaikams reikia suprantamu būdu atskleisti vertybes, kurių reikšmę jie nepakankamai suvokia ar ją suprasdami nepajėgia sieti su savo gyvenimu. Galima teigti, kad reikia plėsti dorovinių vertybių sampratą bei skatinti teigiamus mokinių išgyvenimus.

Taigi kaip akcentuoja Narbekovas ir kt. (2008) jau nuo pat mažens vaikus reikia pratinti pažinti ir vykdyti sąžinės suvokiamą vidinį įstatymą. Geras auklėjimas moko gyventi dorai, saugo ir išvaduoja iš baimės, egoizmo ir puikybės, iš nesveiko kaltės jausmo ir noro puikuotis savimi, kurie kyla dėl žmogiškų silpnybių ir klaidų.

Sąžinės ugdymas užtikrina laisvę ir atneša vidinę ramybę, kurios šiandienos žmogui ypač trūksta (KBK, 1783 – 1784). Vaiko priimamiems sprendimams didelę įtaką daro aplinka, kurioje jis gyvena. Jo santykis su kitais žmonėmis. Didelę įtaką sąžinės formavimui turi žmonės, kurie vaikui svarbūs.

Kaip pastebi Paškus (1990) žmonių asmenybės skiriasi ir savo verte ir savo kilnumu. Būtent jos priklauso nuo individo elgesio bei jo veiksmų. Taigi visi žmonės yra lygios vertės, nes visi žmonės yra asmenys.

Kaip teigia Zambacevičienė (2006) jautrus mokytojo požiūris į vaiką gera veiklos organizacija, draugiški mokinių tarpusavio santykiai padeda įveikti neigiamus išgyvenimus.

Anot Jovaišos (2011) ugdymo programos neįmanoma parengti neturint tikslo, kuris nurodytų, kokių pedagoginio darbo rezultatų galima tikėtis, kad individas įstengtų optimaliai gyventi esamomis dvasinės, socialinės ir kultūrinės civilizacijos sąlygomis.

Vaikams suaugę žmonės reikalingi tam, kad galėtų mokyti vaikus doro elgesio ir padėtų jiems. Taigi vaikams doro elgesio pavyzdys ir autoritetas yra Jėzus. „Niekas nėra geras, tik vienas Dievas (Mk10,18). Jis yra gėrio šaltinis.

Kaip teigia Narbekovas ir kt. Kristus turi absoliutų autoritetą, o visi be išimties turi jam paklusti. Mes klausome Kristaus ne todėl, kad Jis taip nori, bet todėl, kad Jis reikalauja iš mūsų to, ko reikalauja iš mūsų, mūsų prigimtis. Juk pagal jį esame sukurti, todėl Jo norai ir yra mūsų norai. Neklausyti Kristaus reiškia neklausyti esmingiausiojo savo paties aš. Pagaliau Kristus pasirodo žemėje ne tam, kad įvykdytų savo valią, bet kad išgelbėtų žmogų ir atkurtų jo prigimtį. Todėl visi jo paskelbti dėsniai kyla iš šios prigimties. „Kristaus autoritetas žmogaus sąžinės nepavergia ir jos laisvo apsisprendimo neužmuša. Jeigu ką jis leidžia, tai leidžia ir mūsų sąžinė, nes tai atitinka giliausią mūsų pačių prigimtį“. Jei Jis ką nors draudžia, tai draudžia ir mūsų sąžinė, nes tai ardo mūsų būtį (Narbekovas ir kt., 2008, 85 p.). Taigi nuolatinis mokinio dialogas su specialiuoju pedagogu įprasmina bendravimą su Dievu ir su savo artimu.

„Dialogo trūkumas atitaisomas jį sukuriant, atrandant ar atnaujinant, „ Aš sakau. Tu klausai“. Tu – ankstyvojoje vaikystėje yra mama, tėtis. Tol kol į šią sąvoką įeina Dievas. Išklausantis, duodantis ramybę ir anuliuojantis kaltę“(Trimakas, 1997, 46 p.).

Pateikiama frazė Dievas mane myli mokinių geriau suvokiama, kai jie patys pajunta, kad mokytojas juos priima; duodami pavyzdžiai (žmonės, kurie mane myli, Kūrėjo dovana) ir panašios frazės (Dievas yra kaip gera mama, geras tėvas) (Leitner ir kt., 1998). Svarbu mokiniams sukurti palankią ugdymosi aplinką, kad sutrikusio intelekto vaikai pamokų metu patirtų teigiamas emocijas.

Gevorgianienės (1999) teigimu sutrikusio intelekto mokinių gebėjimus būtina ugdyti geranoriško dėmesio vienas kitam pagrindu. Autorė teigia, kad mokinių gebėjimas valingai perkelti dėmesį į kitą asmenį turėtų būti grindžiamas teigiamų emocijų patyrimu, apeinant sudėtingų mąstymo operacijų sferą. Teigiamų emocijų patirties dėka vaikas turėtų sugebėti išskirti lygiateisį bendravimą su kitu žmogumi. Vadinasi reiškiamas geranoriškas dėmesys kitiems turėtų tapti krikščioniškųjų dorybių ugdymo prielaida.

„Svarbu parodyti mokiniui svarbiausiose jo gyvenimo situacijose religijos vaidmenį ir pažadinti pasitikėjimą, kad jis yra besąlygiškai priimamas Dievo. Padėti mokiniui plėtoti savo gyvenimą ir jam vadovauti, siekti jam įmanomo, gyvenimo pilnatvės“(Leitner ir kt., 1998, 102 p.).

Kaip teigia Aramavičiūtė (2005) šiuolaikinė humanistinė teorija kelia klausimą, kaip žmogus turėtų gyventi, kad išsaugotų žmogiškumą ne tik savyje, bet ir šalia ar už savęs. Taigi, dabartinis humanizmas kreipia žmogų į vienybės, sutarimo kūrimą pasaulyje. Tada svarbiausia tampa koks aš esu pasaulyje, arba kiek pasaulio manyje. Ypač svarbu kiek aš dedu pastangų, kurdamas ir palaikydamas darną jame.

Per moralinį gyvenimą tikėjimas tampa „išpažinimu“ ne tik Dievui, bet ir žmonėms, jis tampa liudijimu. Jėzus sakė: „Jūs pasaulio šviesa. Neįmanoma nuslėpti miesto, kuris pastatytas ant kalno. Ir niekas nevožia indu degančio žibinto, bet jį stato į žibintuvą, kad šviestų visiems kas yra namuose. Taip tesviečia ir jūsų šviesa žmonių akivaizdoje, kad jie matytų jūsų gerus darbus ir šlovintų jūsų Tėvą danguje“ (Mt5, 14-16).

Kaip akcentuoja Paškus (1990) galimas dalykas, kad ir nebrandus religingumas gali įžiebtį moralinio entuziazmo ir sporadiškai keisti individo elgseną. „ Bet jam trūksta pastovumo, užgrūdinto religingumo, nuolatinio ir pastovaus religijos poveikio jo elgsenai“. Religiškai brandi asmenybė, kaip ta geroji žemė visada duoda gerą derlių (Paškus, 1990, 40 p.).

Šventajame rašte akcentuojama, kad „Dievas yra piemuo, ieškantis savo pražuvusios avelės“ (Lk ,15, 1 – 7). Apibendrinti derėtų teiginiu, kad vaikams neužtenka suprasti, kas yra dora, ar mokėti įvertinti savo bei kitų poelgius, bet svarbu norėti dorai elgtis.

Taigi be Dievo vaikai negali būti geri ir laimingi. Kokie laimingi žmonės mokantys džiaugsmingai tave šlovinti. Jie gyvena Viešpatie, tavo artumo šviesoje (Ps 89,16). Šventajame rašte Jėzus mums sako: „Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas“ (Jn 14,5-6). Būtent Jėzus kiekvienam asmeniui nurodo teisingą kelią.

4. KRIKŠČIONIŠKŲJŲ DORYBIŲ UGDYMO SVARBOS SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJAI TYRIMAS

4.1. Pedagogų požiūrio į krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų socializacijai tyrimo metodika ir instrumento pagrindimas

Remiantis teologinės, pedagoginės literatūros, Bažnyčios dokumentų analizės rezultatais, toliau atliekant tyrimą buvo rengiamas jo instrumentas – anketa. Anketinės apklausos metodas pasirinktas siekiant apklausti daugiau respondentų ir taip atskleisti kuo tikslesnį jų požiūrį į krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą socializacijos procesui. Anketą sudaro 17 klausimų. Pirmoje anketos dalyje siekiama atskleisti bendrus duomenis apie respondentus (1 klausimas), antroje – pedagogų požiūrį į krikščioniškas dorybes ir jų ugdymo svarbą (2 – 17 klausimai).

Gauti tyrimo duomenys apdoroti naudojant Microsoft Office Excel 2003 programą.

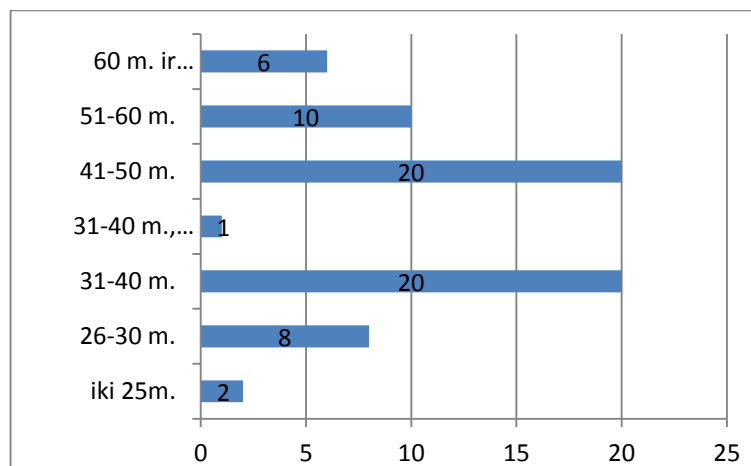
Tyrimo organizavimas ir tiriamųjų imties charakteristika. Tyrimas atliktas 2015 metų lapkričio mėnesį, suderinus su mokyklų administracija. Jame dalyvavo Raseinių, Rusnės ir Kelmės specialiųjų mokyklų pedagogai dirbantys su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais.

Apklausa buvo atlikta elektroniniu būdu. Viso buvo išplatinta 70 anketų, bet ne visos jos buvo grąžintos. Buvo išsiųstos 70 anketų, iš kurių grįžo 67. Anketos pavyzdys pateiktas 1 priede. 64 p.

4.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Atlikto tyrimo respondentų **demografiniai duomenys.**

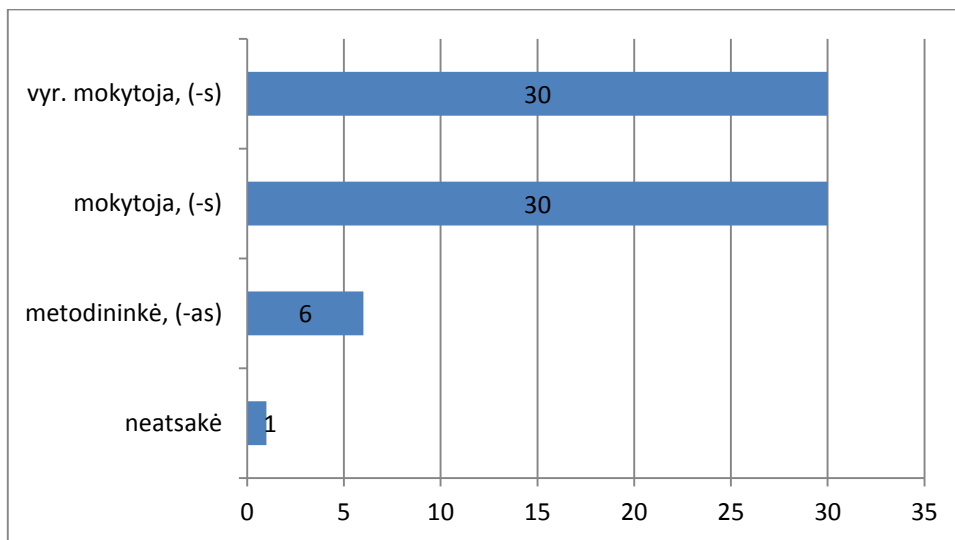
Šiuo tyrimu buvo konstatuota, koks yra specialiųjų pedagogų amžius. Buvo gauti tokie duomenys, kurie pateikti 1 pav.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Apibendrinant gautus bendrus tyrimo dalyvių duomenis, matyti, kad dauguma 20 respondentų yra 31 – 40 m. amžiaus. Remiantis gauta informacija apie respondentų amžių galima manyti, jog gautus rezultatus nulėmė ilgametė darbo patirtis, kadangi 20 tyrimo dalyvių turi daugiau nei 41 metus. 10 respondentų yra 51 ir daugiau metų. Vyresnio amžiaus 60 m. ir daugiau yra tik 6 respondentai. Ir tik 2 respondentai yra 25 m. amžiaus.

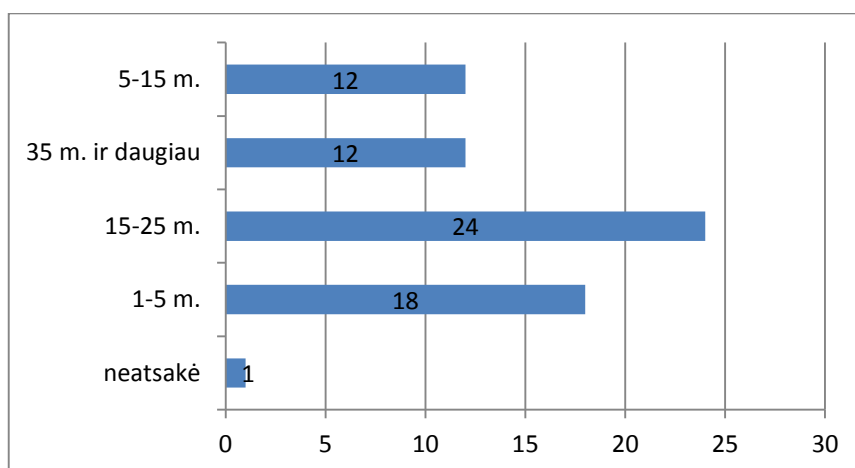
Duomenys apie specialiųjų pedagogų kvalifikaciją pateikti 2 pav.

2 pav. Respondentų kvalifikacinė kategorija

Išanalizavus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad 30 specialiųjų pedagogų dirba vyr. mokytojais. Tiek pat pedagogų (30) dirba mokytojais. Ir tik 6 respondentai atsakė, kad dirba metodininkais.

Šiuo tyrimu buvo konstatuota, kiek metų specialieji pedagogai dirba su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais. Buvo gauti tokie duomenys, kurie pateikti 3 pav.

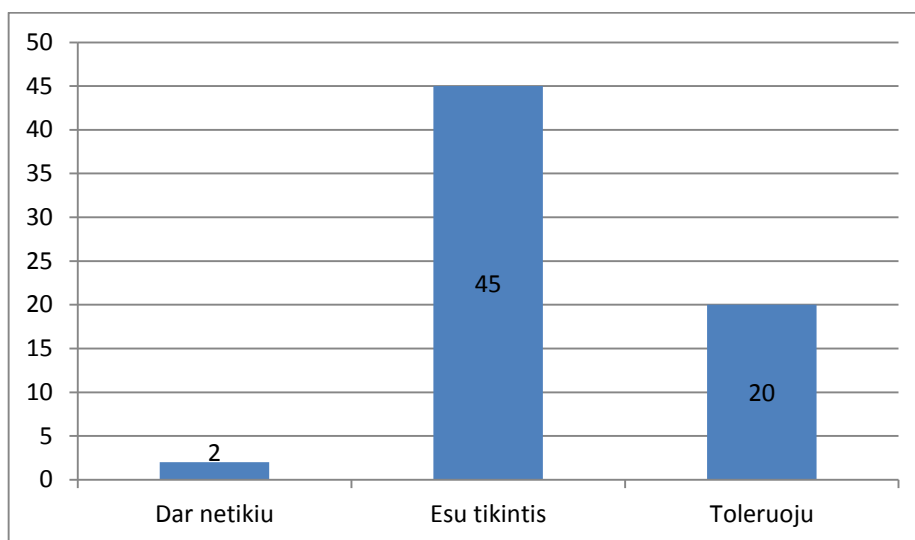

3 pav. Specialiųjų pedagogų darbo su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais trukmė

Kaip matome iš pateiktų duomenų, 24 specialieji pedagogai, jau daugiau nei 15 metų dirba specialiosiose ugdymo įstaigose su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių. Šiek tiek

mažiau respondentų t.y. 18 specialiųjų pedagogų su mokiniais dirba 1 – 5 metus. Kita dalis respondentų t. y. 12 su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais dirba 35 ir daugiau metų. Tiek pat respondentų (12) dirba 35 metus ir daugiau. Gauti tyrimo rezultatai įrodo, kad jaunų specialistų, dirbančių su specialiųjų ugdymosi poreikių vaikais, dar yra labai nedaug.

Siekiant nustatyti mokytojų požiūrį į tikėjimą, prašyta pažymėti, ar asmuo tikintis, toleruoja tikėjimą, ar dar yra ieškojimo kelyje. Tiriamųjų atsakymų duomenys pateikti 4 pav.

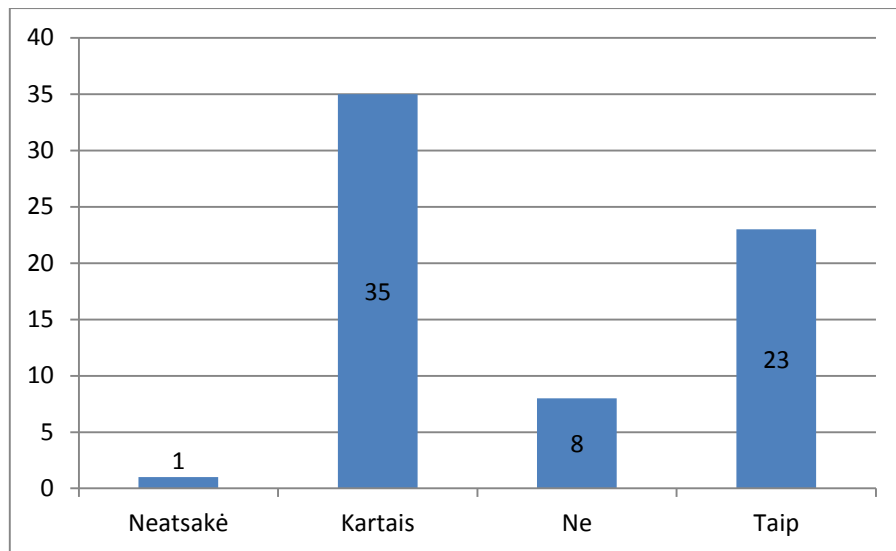

4 pav. Respondentų požiūris į tikėjimą

Pateikto paveikslo duomenys iliustruoja, kad daugiau nei pusė (45) respondentai yra tikintys. 20 specialiųjų pedagogų toleruoja tikėjimą. Ieškojimo kelyje yra tik 2 respondentai.

Tyrimo rezultatai sutampa su Leitner ir kt. (1998) išvalgomis, kad tikėjimo mokymas grindžiamas kiekvieno asmenine patirtimi. Tik turėdamas tvirtą tikėjimo pagrindą pedagogas gali puoselėti tikėjimą savo mokiniais.

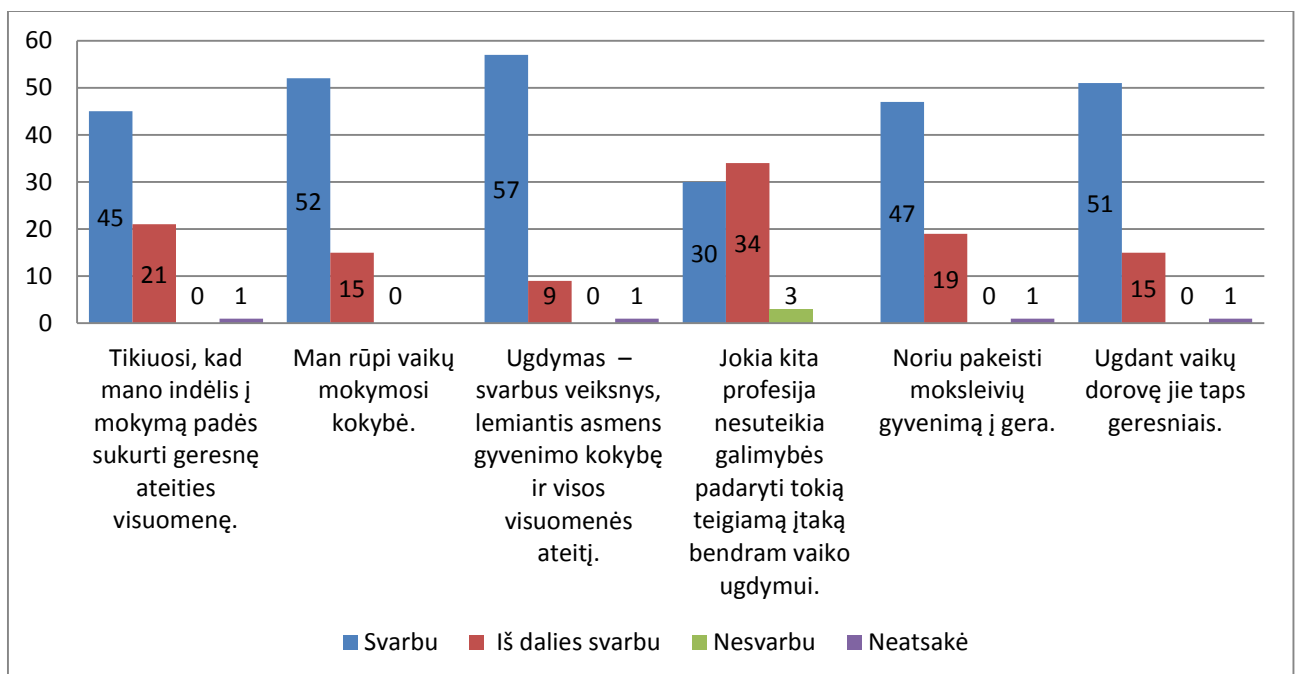
Kitas tyrimo siekis – nustatyti ar mokytojai kalba pamokų metu tikėjimo klausimais. Apibendrinti atsakymų duomenys pateikti 5 pav.

5 pav. Kalbėjimas pamokose tikėjimo tema

5 paveikslas iliustruoja, kad daugiau nei pusė respondentų t. y. 35 atsakė, kad kartais kalba tikėjimo temomis. 23 pedagogai akcentavo, kad kalba tikėjimo klausimais pamokų metu. Ir tik 8 respondentai konstatavo, kad tikėjimo temomis nekalba. Visiškai į klausimą neatsakė 1 respondentas. Iš gautų rezultatų galime manyti, kad specialieji pedagogai supažindina vaikus su krikščionybe ir kalba tikėjimo klausimais.

Siekiant nustatyti tikslesnę pedagogų požiūrį koks moralinis tikslas reikšmingas pedagogui buvo pateikti teiginiai. Apibendrinti respondentų atsakymai parodyti 6 pav.

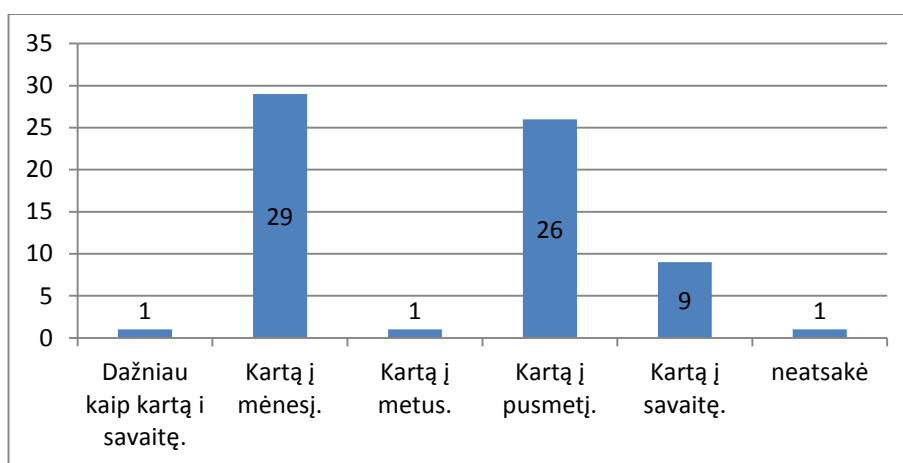

6 pav. Reikšmingas moralinis tikslas pedagogui

Apie 6 pav. pateiktą teiginį tikiuosi, kad mano indėlis į mokymą padės sukurti geresnę ateities visuomenę 45 respondentai atsakė, kad jiems tai svarbu. Kad iš dalies svarbu atsakė 21 respondentas. Visiškai nepitaria šiam teiginiui ir neatsakė į klausimą 1 respondentas. Daugiau kaip pusė respondentų (52) atsakė, kad jiems rūpi vaikų mokymosi kokybė. Ir tik 15 respondentų konstatavo, kad jiems tik iš dalies svarbu vaikų mokymosi kokybė. Teiginio „Ugdymas – svarbus veiksnys, lemiantis asmens gyvenimo kokybę ir visos visuomenės ateitį“ apibendrinti duomenys rodo, kad daugelis 57 respondentai mano, kad šis teiginys yra svarbus. Ir tik 9 respondentai akcentavo, kad tik iš dalies svarbus. „Jokia kita profesija nesuteikia galimybės padaryti tokią teigiamą įtaką bendram vaiko ugdymui.“ Toliau tiriamųjų požiūris pasiskirstė gana tolygiai: 30 respondentų atsakė, kad svarbu, o tik iš dalies pritaria pateiktam teiginiui, 34 respondentai. Ir tik 3 respondentai nepitaria, kad pedagogo profesija daro įtaką bendram vaiko ugdymui. 47 pedagogai norėtų mokinių gyvenimą pakeisti į gerą. Ir tik 19 respondentų akcentavo, kad jiems tik iš dalies svarbus teiginys „noriu pakeisti moksleivių gyvenimą į gera“. Didžioji dalis t. y. 51 specialusis pedagogas mano, kad ugdant vaikų dorovę jie taps geresniais. Kad tik iš dalies svarbus šis teiginys atsakė 15 respondentų.

Apibendrinant visus šiuo klausimu gautus duomenis, galima teigti, kad didžiąjai daliai specialiųjų pedagogų rūpi mokinių dorovės ugdymo kokybė. Dauguma iš jų sutinka, kad auklėjant asmenį doroviškai reikia akcentuoti dorinį auklėjimą, nes jis yra dorinio gyvenimo esmė.

Siekta atskleisti ar specialieji pedagogai kalba su mokiniais apie religines šventes (7 pav.).

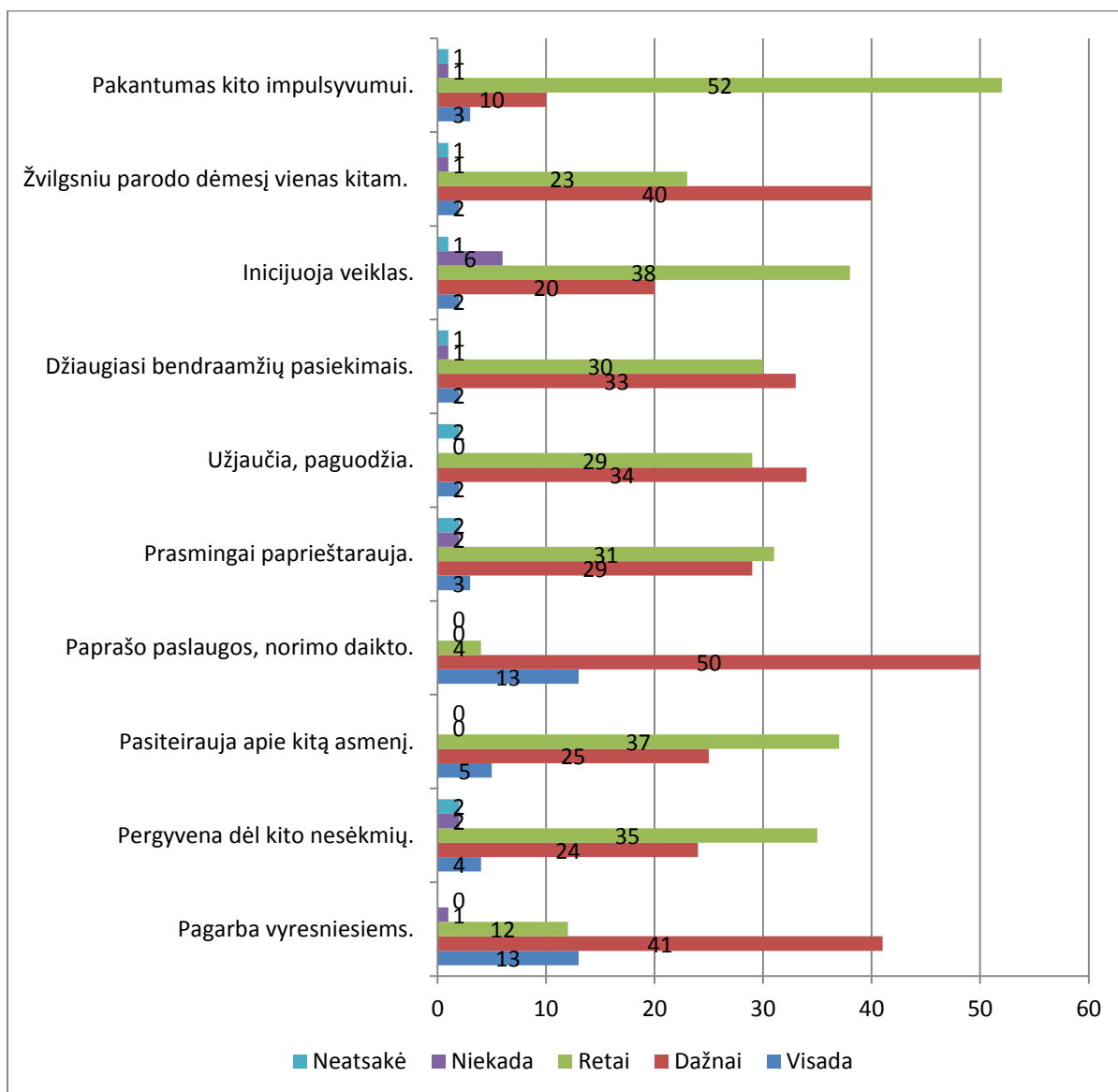

7 pav. Kalbėjimas apie religines šventes

Pateiktame paveiksle parodyta, kad didžiosios daugumos 29 mokytojų nuomone, kalba apie religines šventes kartą į mėnesį. Šiek tiek mažiau 26 apklausos dalyvių teigia, kad apie religines šventes kalba kartą į pusmetį. Po vieną pedagogą atsakė, kad apie religines šventes

kalba dažniau kaip kartą į savaitę ir kartą į metus. Kartą į savaitę apie religines šventes kalba tik 9 specialieji pedagogai.

Tyrinėjant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą svarbu išsiaiškinti ar vaikai apamai atskleidžia krikščioniškas dorybes. Taigi tolimesniu klausimu siekta išsiaiškinti, kaip mokiniai atskleidžia dorybes. Buvo gauti tokie duomenys, kurie pateikti 8 pav.

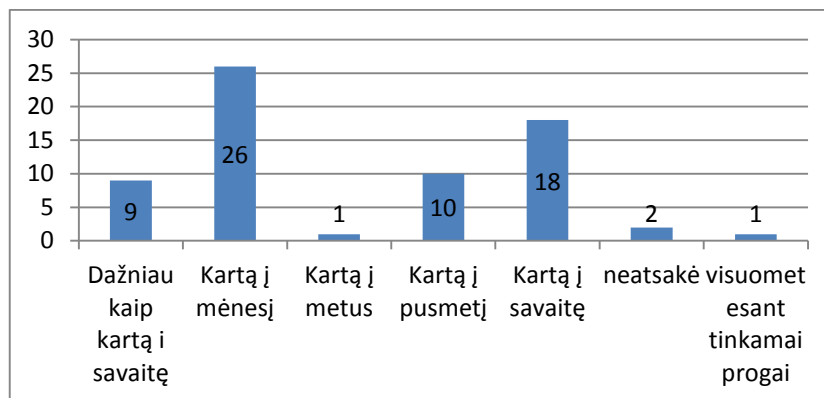

8 pav. Mokinių atskleidžiamos krikščioniškos dorybės

Iš pateiktų duomenų matome, kad net 34 respondentų teigia, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geba užjausti, paguosti. Ir kad pergyvena dėl bendraamžių nesėkmių nurodė 24 respondentai. Tačiau net 52 pedagogai konstatuoja, kad mokiniai būna retai pakantūs savo draugų impulsyvumui. 38 respondentai nurodė, kad mokiniai dažnai inicijuoja veiklas, kurios skatina bendrauti tarpusavyje. 40 respondentų konstatavo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių

turintys vaikai dažnai parodo dėmesį vienas kitam žvilgsniu. 50 respondentų nurodė, kad mokiniai dažnai prašo bendraamžių paslaugos ir norimų daiktų. Taip pat tarpusavyje keičiasi daiktais. 30 respondentų pažymėjo, kad džiaugiasi bendraamžių pasiekimais, o 29 pedagogai konstatavo, kad vaikai geba prasmingai paprieštarauti. Mokiniai geba užjausti, paguosti. Šie gebėjimai formuoja geranoriškus mokinių tarpusavio santykius. 37 respondentai konstatavo, kad mokiniai retai pasiteirauja apie kitą asmenį.

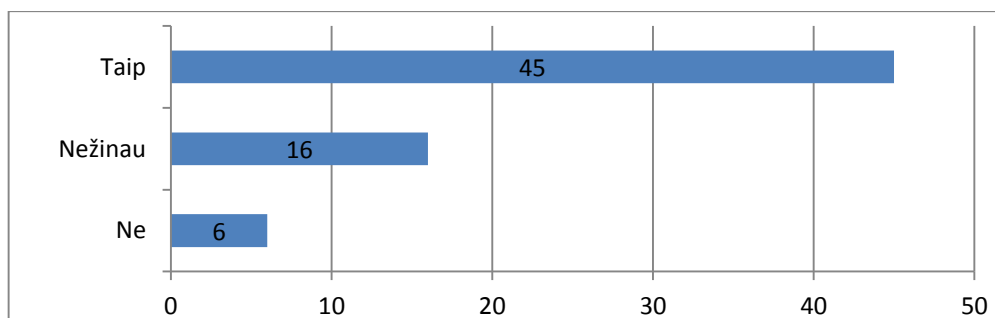
Duomenys kaip dažnai specialieji pedagogai kalba apie krikščioniškas dorybes pateikti 9 pav.

9 pav. Kalbėjimo apie krikščioniškas dorybes dažnumas

Iš pateiktų duomenų matyti, kad dauguma 26 specialieji pedagogai apie krikščioniškas dorybes kalba kartą i mėnesį. Mokytojai yra labai svarbūs krikščioniškų dorybių ugdymui ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijos procesui. Kartą i savaitę kalba apie dorybes 18 pedagogų. Nors dažniau nei kartą i savaitę tik 9 pedagogai. Kartą i pusmetį apie krikščioniškas dorybes pamokose kalba 10 pedagogų. Atliekant mokslinės literatūros analizę, nustatyta, kad krikščioniškų dorybių ugdymas sutrikusio intelekto vaikams pirmiausia yra mokymas vienas su kitu gyventi, bendravimo įgūdžių ugdymas.

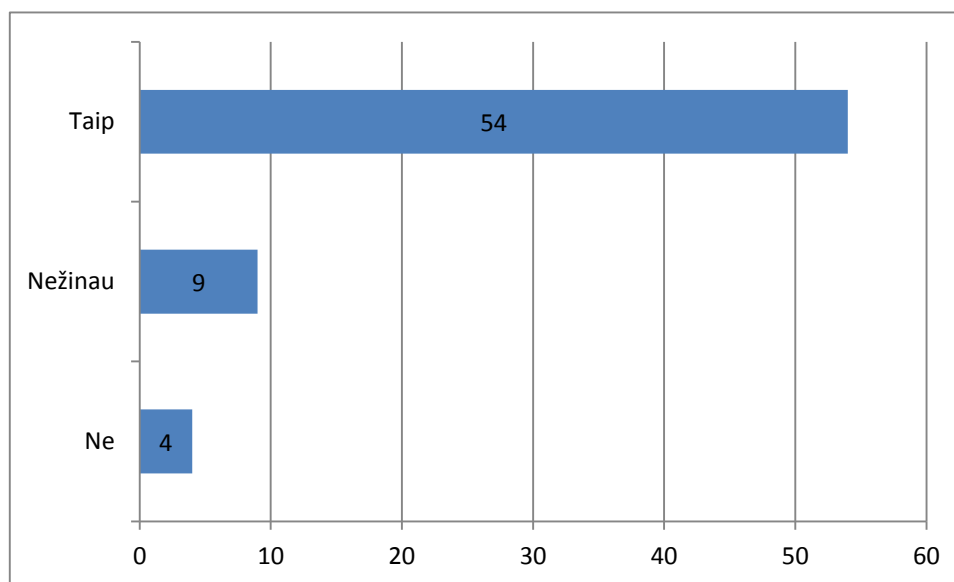
Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti ar vaikai supranta kas yra krikščioniškosios dorybės. Gauti duomenys pateikti 10 pav.

10 pav. Vaikų supratimas apie krikščioniškas dorybes

Iš pateiktų duomenų matome, kad net 45 specialieji pedagogai atsakė teigiamai, kad vaikai supranta kas yra krikščioniškos dorybės. Neturėjo aiškios nuomonės šiuo klausimu 16 pedagogų. Ir tik 6 specialieji pedagogai nurodė, kad mokiniai nesupranta kas yra krikščioniškos dorybės.

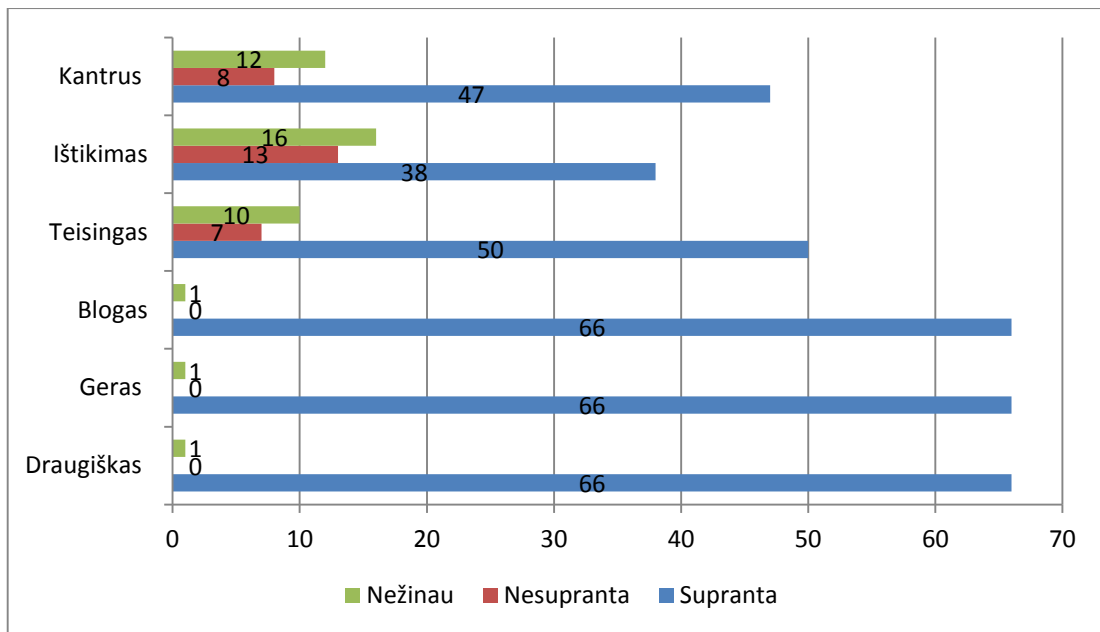
Sekančiu tyrimo klausimu siekta išsiaiškinti ar vaikai atskiria kuo dorybė skiriasi nuo nedorybės? Tyrimo rezultatai pateikti 11 pav.

11 pav. Vaikų supratimas apie dorybės ir nedorybės skirtumus

Kaip rodo 11 pav. pavaizduoti duomenys net 54 specialieji pedagogai nurodė, specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai supranta, kad dorybė skiriasi nuo nedorybės. Ir tik 4 pedagogai nurodė, kad mokiniai nesupranta. 9 pedagogai akcentavo, kad neturi nuomonės šiuo klausimu. Apibendrinus galima teigti, kad ir negalios paveikti vaikai skiria kas yra gera, o kas bloga.

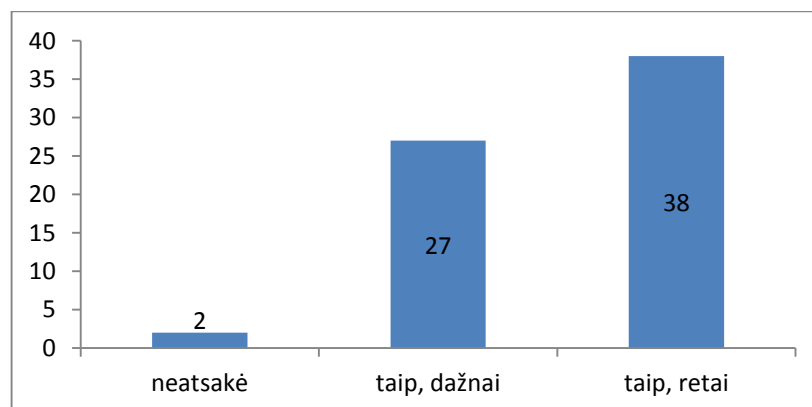
Sekančiu tyrimo klausimu siekta išsiaiškinti Ar mokiniai supranta dorovines sąvokas? Gauti duomenys pateikti 12 pav.

12 pav. Dorovinių sąvokų supratimas

Iš 12 pav. pateiktų duomenų matome, kad net 66 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų teigia, kad vaikai supranta dorovines sąvokas draugiškas, geras, blogas. 50 respondentų pažymėjo, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geriau supranta ką reiškia dorovinė sąvoka teisingas. Kad aiški sąvoka kantrus akcentavo 47 respondantai. Kiek sunkiau mokiniamis suprantama dorovinė sąvoka ištikimas. Vadinasi specialiesiems pedagogams dar reikia ieškoti neatskleistų galimybių, lavinti kiekvieną mokinį individualiai.

Specialiesiems pedagogams buvo užduotas klausimas Ar dažnai sulaukiate teigiamų rezultatų specialiųjų poreikių vaikų krikščioniškų dorybių ugdyme? Gauti duomenys pateikti 13 pav.

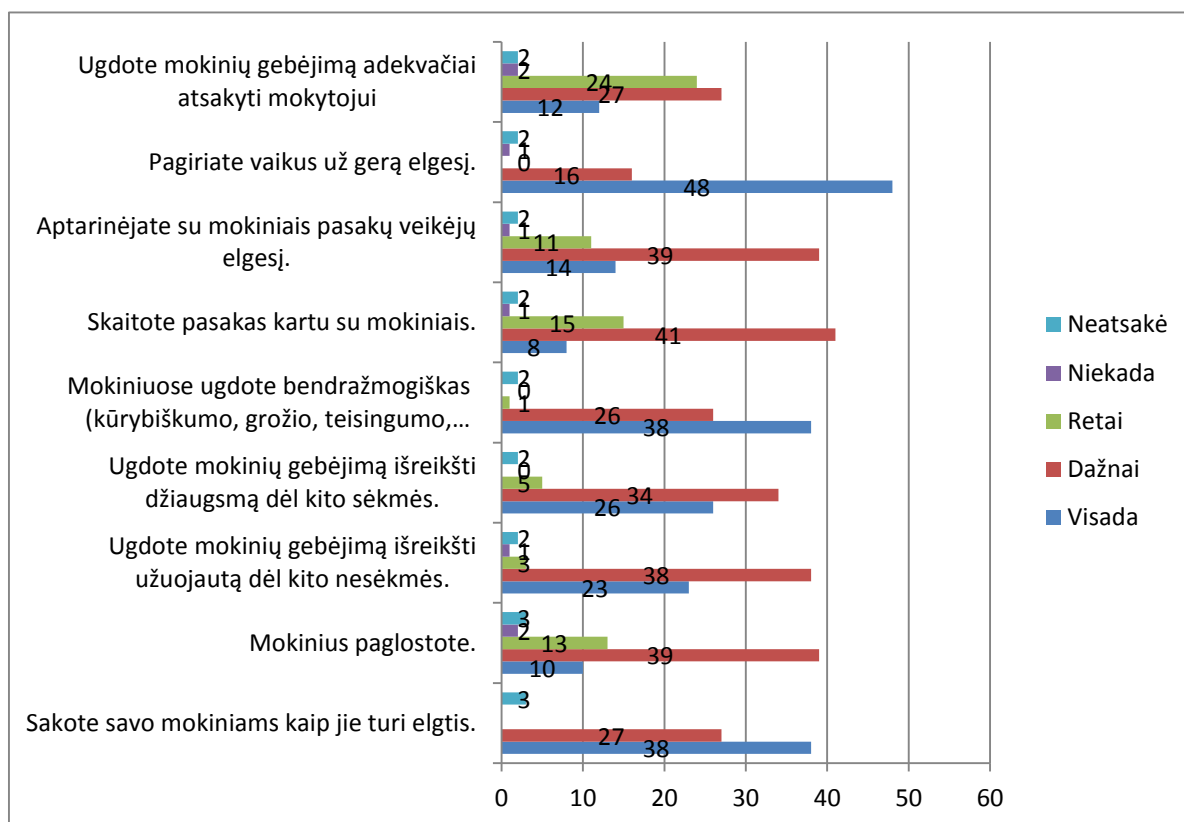

13 pav. .Rezultatų gavimas ugdant vaikams krikščioniškas dorybes.

Iš 13. pav. pateiktų duomenų matome, kad net 38 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų konstatavo, kad savo darbe jie retai sulaukia teigiamų rezultatų ugdami specialiųjų

ugdymosi poreikių turinčių vaikų krikščioniškas dorybes. 27 pedagogai nurodė, kad dažnai ugdydami krikščioniškas dorybes sulaukia teigiamų rezultatų. Apibendrinus galima teigti, kad reikia rasti tinkamiausią veikimo būdą įvairiose situacijose, kiekvienam pedagogui savo darbe rasti naujų metodų ir įžvalgų.

Apklausiant tyrimo dalyvius, siekta išsiaiškinti, kokius metodus naudoja specialieji pedagogai ugdydami vaikų krikščioniškas dorybes rezultatai pateikti 14 pav.

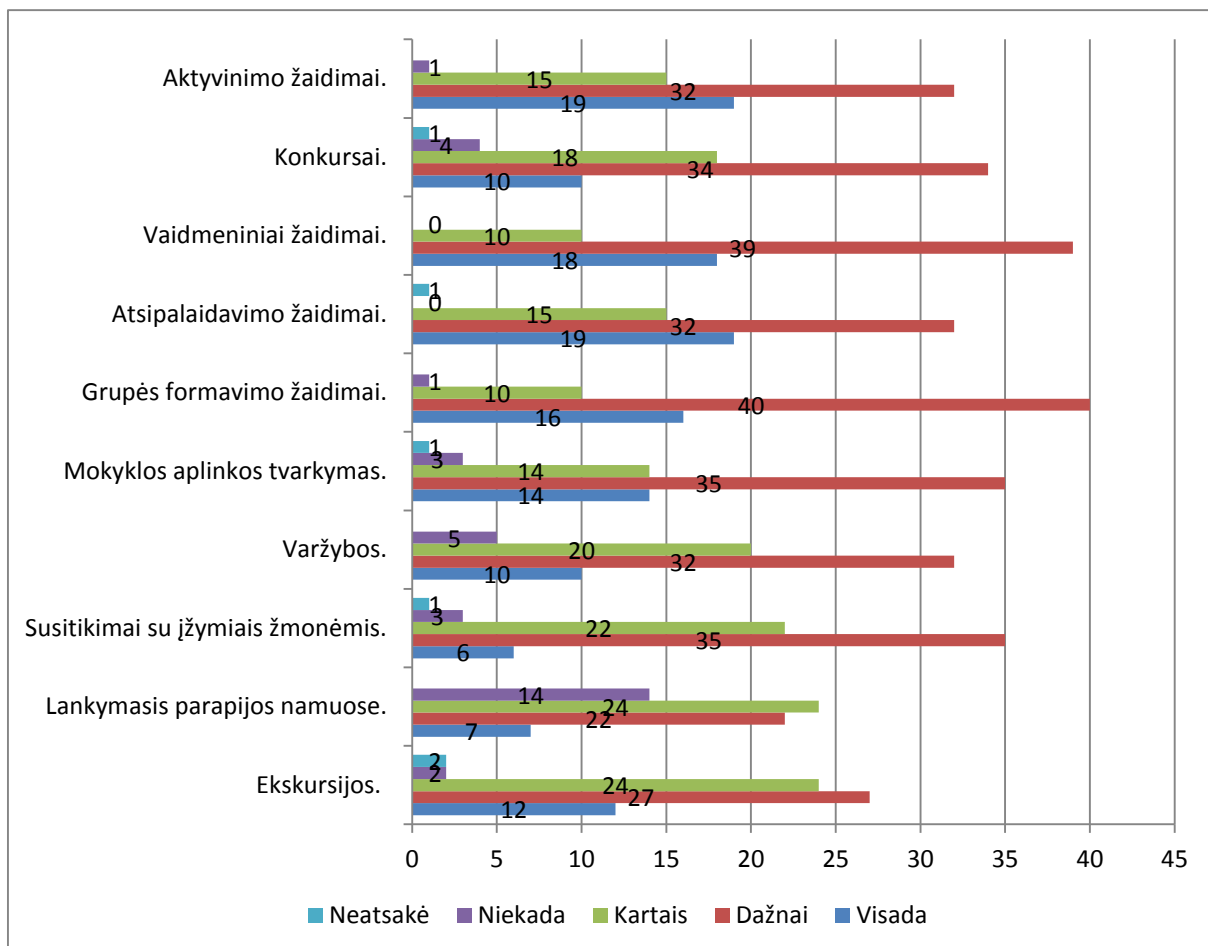

14 pav. Ugdymo metodai, naudojami ugdamant vaikų dorybes

Iš 14 pav. pateiktų duomenų matome, kad net 41 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų teigia, kad skaito pasakas specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams. Tai skatina bendravimą su bendraamžiais moko vaikus prašyti bendraamžių pagalbos, o 39 pedagogai konstatuoja, kad aptarinėja pasakų veikėjų elgesį. Kaip išnagrinėta teorinėje svarbu vaikus skatinti suvaidinti socialinius vaidmenis, su kuriais jiems vėliau teks susidurti gyvenime. Realių situacijų modeliavimo metodas žadina moksleivių susidomėjimą mokomuoju dalyku (Vitkauskaitė, 2004). 38 specialieji pedagogai konstatavo, kad ugdo bendražmogiškas (kūrybiškumo, grožio, teisingumo, draugystės, mandagumo, sąžiningumo) vertybes. Taip pat ugdomas mokinių gebėjimas, išreikšti džiaugsmą dėl kito sėkmės. Specialieji pedagogai ugdydami vaikų dorybes dažnai paglosto vaikus. Konstatavo 39 respondentai. Svarbiausios, būtinos mokytojui dorybės yra meilė ir supratingumas. Teorinėje dalyje akcentuojama, kad svarbu paskatinti pedagogus su

meile ugdyti vaikus, kadangi dialogas galimas tik su mylinčiu mokytoju. 48 apklausti respondentai nurodė, kad svarbu ugdant vaikų dorybes juos pagirti ir paskatinti už gerą elgesį. Dažnai specialieji pedagogai koreguoja netinkamą vaikų elgesį. Kad visada sako kaip mokiniai turi elgtis nurodė 38 respondentai. Pedagogai pamokų metu dažnai moko vaikus adekvačiai atsakyti mokytojui, nurodė 27 respondentai. Vadinasi mokiniams ugdoma pagarbą ir pasitikėjimas mokytojais. Vaikai mokomi bendrystės su kitu asmeniu. Taigi galima daryti išvadą, kad specialieji pedagogai pasitelkia kuo daugiau įvairių būdų ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų dorybes.

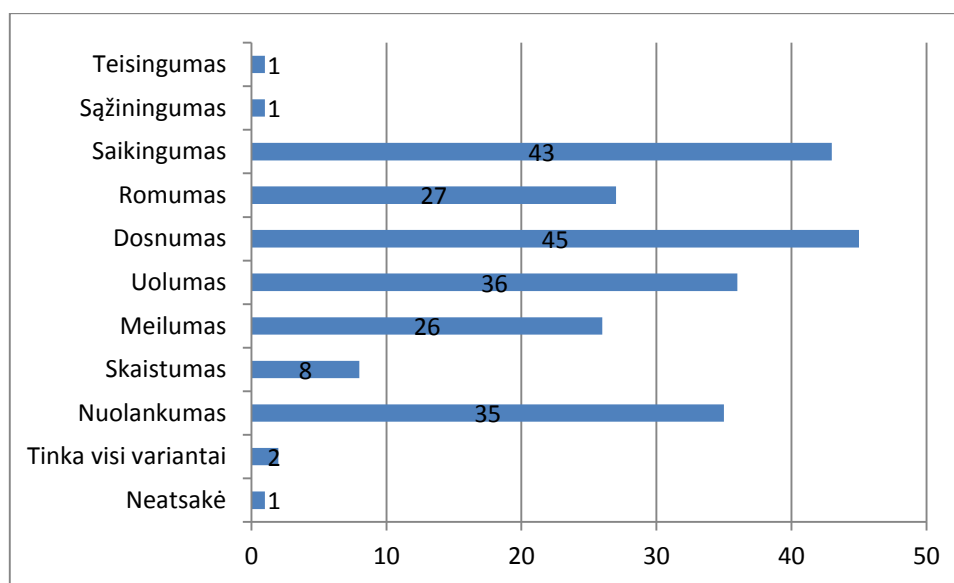
Teorinėje darbo dalyje iširta, kad vaiko dorybių ugdymui reikšminga yra bažnyčia, šeima, mokykla, bendraamžiai. Vaikų bendravimas tarpusavyje. Siekiant atskleisti mokytojų požiūrį pedagogams buvo užduotas klausimas. Kokiose veiklose pasiekiate norimų rezultatų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių krikščioniškąsias dorybes? Gauti rezultatai pateikti 15 pav.

15 pav. Veiklos, kuriose pasiekama norimų rezultatų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių krikščioniškąsias dorybes

Iš 15. pav. pateiktų duomenų matome, kad net 40 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų konstatavo, kad savo darbe jie dažnai sulaukia teigiamų rezultatų ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų krikščioniškas dorybes, organizuodami grupės formavimo žaidimus. Šiek tiek mažiau 32 respondentai teigia, kad teigiamų rezultatų pasiekia įvairių renginių metu t. y. konkursų metu, 34 respondantai akcentuoja, kad varžybų metu, o 35 respondantai pažymėjo, kad teigiamų rezultatų pasiekia mokyklos aplinkos tvarkymo metu. Galime teigti, kad komandinis darbas skatina vaikus bendrauti su bendraamžiais. Tokiu būdu formuojamos dorovinės nuostatos. 37 pedagogai konstatuoja, kad norimų rezultatų pasiekia ekskursijų metu. 35 Pedagogai nurodė, kad ugdydami krikščioniškas dorybes teigiamų rezultatų nepasiekia susitikimuose su įžymiais žmonėmis. Galima daryti išvadą, kad dauguma tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų pasiekia ir pastebi teigiamus rezultatus savo darbe ugdydami mokinių dorybes įvairiose veiklose.

Siekiant atskleisti mokytojų požiūrį į žmogiškųjų dorybių ugdymą klausta: „Apie kokias dorybes kalbate su vaikais“. Apibendrinti duomenys pateikti 16 pav.

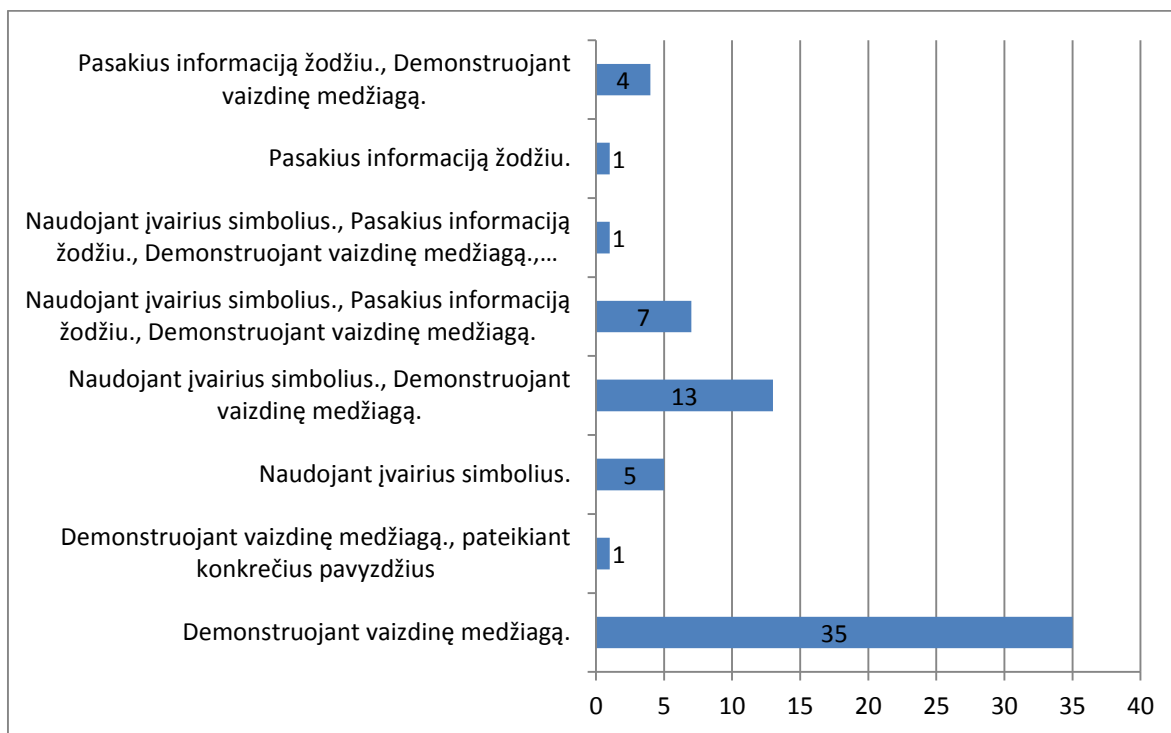
16 pav. Mokytojų požiūris į krikščioniškų dorybių ugdymą

Analizuojant tyrimo rezultatus nustatyta, kad svarbiausios krikščioniškos dorybės, specialiųjų pedagogų nuomone, kurių pagalbą pedagogai ugdo dorą mokinių yra dosnumas. Tai konstatavo 45 respondantai. 43 pedagogai nurodė, kad kalba apie dorybes saikingumas, bei nuolankumas 35. Uolumo dorybę nurodė 36 respondantai. Mokytojai, pasirinkę meilumo (26) dorybę, nurodo, kad ji svarbi.

Mažiausiai respondentų (1) konstatavo, kad kalba apie teisingumo ir sąžiningumo dorybes. Svarbiausia jog vaikas suprastų, kas yra gėris, ir gebėtų parodyti švelnumą savo artimiesiems. Teisingumo dorybės ugdymas, vaikams svarbus, nes skatina atsakomybę už pasirinktus

veiksmus. Apibendrinant gautus duomenis, galima teigti, kad respondentai nevisiškai supranta teisingumo dorybės ugdymo svarbą. Taip pat per mažai dėmesio skiriama sąžiningumo dorybės ugdymui. Daugumos pedagogų požiūriu, svarbesnė romumas ir meilumas. Galima daryti išvadą, kad specialieji pedagogai nepakankamai skiria dėmesio dorybių ugdymui.

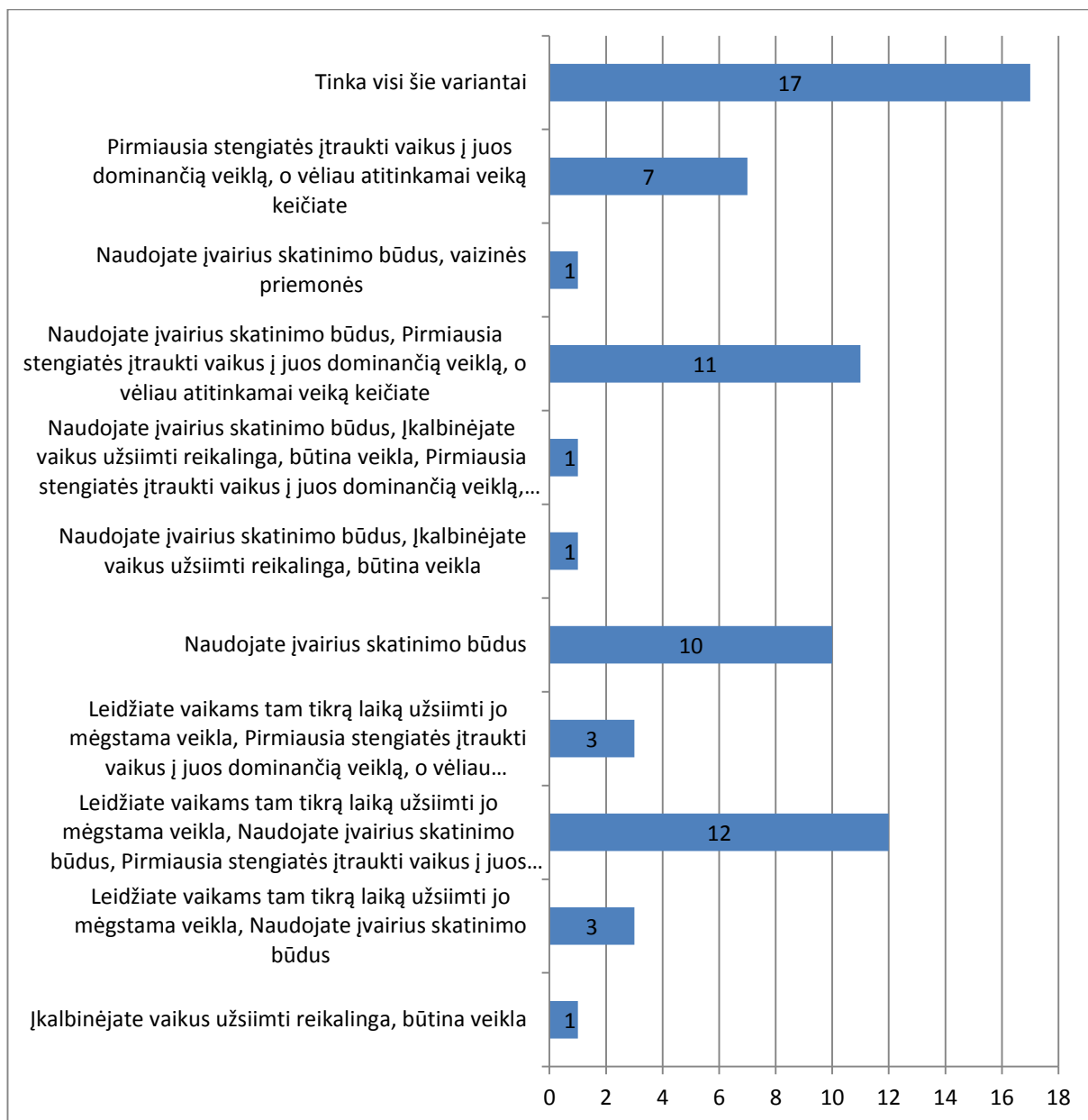
Siekiant nustatyti specialiųjų pedagogų požiūrį į dorovinį asmens auklėjimą, prašyta pažymėti, kada „specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geriau supranta pedagogų teikiamą informaciją apie krikščioniškas dorybes“. Tiriamųjų atsakymų duomenys pateikti 17 pav.

17 pav. Pedagogų teikiama informacija apie dorybes

Iš 17 pav. pateiktų duomenų matome, kad 35 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų teigia, vaikai jiems teikiamą informaciją geriau supranta tada, kai informacija apie dorybes pateikiama demonstruojant tik vaizdinę medžiagą. 13 respondentų pažymėjo, kad informaciją specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geriau supranta tada, kai ji yra teikiama naudojant simbolius ir demonstruojant vaizdinę medžiagą. Tik (1) respondentas teigia, kad vaikams užtenka perduoti informaciją ir jie ją supranta. 7 respondentai konstatavo, kad pamokų metu naudoja įvairius simbolius, demonstruoja vaizdinę medžiagą, perduoda informaciją žodžiu. Galima daryti išvadą, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai bendraamžių ir pedagogų pateiktą informaciją supranta priklausomai nuo savo individualių poreikių, negalės bei vienokių ar kitokių sutrikimų. Teorinėje dalyje išnagrinėta, kad negalios paveiktam vaikui reikia konkrečių daiktų. Jam sunku ką nors įsivaizduoti ir pagrįsti, kad būtų vaizdžiau, pamokų metu galima paveikslus (Leitner ir kt. 1998).

Ištirus, kad specialieji pedagogai stengiasi įtraukti mokinius į kuo įvairesnę veiklą, svarbu sužinoti, ar vaikai noriai dalyvauja jiems siūlomoje veikloje. Taigi tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų buvo klausiama, „kaip didinate specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų motyvaciją, ugdomajai veiklai“. Buvo gauti tokie duomenys, kurie pateikti 18 pav.

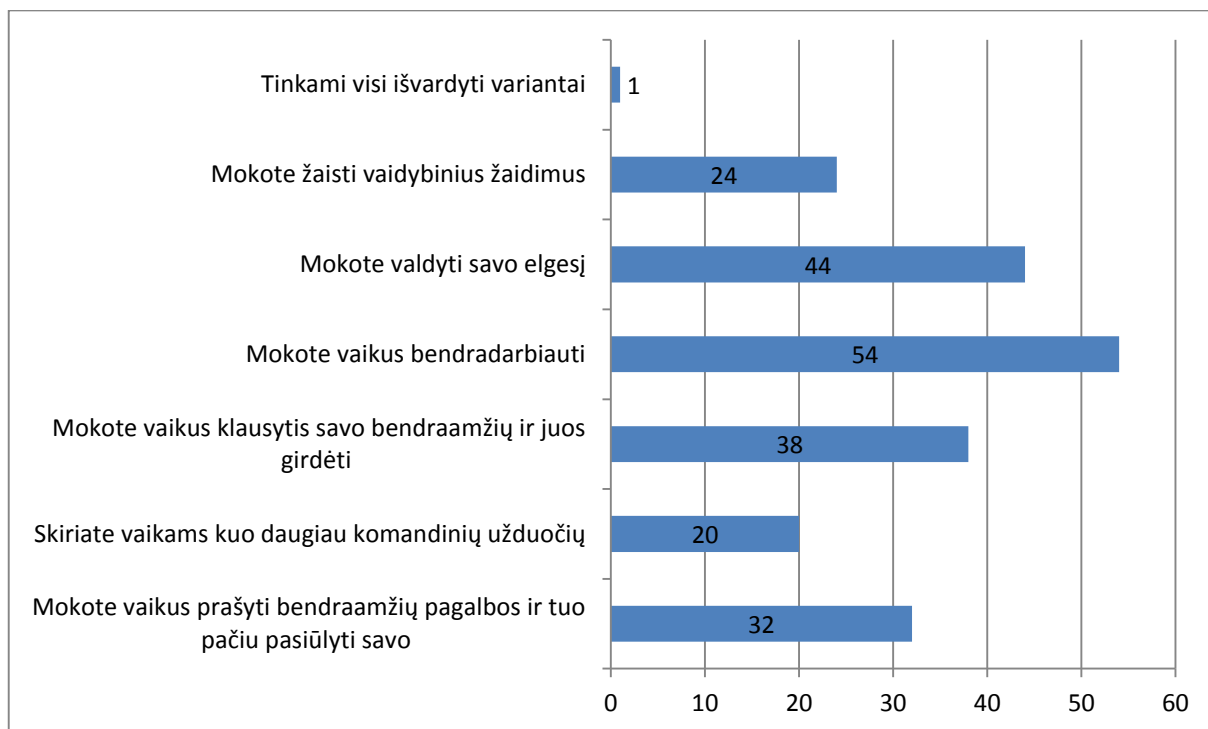

18 pav. Veiksniai skatinantys specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų motyvaciją

Remiantis respondentų nurodytais duomenimis galime konstatuoti, kad daugiausia respondentų (17) nurodė, kad tinka visi šie variantai. Specialieji pedagogai konstatavo, kad (12) didindami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų motyvaciją leidžia vaikams tam tikrą laiką užsiimti jų mėgstama veikla, naudoja įvairius skatinimo būdus, įkalbinėja vaikus užsiimti reikalinga, būtina veikla, 11 respondentų nurodė, kad pirmiausia stengiasi įtraukti vaikus į juos

dominančią veiklą, o vėliau atitinkamai veiklą keičia. Tik maža dalis respondentų (1) teigia, kad didindami vaikų motyvaciją įkalbinėja vaikus užsiimti būtina veikla ir naudoja įvairius skatinimo būdus. Galima daryti išvadą, kad svarbu parinkti tokią veiklą, kuri atitiktų vaikų gebėjimus, nuolat skatinti jų motyvaciją ugdomajai veiklai.

Svarbu išsiaiškinti, kaip specialieji pedagogai ugdo krikščioniškasias dorybes. Taigi tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų buvo klausama, „kaip ugdote, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių krikščioniškasias dorybes“. Buvo gauti tokie duomenys, kurie pateikti 19 pav.

19 pav. Mokinių krikščioniškųjų dorybių ugdymas

Iš 19 pav. pateiktų duomenų matome, kad net 44 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų teigia, kad ugdydami dorybes skatina vaikus valdyti savo elgesį. o 54 konstatuoja, kad moko bendradarbiauti. Yra svarbu ugdant dorybes išmokyti vaikus klausytis ir girdėti draugų perduodamą informaciją tai konstatavo 38 pedagogai. Nemaža dalis pedagogų skiria vaikams komandinių užduočių 20 visų apklaustųjų. Moko vaikus prašyti bendraamžių pagalbos ir pasiūlyti savo 32 pedagogai. Nemažas dėmesys ugdant neįgalius vaikus skiriamas vaidybiniams žaidimams. 24 respondantai nurodė, kad ugdydami vaikų dorybes pasitelkia vaidybinius žaidimus. Taigi galima daryti išvadą, kad specialieji pedagogai pasitelkia kuo daugiau įvairių būdų ugdydami specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų krikščioniškasias dorybes.

4.3. Statistiškai reikšmingi klausimai palygins su lytimi, amžiumi darbo stažu, kvalifikacija

Respondentų pateikti duomenys, apdoroti statistiškai SPSS (Statistical Package for the Social Science) 21.00 programos paketu. Specialieji pedagogai, atsakydami į pateiktus klausimus, padės išsiaiškinti jų požiūrį į įgytas kvalifikacijas. Skirtumas tarp tyrimo duomenų tarpusavio ryšiui nustatyti naudotas X^2 (chi kvadratu) kriterijus. X^2 kriterijaus testo taikymas leidžia nustatyti reikšmingumo lygmenį. Kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$, laikoma, kad skirtumas statistiškai reikšmingas; kaip reikšmingumo lygmuo $p < 0,01$ – skirtumas esminis; kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,001$ – skirtumas labai ryškus; kai reikšmingumo lygmuo $p < 0,0001$ – visiškas skirtumas. Kai reikšmingumo lygmuo $p > 0,05$, laikoma, kad skirtumas tarp dažnių yra statistiškai nereikšmingas (Bitinas, 1998).

Dar keletas tyrimo rezultatų pateikiami 1, 2, ir 3 lentelėse.

Pedagogų teikiama informacija apie krikščioniškas dorybes pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. Pedagogų teikiama informacija apie krikščioniškas dorybes.

	iki 25m.	26-30 m.	31-40 m.	41-50 m.	51-60 m.	60 m. ir daugiau.	P<
Demonstruojant vaizdinę medžiagą	1	8	18	20	9	6	P<0,001
Pateikiant konkrečius pavyzdžius	0	0	1	0	0	0	
Naudojant įvairius simbolius.,	1	6	10	7	1	2	
Pasakius informaciją žodžiu	1	1	7	5	0	1	
Šventiniu renginiu metu	0	1	0	0	0	0	

Iš pateiktų duomenų matome, kad 20 tyrime dalyvavusių specialiųjų pedagogų (41 – 50 m.) teigia, kad vaikai jiems teikiamą informaciją geriau supranta tada, kai informacija apie dorybes pateikiama demonstruojant tik vaizdinę medžiagą. Iš gautų rezultatų galime daryti prielaidą, kad vaizdines priemones pamokų metu naudoja jaunesnio amžiaus specialieji pedagogai. 10 respondentų pažymėjo, kad informaciją specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geriau supranta tada, kai ji yra teikiama naudojant simbolius. 7 respondentai teigia, kad vaikams

užtenka perduoti informaciją ir jie ją supranta. Pateikiant konkrečius pavyzdžius tik 1 specialusis pedagogas. Šventinių renginių metu apie krikščioniškas dorybes kalba 26- 30 m. specialusis pedagogas.

Amžiaus ir atsipalaidavimo žaidimo palyginimas pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Amžiaus ir atsipalaidavimo žaidimo palyginimas

	Atsipalaidavimo žaidimai.				P<
	Dažnai	Kartais	Neatsakė	Visada	
26-30 m.	4	0	0	4	P<0,001
31-40 m.	8	6	0	7	
41-50 m.	12	5	0	4	
51-60 m.	4	4	0	2	
60 m. ir daugiau.	3	1	0	2	
iki 25m.	1	0	1	0	

2 lentelės duomenys iliustruoja, kad 12 (41-50 m.) specialiųjų pedagogų žaidžia su vaikais atsipalaidavimo žaidimus. 8 pedagogai (31-40 m.) ugdydami vaikus naudoja atsipalaidavimo žaidimus. Vadinasi savo darbe žaidimus – kaip ugdymo metodą naudoja jaunesnio amžiaus specialieji pedagogai. Žaidimai leidžia vaikams sukurti tarpusavio ryšius. Išmoko socialinių vaidmenų. Moko neįgalius vaikus saugumo ir savarankiškumo. Žaidimo metu išgyvenamos džiaugsmingos emocijos.

Kvalifikacinės kategorijos ir mokinių atskleidžiamos vertybės pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė Kvalifikacinės kategorijos ir mokinių atskleidžiamos vertybė

	Mokinių atskleidžiamos krikščioniškosios dorybės					P<
	Dažnai	Niekada	Retai	Visada	Neatsakė	
Metodininkė, (-as)	3	1	1	1	0	P<0,008
Mokytoja, (-s)	16	0	9	5	0	
Vyr. mokytoja, (-s)	22	0	1	7	1	

Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad 22 (vyr. mokytojai) teigia, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai atskleidžia turimas krikščioniškas dorybes. Neįgalių vaikų religinis auklėjimas yra iššūkis specialiesiems pedagogams. Pedagogai turintys aukštesnę kvalifikaciją ne tik supažindina vaikus su krikščioniškomis dorybėmis, bet ir atskleidžia sutrikusio intelekto vaikų dorybes (Požiūrį į kitus žmones, pasiruošimą bendrauti, padėti).

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai supranta dorovines sąvokas geras, draugiškas, ištikimas, teisingas, kantrus. Neįgalūs vaikai skiria dorybę nuo nedorybės. Supranta sąvokas kas yra gėris, o kas blogis. Specialieji pedagogai.

IŠVADOS

1. Katalikų Bažnyčios dokumentuose nuosekliai aiškinama dorybių rūšys, jų poveikis ir prasmė žmogui. Kiekvienas žmogus turi širdyje įrašytą pojūtį, ar tai ką daro yra dora, ar ne. Jėzus apreiškia, ką reiškia būti žmogumi. Bet, kuris žmogus tampa dorybingas tik tuomet, kai sutauko savo sielą su nekintančiomis taisyklėmis dešimt Dievo įsakymų. Ugdytis savyje dorybes padeda Dievo malonė ir pasitikėjimas Dievu, nes jų puoselėjimas yra pagrindinis žmogaus gyvenimo tikslas.

2. Kiekvienas asmuo laisva valia yra kviečiamas atsiverti jį supančiai bendruomenei, kad galėtų įvykdyti Dievo jam skirtą planą Bažnyčioje ir pasaulyje. Gyvendamas bendruomenėje, krikščionis turi prisiminti, kad kiekvienas žmogus yra unikalus ir svarbus. Būti sukurtam pagal Dievo paveikslą reiškia, kad mūsų tikrojo džiaugsmo ir pilnatvės šaltinis yra vienas kitą pažinti, mylėti, tarnauti taip kaip tai daro Dievas. Neįgalieji atlieka ypatingą socialinį vaidmenį. Jie padeda sveikiesiems, stipriesiems patirti žmogiškąsias vertybes, išmokyti bendrauti su skirtingais žmonėmis, gyventi bendrystėje.

3. Krikščioniškųjų vertybių formavimui šeimos įtaka pati svarbiausia, ji yra pirmoji dorybių, ugdymo mokykla. Šeimos nepakankamai orientuoja vaikus vertybinio ugdymo prasme. Mokykla neatstoja šeimos kaip pagrindinio dorinio ugdymo šaltinio. Vaikas jau šeimoje turi sužinoti, ką galima daryti ir ko negalima, atsižvelgiant į kitus žmones. Patyręs šeimoje meilę ir pasitikėjimą, vaikas mokės atskirti koks elgesys kitiems teikia džiaugsmą. Dievas suteikė vyrui ir moteriai pašaukimą į meilę ir bendrystę, vadinasi ir gebėjimą ir pareigą mylėti ir puoselėti bendrystę.

4. Pedagogas sutrikusio intelekto vaikus, turi ugdyti su meile, nes dialogas galimas tik su mylinčiu mokytoju. Tik nuolatinis ryšys su vaiku tegali sužadinti moksleivio norą atskleisti savo vidaus pasaulį bei tikėtis supratimo. Dialogas sustiprina ugdytinio poziciją, bet nepanaikina asmeniškumo. Tai įgalina ugdytinį patikėti, kad teikiamos dorovinės normos ar principai yra jo paties reikalavimai. Vadinasi, ugdytojo meilė yra svarbiausias veiksnys, turintis įtakos kito asmens dorovinėms nuostatoms. Viena vertus, vaikams reikia suprantamu būdu atskleisti vertybes, kurių reikšmę jie nepakankamai suvokia ar ją suprasdami nepajėgia sieti su savo gyvenimu. Kita vertus, reikia plėsti dorovinių vertybių sampratą bei skatinti su ja susijusius teigiamus išgyvenimus.

5. Specialiųjų pedagogų požiūriu, ugdant vaikų dorovę jie taps geresniais. Tyrimo metu patvirtinta hipotezė, kad specialieji pedagogai nepakankamai skiria dėmesio krikščioniškųjų dorybių ugdymui. Neskiria reikiamo dėmesio joms ugdyti, todėl nesudaromos tinkamos sąlygos krikščioniškomis dorybėmis grįstam socializacijos procesui.

6. Pedagogai nėra nusistatę prieš krikščioniškas dorybes, jų ugdymą, tačiau jiems trūksta žinių apie dorybių ugdymo metodus. Dorybių ugdymas dažniau siejamas su tolerancijos ir pagarbos ugdymu, o ne su krikščioniška dorybės ugdymo samprata.

7. Apibendrinant gautus duomenis, galima teigti, kad respondentai nevisiškai supranta teisingumo dorybės ugdymo svarbą. Teisingumo dorybės ugdymas, vaikams svarbus, nes skatina atsakomybę už pasirinktus veiksmus. Moko vaikus bendrystės su kitu asmeniu. Taip pat per mažai dėmesio skiriama sąžiningumo dorybės ugdymui. Daugumos pedagogų požiūriu, svarbesni už šią dorybę yra romumas ir meilumas

8. Sutrikusio intelekto vaikui reikia konkrečių daiktų. Jam sunku ką nors įsivaizduoti ir apibendrinti. Todėl ir tyrimo rezultatai parodė, kad mokiniai informaciją geriau supranta tada, kai informacija apie dorybes pateikiama demonstruojant vaizdinę medžiagą. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai bendraamžių ir pedagogų pateiktą informaciją supranta priklausomai nuo savo individualių poreikių, negalės bei vienokių ar kitokių sutrikimų

9. Atsižvelgiant į gautus rezultatus galima numatyti tolimesnes tyrimo perspektyvas. Ugdant sutrikusio intelekto vaikus svarbu gebėti identifikuoti mokinių problemas. Taikyti alternatyvius ugdymo metodus ugdant mokinių dorybes. Skatinti pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą. Ieškoti priimtinausių vaikui mokymosi stilių. Kadangi negalės ir sutrikimai sąlygoja skirtingą vaikų pažinimo lygį galimybes ir būdą.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
2. Ambrukaitis J. (2012). Specialiojo ugdymo kaitos bruožai. Antrasis papildytas leidimas Šiauliai: ŠU leidykla.
3. Baranova J. (2002). Etika: filosofija kaip praktika. Vilnius: Tyto alba.
4. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
5. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius: Jošara.
6. Danes S. D. (1997). Dabarties problemos ir krikščionybė. Vilnius: Alma littera.
7. Galkienė A., Gevorgianienė, V. (2008). Neįgalumą turinčių mokinių verslumo ugdymo programa. Vilnius: VPU leidykla.
8. Gevorgianienė V. (1999). Vidutiniškai sutrikusio intelekto ugdytinių bendravimo gebėjimų ugdymas. Nepublikuota Daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
9. Grucė R. (2007). Šeima ir vaikų auklėjimas. Vilnius: Lumen fondo leidykla.
10. <http://www.katekizmas.lt>. Katalikų katekizmo svetainė. (7 Sk. Dorybės). [1803-1845]
11. Lietuviškas Jaunimo Katekizmas. YOUCAT (2011). Vilnius: UAB Balto print.
12. Jovaiša L. (2011). Edukologija. Vilnius: Lietuvos etinės kultūros draugija.
13. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius: Petro Ofsetas.
14. Jonas Paulius II. (1993). <http://www.lcn.lt/bdokumentai/enciklikos/veritatissplendor.html>.
15. Jonas Paulius II. (1984). Apaštališkasis laiškas. Salvifici Doloris. <http://www.lcn.lt/bdokumentai/aplaiskai/salvificidoloris.html>.
16. Jonas Paulius II. (1979). Apaštališkasis paraginimas. Catechesi Tradendae. <http://www.lcn.lt/bdokumentai/apparaginimai/catechesi-tradendae.html>.
17. Jonas Paulius II. (1981). Apaštališkasis paraginimas. Familiaris Consortio <http://www.lcn.lt/bdokumentai/apparaginimai/familiarisconsortio.html>.
18. Kaffemanienė I., Burneikienė I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų žaidimo gebėjimų ugdymas. Šiauliai: ŠU leidykla.
19. Katalikų Bažnyčios Katekizmas. (2012). Vilnius: Lietuvos vyskupų konferencija
20. Kišonienė R. (2003). Sutrikusio intelekto vaikas. O. Monkevičienė (Red.). Mano vaikai. Kaunas: Šviesa.
21. Kreeft. P. (2006). Tave mylintis Dievas: Dieviškoji meilė bet kokią meilę pranoksta. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
22. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija. (1983). Bažnyčios žinios. <http://www.lcn.lt/bdokumentai/kitidokumentai/zmogiskosios-meiles-ugdymo.html>.
23. Kryžiaus Jonas. (2013). Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai. Vilnius: Aidai.

24. Lewis C. S. (2007). Tiesiog krikščionybė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
25. Leitner R; Fink H; Lorenz H. (1996). Religijos pedagogika 1;3 Kaunas: Tarpdiecezinės katechetikos komisijos leidykla.
26. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas (2012) m. lapkričio 16 d. Nr.1599. www.smm.lt/uploads/documents/kiti/ Katalikiškojo ugdymo sistemos samprata.
27. LR socialinių paslaugų įstatymas. (2010) m. balandžio 22 d. Nr. XI-777. LR socialinių paslaugų įstatymas. (2010) m. balandžio 22 d. Nr. XI-777. <https://www.e-tar.lt/portal/lt>
28. LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro (2011). m. liepos mėn. 13 d. įsakymas Nr. V- 1265/ V- 685/ A 1-317 Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba. www.klrppt.lt/wp-content.
29. Lukaševičius A. (2004). Parapijų atnaujinimo aktualijos. Kaunas: Kauno kurija.
30. Navaitis G. (2002). Psichologinis šeimos konsultavimas. Teorijos ir metodai. Vilnius: Tytoalba.
31. Navickas J. L. (1988). Vertybės ir dorovė moralinės filosofijos pagrindai. Roma: Lietuvos Katalikų Mokslo Akademija.
32. Narbekovas A. Obelenienė B. Pukelis K. (2008). Lytiškumo ugdymo etika. Kaunas: VDU
33. Pivorienė J. (2003). Socialinio neįgalumo aspektai: žmogui reikia žmogaus. Kaunas: VDU leidykla.
34. Popiežius Pranciškus (2013). katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/lumen-fidei.
35. Rajeckas V. (1999). Mokymo organizavimas. Kaunas: Šviesa.
36. Ruškus J. (2002). Negalės fenomenas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
37. Radzevičienė L. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida. Šiauliai: ŠU leidykla.
38. Šventasis Raštas (2005). Ekumeninis leidimas. Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija.
39. Trimakas K. A. (1997). Asmenybės raida gyvenime. Kaunas: Marijonų Talkininkų cecho leidykla.
40. Trimakas K. A. (1998). Tikint bręsti. Kaunas: Lietuvos katechetikos centro leidykla.
41. Trimakas K. A. (2003). Jaunimas apie tėvą ir motiną. Antroji dalis. Santykiai su tėvais Kaunas: Marijonų Talkininkų cecho leidykla.
42. Tijūnėlienė O., Petkutė J.(2002)Tikybos mokytojas - visavertės asmenybės ugdytojas. Anotacija. Klaipėdos universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas.
43. Navickas J. L. (1988). Vertybės ir dorovė moralinės filosofijos pagrindai. Lietuvos Katalikų Mokslo Akademija

44. Vatikano II susirinkimas. Pastoracinė Konstitucija Gaudium et spes. (1965). 12–22. <http://www.lcn.lt/bdokumentai/vatikano.2s/gaudiumetspes.html>.
45. Vatikano II Susirinkimas. Krikščioniškojo auklėjimo deklaracijos GRAVISSIMUM EDUCATIONIS.(1965) (2).<http://www.lcn.lt/bdokumentai/vatikano2s/gaudiumetspes.html>.
46. Vitkauskaitė D. (2004). Specialiųjų poreikių moksleivių socialinių gebėjimų ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
47. Zambacevičienė E. P. (2006). Vaiko psichologinis pažinimas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

1 priedas. Krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbos specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai tyrimo anketa mokytojams

Anketa **Gerbiami mokytojai,**

Šiuo tyrimu noriu išsiaiškinti, krikščioniškųjų dorybių ugdymo svarbą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų socializacijai. Anketa yra anoniminė. Jūsų atsakymai bus skelbiami tik statistiškai apdoroti ir apibendrinti. Maloniai kviečiu Jus dalyvauti apklausoje ir tikiuosi nuoširdžių Jūsų atsakymų.

Anketoje po kiekvieno klausimo yra išdėstyti galimi atsakymų variantai, maloniai prašome Jums tinkamą atsakymo variantą pažymėti raide X tam skirtame langelyje. Punktyrine linija pažymėtose vietose įrašykite savo nuomonę. *Kilus klausimams kreiptis el. paštu: birbud@gmail.com*

1. Lentelėje pažymėkite Jums tinkantį atsakymą raide X tam skirtame langelyje

1.1. Lytis:	1.2. Amžius:	1.3. Kvalifikacinė kategorija:	1.4. Darbo stažas:
☐ moteris ☐ vyras	☐ iki 25 m. ☐ 26 - 30 m. ☐ 31 - 40 m. ☐ 41 - 50 m. ☐ 51 - 60 m. ☐ 60 ir daugiau	☐ mokytoja, (-s) ☐ vyr. mokytoja, (-s) ☐ metodininkė, (-as) ☐ ekspertė, (-as)	☐ 1 - 5 m. ☐ 5 - 15 m. ☐ 15 - 25 m. ☐ 25 - 35 m. ☐ 35 ir daugiau

2. Koks jūsų požiūris į tikėjimą?

- Toleruoju
 Esu tikintis
 Dar netikiu
 Dar ieškau

Kita.....

3. Ar pamokose kalbatės tikėjimo klausimais?

- Taip Ne Kartais

4. Koks, Jūsų nuomone, moralinis tikslas reikšmingas pedagogui? (Įvertinkite kiekvieną teiginį, pasirinkdami Jums priimtina atsakymą):

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Tikiuosi, kad mano indėlis į mokymą padės sukurti geresnę ateities visuomenę.			
Man rūpi vaikų mokymosi kokybė.			
Ugdymas – svarbus veiksnys, lemiantis asmens gyvenimo kokybę ir visos visuomenės ateitį.			
Jokia kita profesija nesuteikia galimybės padaryti tokią teigiamą įtaką bendram vaiko ugdymui.			
Noriu pakeisti moksleivių gyvenimą į gera.			
Ugdant vaikų dorovę jie taps geresniais.			
Kita (įrašyti)			
.....			

5. Kaip dažnai kalbate apie religines šventes?

- Dažniau kaip kartą i savaitę
 - Kartą i savaitę
 - Kartą i mėnesį
 - Kartą i pusmetį
 - Kartą i metus
 - Kita (įrašyti)
-

6. Kaip manote, kada specialiųjų ugdymosi poreikių vaikai geriau supranta pedagogų teikiamą informaciją apie krikščioniškas dorybes? (galimi keli variantai)

- Naudojant įvairius simbolius
 - Pasakius informaciją žodžiu
 - Demonstruojant vaizdinę medžiagą
 - Kita (įrašyti)
-

7. Kaip didinate specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų motyvaciją, ugdomajai veiklai? (galimi keli variantai)

- Leidžiate vaikams tam tikrą laiką užsiimti jo mėgstama veikla
 - Naudojate įvairius skatinimo būdus
 - Įkalbinėjate vaikus užsiimti reikalinga, būtina veikla
 - Pirmiausia stengiatės įtraukti vaikus į juos dominančią veiklą, o vėliau atitinkamai veiką keičiate
 - Kita (įrašyti)
-
- Tinka visi šie variantai

8. Kaip ugdote, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių krikščioniškas dorybes? (galimi keli variantai)

- Mokote vaikus prašyti bendraamžių pagalbos ir tuo pačiu pasiūlyti savo
- Skiriate vaikams kuo daugiau komandinių užduočių
- Mokote vaikus klausytis savo bendraamžių ir juos girdėti
- Mokote vaikus bendradarbiauti
- Mokote valdyti savo elgesį
- Mokote žaisti vaidybinius žaidimus
- Kita (įrašyti)

9. Kaip mokiniai atskleidžia savo turimas krikščioniškas dorybes?

Gebėjimai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Pagarba vyresniesiems.				
Pergyvena dėl kito nesėkmių.				

Pasiteirauja apie kitą asmenį.				
Paprašo paslaugos, norimo daikto.				
Prasmingai paprieštarauja.				
Užjaučia, paguodžia.				
Džiaugiasi bendraamžių pasiekimais.				
Inicijuoja veiklas.				
Žvilgsniu parodo dėmesį vienas kitam.				
Pakantumas kito impulsyvumui.				
Kita (įrašyti)				

10. Kaip dažnai kalbate su vaikais apie krikščioniškas dorybes?

- Dažniau kaip kartą i savaitę
- Kartą į savaitę
- Kartą į mėnesį
- Kartą į pusmetį
- Kartą į metus
- Kita (įrašyti)

.....

11. Apie kokias dorybes kalbate su vaikais?

- Nuolankumas
- Skaistumas
- Meilumas
- Uolumas
- Dosnumas
- Romumas
- Saikingumas
- Kita (įrašyti)

.....

12. Ar vaikai supranta kas yra krikščioniškosios dorybės?

- taip
- ne
- nežinau

13. Ar vaikai supranta kuo dorybė skiriasi nuo nedorybės?

- taip
- ne
- nežinau

14. Ar mokiniai supranta dorovines sąvokas?

Sąvokos pavadinimas	Supranta	Nesupranta	Nežinau
Draugiškas			
Geras			
Blogas			
Teisingas			
Ištikimas			
Kantrus			
Kita (įrašyti)			
.....			

15. Ar dažnai sulaukiate teigiamų rezultatų specialiųjų poreikių vaikų krikščioniškų dorybių ugdyme?

- taip, dažnai
- taip, retai
- neįjokių teigiamų rezultatų nepastebiu

16. Kokius ugdymo priemonesnaudojate ugdydami vaikų dorybes?

Metodai	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Sakote savo mokiniams kaip jie turi elgtis.				
Mokinius paglostote.				
Ugdote mokinių gebėjimą išreikšti užuojautą dėl kito nesėkmės				
Ugdote mokinių gebėjimą išreikšti džiaugsmą dėl kito sėkmės.				
Mokiniuose ugdote bendražmogiškas (kūrybiškumo, grožio, teisingumo, draugystės, mandagumo, sąžiningumo) vertybes.				
Skaitote pasakas kartu su mokiniais.				
Aptarinėjate su mokiniais pasakų veikėjų elgesį.				
Pagiriate vaikus už gerą elgesį.				
Ugdote mokinių gebėjimą adekvačiai atsakyti mokytojui.				
Kita (įrašyti)				

17. Kaip manote, kokiose veiklose pasiekiate norimų rezultatų ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių krikščioniškąsias dorybes?

Veiklos	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Ekskursijos.				
Lankymasis parapijos namuose.				
Susitikimai su įžymiais žmonėmis.				
Varžybos.				
Mokyklos aplinkos tvarkymas.				
Grupės formavimo žaidimai.				
Atsipalaidavimo žaidimai.				
Vaidmeniniai žaidimai.				
Konkursai.				
Aktyvinimo žaidimai.				

Dėkoju už atsakymus!